প্রজ্ঞায়ন

দ্বিতীয় আর্য্য গ্রন্থমেলা - ২০২৩

আর্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয় (স্বায়ত্তশাসিত)

দ্বিতীয় আৰ্য্য গ্ৰন্থমেলা, ২০২৩ ৰ আয়োজক সমিতিৰ সদস্য সকলৰ একাংশ

প্ৰথম আৰ্য্য গ্ৰন্থমেলা, ২০২০ ৰ বিশেষ কাৰ্যসূচী
(লেখকৰ অন্তৰঙ্গ আলাপ)

প্ৰজ্ঞায়ন

দ্বিতীয় আৰ্য্য গ্ৰন্থমেলা, ২০২৩

৬-১২ ফেব্ৰুৱাৰী, ২০২৩

সম্পাদিকা

ড° প্ৰণীতা বৰ্মন

আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয় (স্বায়ত্তশাসিত)

গুৱাহাটী-১৬

PRAJNAYAN : A commemorative Souvenir published on the occasion of 2nd **Arya Book Fair, 2023** organised by Arya Vidyapeeth College (Autonomous) Guwahati-16.

স্মৃতিগ্ৰন্থ সম্পাদনা সমিতি

উপদেষ্টা : ড° প্ৰদীপ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য্য
অধ্যক্ষ, আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয় (স্বায়ত্তশাসিত)
শ্ৰীমতী অনিতা তালুকদাৰ
উপাধ্যক্ষা আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয় (স্বায়ত্তশাসিত)

সম্পাদিকা : ড° প্ৰণীতা বৰ্মন
সদস্য/সদস্যা : ড° অনামিকা গগৈ দুৱৰা
শ্ৰী বিৰেঞ্চি কুমাৰ পেগু
ড° জ্যোতিৰূপা শৰ্মা

বেটুপাত : শ্ৰীসপ্তৰ্ষি গাৰ্গ
অক্ষৰ বিন্যাস : শ্ৰীনিমা শৰ্মা
প্ৰকাশ : ৬ ফেব্ৰুৱাৰী, ২০২৩
প্ৰকাশক : আৰ্য্য গ্ৰন্থমেলা আয়োজক সমিতি
আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয় (স্বায়ত্তশাসিত)
গুৱাহাটী-১৬

পণ্ডিত গিৰিধৰ শৰ্মা

জন্ম ঃ ১৯১২ চন

মৃত্যু ঃ ১৯৭৮ চন

আৰ্য্য পৰিয়ালৰ সমূহ সদস্যৰ হৈ 'প্ৰজ্ঞায়ন'ৰ
তৰফৰ পৰা মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰতিষ্ঠাপক
অধ্যক্ষ গিৰিধৰ শৰ্মাদেৱক
শ্ৰদ্ধাৰে সুঁৱৰিছোঁ।

উপাচাৰ্যৰ কাৰ্যালয়

কটন বিশ্ববিদ্যালয়

পাণবজাৰ, গুৱাহাটী-০১

তাৰিখ ঃ ২৯ অক্টোবৰ, ২০২২

শুভেচ্ছাবাণী

আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়ে আয়োজন কৰা 'দ্বিতীয় আৰ্য্য গ্ৰন্থমেলা'ৰ লগত সংগতি ৰাখি 'স্মৰণিকা' এখন প্ৰকাশ কৰিবলৈ আগবাঢ়িছে বুলি জানি সুখী হৈছোঁ। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ বৌদ্ধিক বিকাশৰ বাবে মহাবিদ্যালয়ৰ এনে প্ৰচেষ্টা প্ৰশংসনীয়। কলেজখনৰ ঐতিহ্য আৰু পৰম্পৰাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি সম্পাদনা সমিতিয়ে স্মৰণিকাখন সজাই তুলিব বুলি মোৰ দৃঢ় বিশ্বাস। প্ৰকৃতাৰ্থত এনে ধৰণৰ প্ৰচেষ্টাবোৰেই সাহিত্যৰ সমৃদ্ধি আৰু বিকাশতো গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি আহিছে। গতিকে এই ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকৰো দায়িত্ব আছে। মহাবিদ্যালয় চৌহদত এক সুস্থ সাহিত্যিক বাতাবৰণ সৃষ্টিৰ বাবেও এনে ধৰণৰ প্ৰচেষ্টা আদৰণীয়।

স্মৰণিকাখনৰ লগত জড়িত প্ৰতিগৰাকীলৈ মই শুভেচ্ছা জনাইছোঁ।

(অধ্যাপক ৰমেশ চন্দ্ৰ ডেকা)
উপাচাৰ্য, কটন বিশ্ববিদ্যালয়

উচৰ্গা

'প্ৰজ্ঞায়ন'ৰ এই সংখ্যাটি বিশিষ্ট চিন্তাবিদ প্ৰয়াত ড° শিৱনাথ বৰ্মনদেৱ আৰু কাব্যঋষি প্ৰয়াত নীলমণি ফুকনদেৱৰ নামত উচৰ্গা কৰা হ'ল—

প্ৰয়াত শিৱনাথ বৰ্মন
জন্ম ঃ ১ ছেপ্টেম্বৰ, ১৯৪২
মৃত্যু ঃ ১৫ ডিচেম্বৰ, ২০২২

প্ৰয়াত নীলমণি ফুকন
জন্ম ঃ ১০ ছেপ্টেম্বৰ, ১৯৩৩
মৃত্যু ঃ ১৯ জানুৱাৰী, ২০২৩

বৌদ্ধিক চিন্তাচৰ্চাৰে সমৃদ্ধ ড° শিৱনাথ বৰ্মনদেৱৰ অধ্যাপক, লেখক, অনুবাদক, সম্পাদক তথা অভিধান প্ৰণেতাৰূপে সমাজলৈ আগবঢ়োৱা অৱদান অনন্য আৰু অতুলনীয়। আধুনিক পদাৰ্থ বিজ্ঞান বিষয়ৰ ওপৰত থকা দখলৰ সমান্তৰালভাৱে সংস্কৃত আৰু অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ গভীৰ জ্ঞানে ড° বৰ্মনদেৱক সমসাময়িক পণ্ডিত সকলতকৈ পৃথক ব্যক্তিত্বৰ অধিকাৰী কৰি তুলিছিল। জীৱনজোৰা সাহিত্য সাধনাৰ স্বীকৃতি স্বৰূপে 'ওজা হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা ভাষা সহিত্য সাধনা বঁটা' আৰু অসম সাহিত্য সভাৰ 'হুগন লাল জৈন বঁটা'ৰে

অধ্যক্ষৰ একলম...

আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়ৰ পুথিভঁৰাল সমিতিৰ উদ্যোগত অহা ০৬-০২-২০২৩ ইং তাৰিখৰ পৰা ১২-০২-২০২৩ ইং তাৰিখলৈ দ্বিতীয়বাৰৰ বাবে 'গ্ৰন্থমেলা' এখন অনুষ্ঠিত কৰাৰ বাবে প্ৰস্তুতি চলোৱা হৈছে বুলি জানিবলৈ পাই আনন্দিত হৈছোঁ। ইয়াৰ লগত সংগতি ৰাখি এখন স্মৃতিগ্ৰন্থ প্ৰকাশ পাব বুলি জানিও সুখী হৈছোঁ।

শিক্ষাই সমাজক জ্ঞানৰ আলোকেৰে আগুৱাই নিয়ে। আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়ে প্ৰতিষ্ঠা কালৰে পৰা শিক্ষাৰ উৎকৰ্ষ সাধনৰ বাবে নিৰলস প্ৰচেষ্টা চলাই আহিছে। ক'ৰনাৰ ভয়াবহ পৰিস্থিতিৰ মাজতো স্থবিৰ হৈ পৰা নাছিল আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়ৰ শৈক্ষিক পৰিৱেশ। অনলাইন মাধ্যমত পাঠদান অব্যাহত ৰখাৰ সমান্তৰালভাৱে ৱেবিনাৰ, অনলাইন বক্তৃতানুষ্ঠান আদি অনুষ্ঠিত কৰি শৈক্ষিক পৰিৱেশ অক্ষুণ্ণ ৰখা হৈছিল। ক'ৰনাৰ ভয়াবহতা শাম কটাৰ পিছত এই মহাবিদ্যালয়ে আৰ্য্যপিতা প্ৰয়াত গিৰিধৰ শৰ্মাদেৱৰ সপোন বাস্তৱায়িত কৰাৰ মানসেৰে শৈক্ষিক উত্তৰণৰ দিশত ধাৱমান হ'ল। আৰ্য্য বিদ্যাপীঠক স্বায়ত্তশাসিত মহাবিদ্যালয়লৈ উন্নীত কৰাৰ বাবে আৰ্য্যপিতাই যি সপোন ৰচিছিল সেয়া দিঠকত পৰিণত হ'ল। ২০২২ চনৰ ২৬ মে' তাৰিখে আৰ্য্য বিদ্যাপীঠে স্বায়ত্ত শাসিত মহাবিদ্যালয়ৰ মৰ্যাদা লাভ কৰিলে।

একোখন গ্ৰন্থ জ্ঞানৰ ভঁৰাল স্বৰূপ। গ্ৰন্থ অধ্যয়নৰ সু-অভ্যাস গঢ়ি তুলি এক বৃহৎ সংখ্যক পঢ়ুৱৈৰ সৃষ্টি কৰাত গ্ৰন্থমেলাৰ ভূমিকা অনন্য। আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয় পৰিয়ালৰ সমূহ সদস্যৰ লগতে আৰ্য্য নগৰ অঞ্চলৰ জনসাধাৰণৰ মাজত বৌদ্ধিক বাতাবৰণ সৃষ্টি কৰাত এই গ্ৰন্থমেলাখনে বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিব বুলি আশা কৰিলোঁ।

সদৌ শেষত দ্বিতীয় আৰ্য্য গ্ৰন্থমেলাৰ সকলো কাৰ্য্যসূচীৰ সফলতা আন্তৰিকতাৰে কামনা কৰাৰ লগতে স্মৃতিগ্ৰন্থখন সৰ্বাংগ সুন্দৰ ৰূপত প্ৰকাশ পাব বুলি আশা ৰাখিছোঁ।

ড° প্ৰদীপ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য্য
অধ্যক্ষ
আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়
(স্বায়ত্তশাসিত)

সম্পাদকীয় ....

গ্ৰন্থ অধ্যয়ন, গ্ৰন্থমেলা আৰু কিছু প্ৰাসংগিক চিন্তা ....

গ্ৰন্থ এক বৌদ্ধিক সম্পদ। বুদ্ধিবৃত্তিশীল প্ৰাণী হিচাপে মানুহে ইতৰ প্ৰাণীৰ দৰে কেৱল দৈহিক প্ৰয়োজন পূৰণ কৰাতেই ব্যস্ত নাথাকি মানসিক আৰু বৌদ্ধিক তৃপ্তিও বিচাৰে। গ্ৰন্থই এই তৃপ্তি প্ৰদান কৰি মানুহৰ ব্যক্তিত্বৰ বিকাশ ঘটায়। কিতাপত সন্নিৱিষ্ট হৈ থকা ভিন্নমুখী বিষয় আৰু জ্ঞানৰ দ্বাৰা বৌদ্ধিক মানসিক উত্তৰণ ঘটা ব্যক্তিয়ে সমাজক গতিশীলতা দান কৰে, সমাজৰ প্ৰগতিত দিক্‌দৰ্শন কৰে। বুৰঞ্জী, শিক্ষা, ৰাজনীতি, অৰ্থনীতি, ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতি, শিল্প, বিজ্ঞানকে ধৰি এটা জাতি বা এখন সমাজৰ সামগ্ৰিক সত্তা নিহিত হৈ থাকে কিতাপৰ মাজত। অতীতৰ পৰা বৰ্তমানলৈ সমাজ ব্যৱস্থাৰ পৰিৱৰ্তনৰ স্বৰূপ জানিব পাৰো কিতাপৰ জৰিয়তে। কিতাপ অনুপ্ৰেৰণাৰ এক উল্লেখযোগ্য উৎস। পৃথিৱীৰ বহু মহান ব্যক্তিয়ে প্ৰতিকূলতা নেওচি মহৎ কৰ্মৰাজিৰে জীৱনৰ বাটত আগুৱাই যোৱাত বিভিন্নজন লেখকৰ কিতাপে অনুপ্ৰাণিত কৰাৰ উদাহৰণ যথেষ্ট আছে। কিতাপে এজন বিশ্বস্ত বন্ধুৰ দৰে চিৰদিন সংগ প্ৰদান কৰি এজন ব্যক্তিৰ দুখ-কষ্ট আঁতৰাই জীৱনত আগবাঢ়ি যোৱাৰ বাবে প্ৰেৰণা যোগায়। মাৰ্টিন লুথাৰে কৈছিল— "এখন ভাল কিতাপ সকলো বন্ধুতকৈ আপোন, কিয়নো বন্ধুসকল কেনেবাকৈ আঁতৰি গ'লেও কিতাপখন কিন্তু আপোনাৰ কাষত চিৰকাললৈ থাকে।" মুঠতে সভ্য সমাজত কিতাপৰ প্ৰয়োজনীয়তা কোনেও নুই কৰিব নোৱাৰে। কিন্তু সাম্প্ৰতিক সময়ছোৱাত শিশু, কিশোৰ-কিশোৰী, যুৱক-যুৱতীৰ লগতে প্ৰাপ্তবয়স্ক লোকৰ মাজতো কিতাপ পঢ়াৰ প্ৰৱণতা কিছু পৰিমাণে কমি অহা যেন অনুভৱ হয়। প্ৰকৃত কাৰণ নিৰ্ণয় কৰাটো সম্ভৱ নহয় যদিও একবিংশ শতিকাত প্ৰযুক্তিগত আৰু গণ মাধ্যমৰ সুদূৰ প্ৰসাৰী প্ৰভাৱৰ ফলতেই গ্ৰন্থ অধ্যয়নৰ হেঁপাহ কমি অহা বুলি উপলব্ধি কৰিব পাৰি। বিশেষকৈ সহজলভ্য ইণ্টাৰনেট সংযোগ কৰি স্মাৰ্টফোন, কম্পিউটাৰ আদি প্ৰযুক্তিগত মাধ্যমত উপলব্ধ হোৱা ফেচবুক, ৱাটছএপ, টুইটাৰ, ইউটিউব, ইনষ্টাগ্ৰাম, বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ গেম আদিত অত্যধিক মনোনিবেশ কৰা বাবে গ্ৰন্থ অধ্যয়ন স্পৃহা কমি আহিব পাৰে বুলি বিদ্বৎ মহলত অভিযোগ উত্থাপিত হৈছে। অসমৰ শিক্ষানুষ্ঠান তথা ৰাজহুৱা পুথিভঁৰালসমূহত পঢ়ুৱৈৰ সংখ্যা কমি অহা পৰিসংখ্যায়ো এনে অভিযোগৰ শুদ্ধতা প্ৰতীয়মান কৰে। এনে সন্ধিক্ষণৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত অসমৰ বিশিষ্ট অধ্যাপক, শিক্ষাবিদ, লেখক ড° অমৰজ্যোতি চৌধুৰীয়ে ২০১৯ চনৰ পৰা 'কিতাপ পঢ়ো আহক' শীৰ্ষক এক গ্ৰন্থ আন্দোলনৰ নেতৃত্ব প্ৰদান কৰা আমি দেখিবলৈ পাইছো। বহু নেতিবাচক প্ৰভাৱ থাকিলেও সমকালীন সমাজৰ বাস্তৱ পৰিস্থিতিত প্ৰযুক্তিগত সামাজিক মাধ্যমসমূহৰ প্ৰাসংগিকতাকো কিন্তু আমি নস্যাৎ কৰিব নোৱাৰো। এই মাধ্যমসমূহত প্ৰেৰণ কৰা বিভিন্ন অডিও, ভিডিও দ্বাৰা বৰ্তমান শিক্ষাদান আৰু শিক্ষা গ্ৰহণ সহজ হৈ পৰিছে।

বিশ্বৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰ পৰা অনলাইন শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিব পৰা সুবিধাই ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক আকৃষ্ট কৰিছে। বি
ক'ৰণা অতিমাৰীৰ ভয়াবহ সংক্ৰমণৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি প্ৰশাসনে ঘোষণা কৰা সামাজিক দূৰত্ব (S
Distancing) আদি ধাৰণাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত অনলাইন শিক্ষা ব্যৱস্থা বিশ্ববাসীৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় হৈ প
বৰ্তমান Googleত বিচাৰিলেই প্ৰয়োজনীয় কিতাপ বিচাৰি পোৱাটো সম্ভৱ হৈছে। প্ৰযুক্তিগত মাধ্যম
অধ্যয়নৰ অত্যাধুনিক সা-সুবিধাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখিও কিন্তু এটা কথা স্পষ্টকৈ ক'ব পাৰি যে ডিজি
মাধ্যম ছপা মাধ্যমৰ গ্ৰন্থৰ বিকল্প কেতিয়াও হ'ব নোৱাৰে। পশ্চিমীয়া দেশবোৰত ডিজিটেল আৰু ছপা
সম্বন্ধে যথেষ্ট গৱেষণা চলি আছে। গৱেষণাৰ ফলাফল অনুসৰি জানিব পৰা যায় কম্পিউটাৰ, স্মাৰ্ট
টেবলেট আদিত পঢ়া কিতাপৰ তুলনাত ছপা মাধ্যমৰ কিতাপৰ সান্নিধ্যই পঢ়ুৱৈৰ মন-মগজুত দীৰ্ঘ
প্ৰভাৱ পেলায়। হাতত তুলি লোৱা ছপা মাধ্যমৰ কিতাপ একোখন পাঠকৰ একাগ্ৰতা বঢ়ায়। তদুপৰি য
বিজুতি, অনিয়মীয়া বিজুলী যোগান আদিৰ বাবে ডিজিটেল মাধ্যমত গ্ৰন্থ অধ্যয়নত বাধাৰ সৃষ্টি হয়। ডিজি
মাধ্যমে ছপা মাধ্যমৰ গ্ৰন্থৰ আদৰ কেতিয়াও নোহোৱা কৰিব নোৱাৰে। উল্লেখ্য যে ছপা মাধ্যমৰ ভাল
গ্ৰন্থৰ একেলগে একে ঠাইতে পোৱাৰ সন্ধান দিয়াৰ বাবেই গ্ৰন্থমেলাৰ আয়োজন কৰা হয়। ইয়াত দে
বিদেশী শিক্ষাবিদ, নবীন, প্ৰবীন লেখক, ছাত্ৰ-ছাত্ৰী, কিশোৰ-কিশোৰী, যুৱক-যুৱতীকে ধৰি শিশুৰ
বৃদ্ধলৈকে সকলৰ সমাগম হয়। এক কথাত ক'বলৈ গ'লে গ্ৰন্থমেলা বৌদ্ধিক চিন্তা-চৰ্চাৰ মেলা বুলি
পাৰি। পাঠকৰ ৰুচি অনুসৰি বিভিন্ন গ্ৰন্থৰ সন্ধান দিয়ে গ্ৰন্থমেলাই। সাম্প্ৰতিক সময়ত সমাজৰ বাস্তৱ প্ৰেক্ষাপ
ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ লগতে সাধাৰণ ৰাইজকো গ্ৰন্থ অধ্যয়নৰ প্ৰতি আগ্ৰহী কৰি তোলাটো নিতান্তই আৱশ্যক
পৰিছে। এই আৱশ্যকতাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি বিশেষকৈ আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী, মহাবিদ্যালয় পৰিয়া
সদস্যৰ লগতে আৰ্য্য নগৰ (তাহানিৰ চেৰাপভাটি) অঞ্চলৰ ৰাইজৰ মাজত বৌদ্ধিক বাতাবৰণ গঢ়ি তোল
উদ্দেশ্যৰে মহাবিদ্যালয়ৰ পুথিভঁৰাল সমিতিৰ উদ্যোগত ২০২০ চনত বিস্তৃত কাৰ্যসূচীৰে বহল ভিত্তিত প্ৰ
আৰ্য্য গ্ৰন্থমেলা অনুষ্ঠিত কৰা হৈছিল। পৰৱৰ্তী সময়ত প্ৰতি বছৰে এই গ্ৰন্থমেলাখন অনুষ্ঠিত কৰিব বি
হোৱা স্বত্বেও ক'ৰণা কালীন ভয়াবহ পৰিস্থিতিৰ বাবে গ্ৰন্থমেলাখন স্থগিত ৰাখিবলগীয়া হ'ল। সম্প্ৰ
ক'ৰণাৰ বিভীষিকা আঁতৰি যোৱাৰ পাছত অহা ৬-১২ ফেব্ৰুৱাৰী, ২০২৩ লৈ দ্বিতীয় আৰ্য্য গ্ৰন্থমে
অনুষ্ঠিত কৰিব বিচৰা হৈছে। ইয়াৰ লগত সংগতি ৰাখি 'প্ৰজ্ঞায়ন' শীৰ্ষক স্মৃতিগ্ৰন্থ এখনো প্ৰকাশ ক
উলিওৱা হৈছে। পঢ়ুৱৈ সমাজে স্মৃতিগ্ৰন্থখন আকোঁৱালি ল'ব বুলি আশা ৰাখিলো। প্ৰতিগৰাকী লেখ
লেখিকাৰ লগতে বেটুপাতৰ শিল্পী আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়ৰ উচ্চতৰ মাধ্যমিকৰ ছাত্ৰ সপ্তৰ্ষি গাগ
আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

নিৰ্ধাৰিত সময়ৰ ভিতৰত খৰখেদাকৈ উলিয়াবলগা হোৱাৰ বাবে ইয়াত অনেক ভুল-ভ্ৰান্তি ৰৈ য
পাৰে। তাৰ বাবে সকলোৰে ওচৰত ক্ষমা বিচাৰিছো।

(ড° প্ৰণীতা বৰ্মন)
সম্পাদিকা, স্মৃতিগ্ৰন্থ সম্পাদনা সমিতি

সূচীপত্ৰ

❖ গ্ৰন্থলোকৰ সংকোচন ঃ সভ্যতা, সংস্কৃতিৰ সংকোচন//ড° দয়ানন্দ পাঠক//১৩
❖ গ্ৰন্থমেলাৰ সদৰ্থক দিশ//ড° ৰশ্মি দেৱী//১৫
❖ গ্ৰন্থমেলা আৰু অধ্যয়নৰ পৰিবেশ//ড° বিনীতা বৰা দেৱ চৌধুৰী//১৮
❖ কবি হীৰেন ভট্টাচাৰ্যৰ কবিতা— 'কাঠ হোৱা চকুলোৰ গান'//ড° অৰ্চনা পূজাৰী//২১
❖ পাৰ্বতিপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ গীতত শব্দৰ বহুমাত্ৰিক প্ৰয়োগ//ড° দীপামণি হালৈ মহন্ত//২৫
❖ মহাত্মা গান্ধীৰ দৃষ্টিত হিটলাৰ//শ্ৰীযুত ময়ুৰ বৰা//২৯
❖ স্বনিয়োজনত অধিক গুৰুত্ব দিয়ক//শ্ৰীযুত শ্যামকানু মহন্ত//৩৫
❖ যুৱ-শিক্ষাৰ নৱ প্ৰৱণতা//শ্ৰীযুত দিগন্ত বিশ্ব শৰ্মা//৪০
❖ ভাষিক জাতীয়তাবাদৰ প্ৰসংগত কিছু বিক্ষিপ্ত চিন্তা//ড° জয়কান্ত শৰ্মা//৪৬
❖ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি-২০২০ স্কুলীয়া শিক্ষাৰ প্ৰসংগত//ড° ৰঞ্জু মেধি//৫৩
❖ ভৱিষ্যতৰ ইন্ধন-হাইড্ৰ'জেন//ড° কুমুদ চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্য//৫৭
❖ বলেনদাক আমি যিদৰে জানিছিলো//ড° ভূপেন্দ্ৰনাৰায়ণ ভট্টাচাৰ্য্য//৬১
❖ আপোনাৰ সন্তানক কি পঢ়ুৱাব? ...//ড° গীতাঞ্জলি হাজৰিকা//৬৯
❖ NEP 2020 FOR NATIONAL RESURGENCE//Dr. B. C. Das Purkayastha//73
❖ GETTING THINGS DONE WHAT ARE NEEDED TO BE DONE// Mrs. Chhanda Biswas//78
❖ GREEN CARS – NEED OF AN HOUR//Mr. S. V. Malpe//84

গ্ৰন্থলোকৰ সংকোচন ঃ সভ্যতা, সংস্কৃতিৰ সংকোচন

ড° দয়ানন্দ পাঠক

কেৱল শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰতেই নহয়, বৌদ্ধিক ক্ষেত্ৰখনতো আমাৰ পৰা গ্ৰন্থানুৰাগ হ্ৰাস পাবলৈ আৰম্ভ কৰাটো এতিয়া আৰু গোপন কথা হৈ থকা নাই। সভ্যতা সংস্কৃতিৰ শ্ৰীবৃদ্ধিৰ ক্ষেত্ৰত একোখন গ্ৰন্থৰ অসীম প্ৰভাৱ থাকে। এটা জাতিয়ে নিজৰ ঐতিহ্যক লৈ গৌৰৱবোধ কৰাৰ ক্ষেত্ৰতো একোখন গ্ৰন্থৰ বিশেষ প্ৰসংগ থাকে। এনেবোৰ কথাৰ বহল ব্যাখ্যা কৰিব নোখোজো। কিন্তু কি কি কাৰণত আমাৰ মনৰ পৰা গ্ৰন্থপ্ৰীতি কমিবলৈ আৰম্ভ কৰিছে, সেইবোৰ সঠিক বিচাৰ-বিশ্লেষণ হোৱাটো প্ৰয়োজনীয় বুলি ভাবো। গ্ৰন্থ প্ৰীতি হ্ৰাস পোৱা কথাটোৱে আমাৰ বৌদ্ধিক ক্ষেত্ৰখনত অহৰহ ঘটি থকা পৰিৱৰ্তনৰ কথাবোৰো পৰিস্কাৰ হ'বলৈ আৰম্ভ কৰিছে। এই পৰিৱৰ্তন কিহৰ পৰিৱৰ্তন? এনে পৰিৱৰ্তনৰ কাৰণবোৰনো কি? কাৰণ মাত্ৰ এটাইনে? নে অনেক কাৰণ? এনেবোৰ কথাও বিশ্লেষণীয়।

আজিকালি আমি Artificial Intelligenceৰ কথা কওঁ। সমাজতাত্ত্বিকসকলে বৰ্তমান কালৰ প্ৰধান কাৰক হিচাপে Artificial Intelligenceৰ উদাহৰণ দাঙি ধৰে। উদাহৰণ দাঙি ধৰো এনে কৃত্ৰিম বুদ্ধিমত্তাৰ আধাৰতেই আমাৰ মনৰ পৰা গ্ৰন্থপ্ৰীতি হেৰাই যোৱা বুলিও যুক্তি দৰ্শোৱা হয়। আমি কিতাপৰ মাজত হেৰাই যোৱাতকৈ মোবাইলৰ স্ক্ৰিনত হেৰাই যোৱাটো বিচাৰো। আমাৰ মন-মেজাজ আজিকালি মোবাইলকেন্দ্ৰিক হৈ পৰাটো লক্ষ্যণীয়। মোবাইলকেন্দ্ৰিকতাৰ ফলতে আমাৰ মনৰ পৰা গ্ৰন্থপ্ৰীতিত হেৰাই যোৱা বুলিব লাগিব।

কোৱা হয়, কৃত্ৰিম বুদ্ধিমত্তাই আমাৰ হৃদয়খনৰ পৰা আৱেগিক বুদ্ধিমত্তাৰো বিলুপ্তি ঘটাইছে। অৰ্থাৎ, Artificial Intelligence এ আমাৰ মনৰ পৰা Emotional Intelligence নোহোৱা কৰিছে। অৰ্থাৎ, আবেগবৰ্জিত মানসিক স্থিতিয়ে আমাৰ বৌদ্ধিক ক্ষেত্ৰখনক পৰিচালিত কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। এনে প্ৰেক্ষিততেই আমি গ্ৰন্থলোকৰ পৰা আঁতৰিবলৈ আৰম্ভ

কৰিছো। গ্ৰন্থৰ কথাবোৰ আমি মোবাইলতে পাবলৈ আপ্ৰাণ চেষ্টা কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলোঁ। এয়াই বাস্তৱ কথা।

আমাৰ বৰ্তমানৰ শিক্ষাব্যৱস্থাতো গ্ৰন্থৰ ক্ষেত্ৰখন বৰ সংকুচিত হ'বলৈ আৰম্ভ কৰিছে। সেইটোৱো বাস্তৱ কথা। পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰেক্ষিততো এনে হ'বলৈ আৰম্ভ কৰিছে। আমাৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাত অনুক্ৰমে গ্ৰন্থাবৃত জগতখন যে সংকুচিত হ'বলৈ আৰম্ভ কৰিছে, সেই কথাক জানো অস্বীকাৰ কৰিব পাৰো?

আমাৰ পাঠ্যক্ৰমবোৰৰ লগতে পাঠ্যপুথিৰ ক্ষেত্ৰখনো সংকুচিত হ'বলৈ আৰম্ভ কৰিছে। আজিকালি ড° মহেশ্বৰ নেওগ বা ড° সত্যেন্দ্ৰনাথৰ গ্ৰন্থবোৰ নপঢ়াকৈয়ো পৰীক্ষাত ভাল নম্বৰ লাভ কৰাৰ পৰিৱেশ এটি গঢ়ি উঠিছে। আজিৰ পৰিৱেশত ড° বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা বা ড° বাণীকান্ত কাকতিৰ গ্ৰন্থবোৰ অধ্যয়ন নকৰাকৈয়ো ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলো ভাল নম্বৰ লাভ কৰাৰ পৰিৱেশ একোটি গঢ়ি উঠিছে। এনে প্ৰেক্ষিতত আমাৰ প্ৰকাশক সকলেও গ্ৰন্থ প্ৰকাশৰ প্ৰতি অমনোযোগী হৈ পৰিছে। বিগত এটা দশকত গুৱাহাটী মহানগৰত নো কেইখন [illegible] কিতাপৰ দোকান আৰম্ভ হ'ল? গুৱা[illegible] মহানগৰখনত ঘটি থকা ঘটনাবোৰেই অ[illegible] সামাজিক-সাংস্কৃতিক-বৌদ্ধিক পৰিৱৰ্তনে[illegible] একোখন সুন্দৰ ছবি দাঙি ধৰে। গুৱাহাটী মহান[illegible] নতুনকৈ কেইখন কিতাপৰ দোকান স্থাপন হ[illegible] সমান্তৰালভাৱে মহানগৰখনত কেইখন সুৰাৰ বি[illegible] স্থাপন হ'ল আৰু কেইখন মোবাইলৰ দোকান [illegible] হ'ল? এনেবোৰ কথাই সমাজখনত বিৰাজ [illegible] পৰিৱেশৰ এক জীৱন্ত ছবি নিশ্চিতভাৱেই দাঙি [illegible] আমি ক'ত আছো—আমি কেনে পথেৰে [illegible] নামৰ যন্ত্ৰটোক আগবঢ়াই নিছো—আ[illegible] ভৱিষ্যতনো কেনে ধৰণৰ হ'বলৈ গৈ আ[illegible] এনেবোৰ কথা আমি বিচাৰ-বিশ্লেষণ কৰিব নাল[illegible] জানো? আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয় এক মহৎ [illegible] প্ৰতিষ্ঠান। গ্ৰন্থমেলাৰ গুৰুত্ব অনুধাৱন কৰিয়েই [illegible] অনুষ্ঠানটি অনুষ্ঠিত কৰিবলৈ অৰ্থবহভাৱে অ[illegible] হৈছে। আমাৰ আন্তৰিক শুভেচ্ছা থাকিল।

(বিশিষ্ট লেখক তথা প্ৰাগ্‌জ্যোতিষ মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰাক্তন অধ্যক্ষ)

■■■

গ্ৰন্থমেলাৰ সদৰ্থক দিশ

ড° ৰশ্মি দেৱী

বৈদিক কালত মন্ত্ৰদ্ৰষ্টা ঋষিমুনিসকলে বৰ্তমান লিপিবদ্ধ হোৱা বেদৰ মন্ত্ৰবোৰ দেখিছিল। গুৰু-শিষ্যৰ পৰম্পৰাত সেই মন্ত্ৰবোৰ বৰ্ণৰ মাজেৰে লিপিবদ্ধ হ'ল। ক্ৰমাগতভাৱে শব্দ আৰু অৰ্থৰ সমন্বয়ত ৰামায়ণ, মহাভাৰতকে আদি কৰি মহাকাব্য, গদ্য, কাব্য, পদ্য, নাটক আদিৰ সৃষ্টি হ'ল। পৰৱৰ্তী সময়ত গল্প, উপন্যাস সহৃদয় পাঠকক আকৰ্ষণ কৰিবলৈ ধৰিলে, যাৰ ফলত নতুন নতুন দিশ উন্মোচিত কৰি নতুন নতুন গ্ৰন্থৰ জন্ম হ'ল। ছপাশালত গ্ৰন্থৰ কিতাপৰূপ পোৱাৰ আগতে অতীতত শিলত খোদিত কৰা কিছু কথা পৰৱৰ্তী মানৱৰ বাবে সমল হৈ আছে। এনেদৰে ক্ৰমবিকাশ হৈ আহি আহি লিখকৰ অনুভৱ-অনুভূতি, যত্ন সাধ্য প্ৰচেষ্টাৰ মৌলিক সৃষ্টিৰ নামেই হ'ল গ্ৰন্থ।

সাঁচিপাত আৰম্ভ হোৱাৰে পৰা ভাষাৰ মাজেৰে ভিন্ন ৰূপ দি যিবোৰ তথ্য-কথা লিপিবদ্ধ কৰা হৈছিল, সেইবোৰৰ পৰাই স্তৰ ভিত্তিক সাহিত্যৰ সৃষ্টি কৰি লেখকসকলে গ্ৰন্থৰ আকাৰ দি সাহিত্যৰ ৰূপদান কৰাৰ পাছত আজি এই পৰ্যায় পাইছে। যিদৰে গ্ৰন্থই অতীতৰ ইতিহাস সৃষ্টিৰ পাতনি মেলিছিল, সেইদৰে গ্ৰন্থই বৰ্তমান আৰু ভৱিষ্যৎ নিৰূপণ কৰে পুৰণি গ্ৰন্থ সাহিত্যৰ ঐতিহাসগত দিশৰ ওপৰত ভিত্তি কৰিছে। বিভিন্ন যুগৰ তথ্য বহনকাৰী, বুৰঞ্জী এই গ্ৰন্থৰ বিষয়বস্তুৰ ক্ষেত্ৰত কোনো নিয়ম নাই। বিজ্ঞান, কলা, ভূগোল, দৰ্শন, ধৰ্ম আদিৰ উপৰিও গল্প, সাধু, কাহিনী, ৰোমাঞ্চকৰ কাহিনী, কল্পকাহিনী, জৈৱ বৈচিত্ৰ, প্ৰকৃতি আদি সকলো বিষয় আজি গ্ৰন্থৰ অন্তৰ্ভুক্ত হৈছে। গতিকে সকলো বিষয়ৰ তথ্য সমৃদ্ধ জ্ঞানগ্ৰন্থ মানৱ জীৱনৰ অমূল্য সম্পদ।

জ্ঞানৰ জিজ্ঞাসা মানুহৰ এক প্ৰবৃত্তি। জ্ঞান লাভৰ এক উল্লেখযোগ্য মাধ্যম হৈছে গ্ৰন্থ। মানৱ সভ্যতাৰ প্ৰতিটো কালৰ প্ৰায়ভাগ ঘটনা গ্ৰন্থত লিপিবদ্ধ হৈ আহিছে। গতিকে যুগৰ পিছত যুগ ধৰি গ্ৰন্থই কঢ়িয়াই ফুৰিছে জ্ঞানৰ পথাৰখন। গ্ৰন্থ প্ৰসংগত বিখ্যাত

সাহিত্যিক সত্যনাথ বৰাই কৈছে যে গ্ৰন্থ হ'ল থুপাই থোৱা ধনৰ নিচিনা। থুপাই থোৱা ধন নিজৰ ইচ্ছানুসৰি খৰচ কৰিব পৰা দৰে গ্ৰন্থত নিহিত জ্ঞান আহৰণ কৰি আমাৰ জ্ঞানৰ পৰিধি বঢ়াব পাৰি। এই গ্ৰন্থই মানৱ সভ্যতাৰ বিকাশত এক অগ্ৰণী ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে।

গ্ৰন্থৰ সমান পৰম বন্ধু নাই। সভ্যতাৰ বিকাশত বাৰে বৰণীয়া ভূমিকা গ্ৰহণ কৰা গ্ৰন্থই সৃষ্টি কৰে মানসিক সেঁতু বন্ধন কালিদাসৰ 'অভিজ্ঞানম শকুন্তলম' বা ডঃ ভবেন্দ্ৰ নাথ শইকীয়াৰ 'শতাকী' আদি নাটকে যেনেদৰে মানুহৰ হৃদয়ত অনুভূতিৰ সৃষ্টি কৰে ঠিক তেনেদৰে গভীৰ তত্ত্বমূলক গ্ৰন্থইও মানৱ জীৱনত যথেষ্ট প্ৰভাৱ পেলায়। খিৰিকীবিহীন ঘৰত যেনেদৰে প্ৰাকৃতিক বতাহ আদিৰ প্ৰৱেশত বাধা হয় ঠিক তেনেদৰে গ্ৰন্থ অবিহনে মানুহৰ হৃদয়ত জ্ঞান বৃদ্ধি হ'ব নোৱাৰে। গতিকে বৌদ্ধিক জগতখনৰ বাবে গ্ৰন্থ মেলাৰ প্ৰয়োজন আছে।

গ্ৰন্থমেলা হ'ল জ্ঞান বিস্তাৰৰ ক্ষেত্ৰ, য'ত লেখক, পাঠক আৰু প্ৰকাশকৰ মিলন ঘটে। লেখকে লিখি দিয়ে, প্ৰকাশকে ছপাই প্ৰকাশ কৰে আৰু পাঠকে ক্ৰয় কৰি পঢ়ে। গ্ৰন্থমেলাত বিভিন্ন স্থানৰ বিভিন্ন বিক্ৰেতাই দোকান দি বহুতো কিতাপ পাঠকৰ হাতত এৰি দিয়ে। পাঠকেও বিচৰা কিতাপ গ্ৰন্থমেলাত একেলগে ক্ৰয় কৰা সুবিধা হয়। অসমত জাতীয় গ্ৰন্থ ন্যাসে গ্ৰন্থৰ প্ৰকাশ আৰু প্ৰসাৰত আদৰণীয় ভূমিকা পালন কৰি আহিছে। গ্ৰন্থমেলা আয়োজন কৰি এই সংস্থাটোৱে কৃতিত্ব অৰ্জন কৰিছে। সম্ভৱতঃ ১৯৭৮ চনত নগাঁৱৰ নেহৰুৱালিত গ্ৰন্থমেলাই অসমৰ প্ৰথ গ্ৰন্থমেলা। পিছত বহলভিত্তিত ১৯৮৪ চনত অ প্ৰকাশন পৰিষদৰ ৰূপালী জয়ন্তী উপলক্ষে গুৱাহাটীত আনুষ্ঠানিক গ্ৰন্থমেলা হৈছিল। সুখৰ ক যে এতিয়া অসমৰ বিভিন্ন প্ৰান্তত সমান্তৰালভ গ্ৰন্থমেলা পতা দেখা যায়। গতিকে অনুমান কৰি পাৰি যে গ্ৰন্থৰ প্ৰতি পাঠকৰ স্পৃহা বৃদ্ধি পাইছে।

গ্ৰন্থমেলাৰ আকৌ এটা আকৰ্ষণীয় দিশ হ গ্ৰন্থমেলাত গ্ৰন্থ কিনা-বেচা বা মুকলি কৰাৰ উপৰি বিভিন্ন আকৰ্ষণীয় আৰু জ্ঞানবৰ্দ্ধক অনুষ্ঠা আয়োজিত হয়। সাহিত্যকেন্দ্ৰিক আলোচনা চ বিতৰ্ক, কবিতাৰ পাঠ তথা কবিতা ভাল পোৱা লোক বাবে ৰাজ্যৰ আগশাৰীৰ কবিসকলৰ কবি সন্মিল অনুষ্ঠিত হয়। এনেকুৱা অনুষ্ঠানে পাঠক, ছাত্ৰ-ছাত্ৰ যুৱ সমাজক প্ৰেৰণা যোগোৱাৰ লগতে আগুৱ যাবলৈ মনোবল প্ৰদান কৰে। শিল্পী-সাহিত্যিক সাক্ষাৎকাৰৰ অনুষ্ঠানৰ জৰিয়তে জ্ঞানসমৃদ্ধ লোক মনৰ কথা জনাৰ লগতে জীৱন কাহিনী জা তেওঁলোকৰ দৰে হ'বলৈ অনুপ্ৰাণিত হয়। ছাত্ৰ-ছাত্ৰী মাজত অনুষ্ঠিত প্ৰতিযোগিতাসমূহেও তেওঁলোক বৌদ্ধিক উৎকৰ্ষ সাধনত সহায় কৰে।

আজিৰ যুগ বিজ্ঞানৰ যুগ। বিজ্ঞানে আমা বহুতো সুবিধা প্ৰদান কৰিছে। বিজ্ঞানৰ এই আশীৰ্বাদ বাবে আমি onlineত কিতাপ ক্ৰয় কৰি পঢ়িব পাৰো বিভিন্ন ধৰণৰ গৱেষণামূলক বিষয় বস্তু Googleৰ প অধ্যয়ন কৰিব পাৰো। আনকি 'শোধগংগা' আদি জৰিয়তে গৱেষণামূলক গ্ৰন্থ, E bookৰ জৰিয়তে

বিভিন্ন গ্ৰন্থ পঢ়ি জ্ঞানৰ পৰিসৰ বৃদ্ধি কৰিব পাৰো। কিন্তু এটা কথা সত্য যে Google বা E book বা ডিজিটেল মাধ্যমত কৈ ছপা হোৱা গ্ৰন্থৰ পৰা আমি বহি উপকৃত হ'ব পাৰো। হাতত থকা গ্ৰন্থখনে আমাৰ মনত দকৈ ৰেখাপাত কৰিব পাৰে। গতিকে আমাৰ বাবে অতিকৈ প্ৰয়োজনীয়।

বৰ্তমান সমাজত এটা কথা মন কৰিবলগীয়া হৈছে যে একাংশ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী বা যুৱ প্ৰজন্মই গ্ৰন্থ ক্ৰয় কৰি পঢ়াতকৈ ডিজিটেল মাধ্যমতে অভ্যস্ত হৈ পৰিছে। আকৌ একাংশই মোবাইল আদিত বেছি সময় দিয়া বাবে কিতাপ পঢ়াৰ সময় নাথাকে। অৱশ্যে একাংশৰ গ্ৰন্থ অধ্যয়নৰ স্পৃহা কমিছে। গতিকে এনেকুৱা লোকক গ্ৰন্থৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত কৰাৰ বাবে গ্ৰন্থমেলাৰ প্ৰয়োজন আছে।

আমাৰ সমাজৰ বাবে এটি সুখবৰ যে আজিকালি সৰু সৰু অঞ্চলসমূহত বিদ্যালয়, প্ৰশাসন, কিছুমান অনুষ্ঠান-প্ৰতিষ্ঠানে নিজাববীয়াকৈ গ্ৰন্থমেলাৰ আয়োজন কৰা দেখা যায়। কিন্তু অকল বাণিজ্যিক কাৰণত লিখা বা গ্ৰন্থমেলাৰ আয়োজন নকৰি গুণগত দিশৰ ওপৰত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰাটো উচিত যিটো দিশে বৌদ্ধিক সমাজ আৰু আজিৰ প্ৰজন্মক গঢ়ি তোলাত সফল হ'ব। বিশিষ্ট সাহিত্যিক ইছমাইল হুছেইনৰ উক্তিৰ যথেষ্ট তাৎপৰ্য আছে। তেওঁ কৈছে যে— "সাম্প্ৰতিক কালত গ্ৰন্থমেলা যিমানেই অনুষ্ঠিত হ'ব সিমানেই অৱক্ষয়ী সমাজ ব্যৱস্থা সুস্থ হৈ উঠিব। সাম্প্ৰতিক মূল্যবোধহীন ৰাজনৈতিক পৰিৱেশে আমাৰ সমাজ বিষাক্ত কৰি তুলিছে। প্ৰলোভনৰ ৰাজনীতি, ধৰ্মীয় মেৰুকৰণৰ নিকৃষ্ট চক্ৰান্ত আৰু চৰকাৰী লুটপাতৰ যি ৰজাঘৰীয়া অশুভ উৎসৱ আৰম্ভ হৈছে এইবোৰৰ পৰা মানুহক সৃষ্টিশীল, গঠনমূলক কামত আত্মনিয়োগ কৰাৰ পৰিৱেশ সৃষ্টি কৰে এনে গ্ৰন্থমেলাই। নৱ প্ৰজন্ম এতিয়া হতাশগ্ৰস্ত। এখন প্ৰগতিশীল আৰু সুস্থ প্ৰমূল্যবোধৰ সমাজগঢ়াত নৱ প্ৰজন্মক উৎসাহিত কৰিবলৈ এনে গ্ৰন্থমেলাই গুৰুত্বপূৰ্ণ বিশেষ ভূমিকা পালন কৰে। অসমীয়া ভাষাৰ যি মহা সংকট আহি আছে সেই ভয়ংকৰ অস্তিত্বৰ সংকট নিৰসণৰ বাবে গ্ৰন্থমেলাৰ প্ৰয়োজনীয়তা আৰু প্ৰাসংগিকতা অধিক। গাঁৱে-ভূঁঞে যি এই গ্ৰন্থমেলা আৰম্ভ হৈছে এয়া অসমীয়া জাতি আৰু অসমীয়া সভ্যতাৰ বাবে শুভ লক্ষণ।"

(লেখিকা বজালীৰ ভট্টদেৱ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সংস্কৃত বিভাগৰ অধ্যাপিকা।)

■■■

গ্ৰন্থমেলা আৰু অধ্যয়নৰ পৰিৱেশ

ড° বিনীতা বৰা দেৱ চৌধুৰী

—'মেলা' শব্দটোৱে সাধাৰণতে এটা আনন্দমুখৰ পৰিবেশৰ কথা মনলৈ আনে, যি পৰিৱেশত বিভিন্ন বস্তু বা সামগ্ৰীৰ সমাহাৰ ঘটাৰ লগতে এনে এটা পৰিৱেশৰ সৃষ্টি কৰে য'ত মানুহৰ মনত একোটা যোগাত্মক পৰিৱেশৰ বা আগ্ৰহৰ সৃষ্টি কৰাত সহায় কৰে।

আন মেলাৰ লগত গ্ৰন্থমেলাৰ কিছু পাৰ্থক্য আছে, য'ত অকল গ্ৰন্থৰ মেলা হয়, বিক্ৰী হয় তাত স্বতঃস্ফূৰ্ত্তভাৱে এক বৌদ্ধিক পৰিৱেশ গঢ় লৈ উঠে, এই পৰিৱেশৰ তাত সমাগম হোৱা ৯০ শতাংশ মানুহৰ ওপৰত এক ইতিবাচক প্ৰভাৱ পেলায়, যিটো বৌদ্ধিক পৰিমণ্ডল সৃষ্টিৰ বাবে অত্যন্ত প্ৰয়োজনীয়।

গ্ৰন্থমেলাৰ ইতিহাসলৈ যদি চোৱা যায় ১৭ শতিকাত ১৯৪৯ চনত ফ্ৰেংকফোৰ্টত প্ৰথমখন গ্ৰন্থমেলা উদ্‌যাপন হৈছিল। এতিয়ালৈকে এইখনেই আটাইতকৈ বৃহৎ গ্ৰন্থমেলা হিচাপে পৰিগণিত হৈ আহিছে। ভাৰতবৰ্ষত ১৯৭২ চনৰ ১৮ মাৰ্চৰ পৰা ৪ এপ্ৰিললৈকে নতুন দিল্লীত প্ৰথমখন গ্ৰন্থমেলা অনুষ্ঠিত হৈছিল। এই গ্ৰন্থমেলাত প্ৰায় ২০০ প্ৰকাশনে অংশ গ্ৰহণ কৰিছিল আৰু সেই সময়ৰ ভাৰতবৰ্ষৰ ৰাষ্ট্ৰপতি ভি.ভি. গিৰিয়ে গ্ৰন্থমেলাখন উদ্বোধন কৰিছিল। ১৯৭৬ চনত কলিকতাত আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰন্থমেলা আৰু হয় আৰু এতিয়ালৈকে ভাৰতবৰ্ষৰ সৰ্ববৃহৎ গ্ৰন্থমেলা হিচাপে স্বীকৃত হৈ পৰিছে।

অসম প্ৰকাশন পৰিষদে ১৯৮৪ চনত নেশ্যনেল বুক ট্ৰাষ্টৰ সহযোগত অসমত পোন প্ৰথমবাৰৰ বাবে গ্ৰন্থমেলা পাতে। তাৰ পিছত ১৯৮৭ চনত অসম প্ৰকাশন পৰিষদে নিজাববীয়াকৈ গুৱাহাটী গ্ৰন্থমেলা আয়োজন কৰে

আৰু এতিয়ালৈকে বিশেষ কাৰণবশতঃ এবাৰ-দুবাৰ বন্ধ হোৱাৰ বাহিৰে ধাৰাবাহিকভাৱে এই গ্ৰন্থমেলা চলি আছে।

বহুতে ক'ব খোজে আন সামগ্ৰীৰ দৰে গ্ৰন্থৰ মেলাৰ কিবা প্ৰয়োজন আছে জানো? সাম্প্ৰতিক বজাৰমুখী সমাজৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত ইয়াৰ উত্তৰত নিশ্চয় আছে বুলি ক'ব লাগিব। কাৰণ, গ্ৰন্থ প্ৰকাশ এতিয়া এটা উদ্যোগলৈ ৰূপান্তৰিত হৈছে। গ্ৰন্থ এখন অকল প্ৰকাশ কৰিলেই নহ'ব - সি পাঠকৰ ওচৰ চাপিব লাগিব। এই উদ্যোগ আন সামগ্ৰীৰ উদ্যোগৰ দৰে নহয়, ই এক বৌদ্ধিক উদ্যোগ। এই বিপণনো অন্য সামগ্ৰীৰ বিপণনৰ দৰে নহয় এক বৌদ্ধিক সামগ্ৰীৰ বিপণন। সেয়ে গ্ৰন্থ মেলাৰ দৰে বিপণন কেন্দ্ৰৰ প্ৰয়োজন আছে লেখকৰ বাবে, প্ৰকাশকৰ বাবে, পাঠকৰ বাবে, পৰিৱেশ সৃষ্টিৰ বাবে। কাৰণ, গ্ৰন্থমেলা অকল গ্ৰন্থৰ বিক্ৰীতে সীমাবদ্ধ নাথাকে। বিভিন্ন বৌদ্ধিক কৰ্ষণৰ জৰিয়তে এক পৰিৱেশে সৃষ্টি কৰে যি পৰিবেশৰ মানুহক গ্ৰন্থৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত কৰি তোলে, পঢ়াৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ জন্মোৱাত সহায় কৰে।

গ্ৰন্থমেলাত সাহিত্যৰ লগত সংগতি ৰাখি বিভিন্ন প্ৰান্তীয় অনুষ্ঠানৰ আয়োজন কৰা হয়। এই ধৰণৰ অনুষ্ঠানবোৰত লেখক-পাঠক-সমালোচকৰ উপস্থিতি, আলোচনাই এক বৌদ্ধিক পৰিমণ্ডল সৃষ্টি কৰাৰ যথেষ্ট সম্ভাৱনা থাকে। নৱ প্ৰজন্মক আকৰ্ষিত কৰিবলৈ বিভিন্ন প্ৰতিযোগিতা পতা হয়। এনে প্ৰতিযোগিতাত অংশ গ্ৰহণ আৰু এক বৌদ্ধিক পৰিবেশৰ সান্নিধ্যত নৱ- প্ৰজন্মৰ মনত সৃষ্টিমূলক কৰ্মৰ প্ৰতি আগ্ৰহ বৃদ্ধি পায়। তেওঁলোকে যেতিয়া অগ্ৰজ, প্ৰতিষ্ঠিত জ্যেষ্ঠ সাহিত্যিক সকলক ওচৰৰ পৰা লগ পায়, সান্নিধ্যলৈ আহে তেতিয়া মনত সাহিত্যৰ প্ৰতি এক আকৰ্ষণ সৃষ্টি হোৱাটো স্বাভাৱিক। এনেকৈয়ে গ্ৰন্থমেলাৰ পৰিবেশৰ লগত একাত্ম হৈ বহু নৱ প্ৰজন্মক ল'ৰা-ছোৱালীয়ে সাহিত্য চৰ্চাত হাত দি পৰৱৰ্ত্তী সময়ত প্ৰতিষ্ঠিত হোৱাৰ উদাহৰণ আছে।

গ্ৰন্থমেলা সমূহে গ্ৰন্থ ক্ৰয়-বিক্ৰয়ৰ এক বহল পৰিসৰ আনি দিয়ে। বিভিন্ন ভাষাৰ সাহিত্যৰাজি বা বিভিন্ন বিষয়ক গ্ৰন্থ একে ঠাইতে পোৱাৰ সুবিধাই পাঠকক যথেষ্ট উপকৃত কৰে। দুষ্প্ৰাপ্য গ্ৰন্থৰ সংগ্ৰহতো গ্ৰন্থমেলা সমূহে যথেষ্ট সহায় কৰে। প্ৰকাশক সকলেও গ্ৰন্থমেলাৰ বতৰত গ্ৰন্থৰ চাহিদাৰ বিষয়ে সম্যক আভাস, পাব পাৰে। পাঠকৰ ৰুচি, প্ৰয়োজন আদি কিতাপ বিক্ৰীৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি জানিব পাৰে আৰু পৰৱৰ্তী সময়ত কেনে ধৰণৰ গ্ৰন্থ প্ৰকাশ কৰিব তাৰ আঁচনি প্ৰস্তুত কৰিব পাৰে। গ্ৰন্থমেলাৰ আগৰ সময়ছোৱাত আৰু গ্ৰন্থমেলাকালীন সময়ছোৱাত বাতৰি কাকত, ইলেকট্ৰ'নিক মাধ্যম আৰু বৰ্ত্তমান সমাজিক মাধ্যমত গ্ৰন্থৰ বিজ্ঞাপন আৰু

আলোচনাই এক বৌদ্ধিক পৰিৱেশ গঢ়ি তোলাৰ লগতে প্ৰকাশিত গ্ৰন্থ সম্পৰ্কে পাঠকে জনাতো সহায় কৰে।

অসমত ১৯৮৭ চনত প্ৰথম গুৱাহাটী গ্ৰন্থ মেলাৰ সময়ৰে পৰা সাম্প্ৰতিক সময়লৈকে গ্ৰন্থমেলাৰ বহু বিস্তাৰ ঘটিল। মাজতে সদৌ অসম পুথি বিক্ৰেতা সন্থাই সুকীয়াকৈ উত্তৰ-পূৰ্ব গ্ৰন্থমেলা অনুষ্ঠিত কৰিছিল যদিও কেইবছৰ মান আগৰ পৰা প্ৰকাশন পৰিষদ খনৰ লগত লগ লাগি এখন গ্ৰন্থমেলাৰ আয়োজন কৰি আহিছে। তদুপৰি অসমৰ আন আন ঠাইতো বহু অনুষ্ঠান-প্ৰতিষ্ঠানে নিজাববীয়াকৈ গ্ৰন্থমেলা আয়োজন কৰি আহিছে। ডিব্ৰুগড়, শিৱসাগৰ, যোৰহাট, গেলাঘাট, মঙ্গলদৈ, তেজপুৰ, বঙাইগাওঁ আদি ঠাইত ধাৰাবাহিক ভাৱে গ্ৰন্থমেলাৰ আয়োজন হৈ আনিছে। নলবাৰী, সৰুক্ষেত্ৰী, পাঠশালা, বৰপেটা আদিতো সময়ে সময়ে গ্ৰন্থমেলাৰ আয়োজন কৰা হয়। আনকি অন্যান্য উৎসৱ অনুষ্ঠান উপলক্ষে পতা মেলাৰ মাজতো অনুষ্ঠানী হ'লেও গ্ৰন্থৰ বাবে কিছু ঠাই ৰখা হয়। বিদ মহাবিদ্যালয়, বিশ্ববিদ্যালয় পৰ্যয়তো গ্ৰন্থ অনুষ্ঠিত হ'বলৈ ধৰিছে। কিছু প্ৰকাশন গো নিজাববীয়কৈ গ্ৰন্থমেলাৰ আয়োজন বিভিন্ন কৰিছে। ভ্ৰাম্যমাণ গ্ৰন্থমেলাও দেখা পোৱা এটা জাতিৰ সাহিত্য আৰু বৌদ্ধিক উৎকৰ্ষৰ ই এক শুভ লক্ষণ। গতানুগতিক জীৱনৰ ম সাহিত্যৰ সোৱাদ দিয়াৰ লগতে গ্ৰন্থমেলা প্ৰকাশন উদ্যোগটোতো সহায় কৰিছে।

গ্ৰন্থৰ জগতখনত বিচৰণ কৰি নি সমৃদ্ধ কৰি তুলিবলৈ আৰু প্ৰত্যাহিক বস্তু চিন্তাৰ পৰা মানুহৰ মনক অকণমান হ' আঁতৰত ৰাখি মননশীলতাক কৰ্ষণ কৰি গ্ৰন্থমেলাতকৈ উপযুক্ত মাধ্যম আৰু নাই।

(লেখিকা বজালীৰ ভট্টদেৱ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ সহযোগী অধ্যাপক।)

■■■

কবি হীৰেন ভট্টাচাৰ্যৰ কবিতা— 'কাঠ হোৱা চকুলোৰ গান'

ড° অৰ্চনা পূজাৰী

কবি হীৰেন ভট্টাচাৰ্য এক শব্দশীল কবি। একাধারে তেখেত প্রেম আৰু প্রতিবাদৰ কবি। সেইফালৰ পৰা তেখেত সমাজৰ প্রতি দায়বদ্ধ কবি। প্ৰেম, প্ৰকৃতি আৰু সমাজে তেখেতৰ কবিতালৈ বৈচিত্ৰতা আনিছে। 'সমাজ চেতনাৰ সৈতে সম্পৃক্ত' হৈ এইগৰাকী কবিয়ে অসমৰ লোকজীৱন আৰু লোকভাষাক এনেদৰে মন্থন কৰিছে আৰু নিজৰ কবিতাত সেই ভাষা প্রয়োগ কৰিছে; যাৰবাবে ভট্টাচাৰ্য্যৰ কবিতা অসমৰ কাব্য জগতত একক আৰু অতুলনীয় হৈ ৰ'ব। অপূৰ্ব গীতিময়তাইও তেখেতৰ কবিতাক বিশেষ মাত্রা প্রয়োগ কৰিছে। নিজৰ ঐতিহ্য আৰু পৰম্পৰাক পাহৰিব নোৱৰা এইগৰাকী কবিয়ে কাব্য সাধনাৰ মাজেৰে অসমীয়া মানুহৰ চিনাকি জীৱন চৰ্যা, ঘৰুৱা মাত-কথাক সুঁৱৰি, সেইবোৰ মুকুতাক বুটলি আনি কবিতাত ঠাই দিছে। সুৱদী সুৰীয়া অসমীয়া ভাষাৰ কালিকা বুজি পোৱা এইগৰাকী কবিয়ে নিজেই কৈ গৈছে— 'একো একোটা ভাষাৰে গঢ়ি উঠে মানুহৰ জীৱন। অসমীয়া ভাষাৰেই মোৰ জীৱন-যাপন। ভাষাক মান দিয়াটোও কবিৰ কামৰ। প্ৰত্যেক ভাষাৰে এনে কিছুমান শব্দ আছে যাৰ অৰ্থ আৰু আয়তনে কবিক নতুন মাত্রা উপহাৰ দিয়ে।' সেয়ে হয়তো আমি কবি ভট্টাচাৰ্য্যৰ কবিতাত আইনাম, বিয়ানাম, দেহবিচাৰৰ গীত, শইচ চপোৱা গীতৰ উপৰিও শইচৰ পথাৰত ব্যৱহৃত সঁজুলি, বিভিন্ন ঋতুৰ ন-ন ৰূপৰ উল্লেখ, প্ৰেম, ভালপোৱা, বিদ্ৰোহী চেতনা এই সকলোবোৰ বিষয়ৰে সমাহাৰ দেখিবলৈ পাওঁ। কবিৰ কলমেৰে নিগৰি ওলাইছে এনেবোৰ কবিতা য'ত আমাৰ লোকমন উজ্বলি উঠিছে। এনে এটি কবিতাৰ কিয়দাংশ হ'ল—

গোমাই থকা আকাশখনে হঠাতে বৰকৈ বিজুলীয়াইছে

কপাহগুটীয়া বৰষুণজাক লাহে লাহে ডাঙৰ হৈ আহিছে

মিছিককৰে হাঁহি গছবোৰে বতাহক উৰুৱাই দিছে সেউজীয়া পাত

ব'ল সৰুমাই, আমি গুচি যাওঁ ভালপোৱাৰ

দিকচৌ বাটেৰে

জিলিক মাৰি উঠিছে মোৰ সৌ এৰাপৰলীয়া পথাৰ।

ওপৰৰ কবিতাৰ শাৰীকেইটা পঢ়িলেই বুজিব পাৰি আমাৰ লোকমন, লোকজীৱনেই ভুমুকি মৰা নাই, অসমীয়া ভাষাৰ আলৈ-আথানি হ'ব ধৰা অথচ তীব্ৰ প্ৰকাশিকা শক্তি থকা শব্দবোৰক কবিয়ে তেখেতৰ বোধ আৰু বুদ্ধিৰে কৌশলপূৰ্ণভাৱে ব্যৱহাৰ কৰি তেখেতৰ কবিতা ইংগিতময় কৰি তুলিছে। তীব্ৰভাৱে সংবেদনশীল এই কবিৰ কবিতা অসমীয়া কাব্যজগতৰ এটি প্ৰভাৱশালী স্তম্ভ। প্ৰেমৰ বহুৰঙী ভাবনাৰে এই কবিৰ কাব্যজগত উজ্বলি থকাত তেখেতৰ কবিতাই নানা ৰূপত মূৰ্ত ৰূপ লাভ কৰিছে। প্ৰেমৰ লগত মিহলি হৈ আছে বিষাদ আৰু নিঃসংগতা। কিন্তু প্ৰেমৰ লগত ৰোমাণ্টিক ভাবনা জড়িত হৈ থাকিলেও এই সকলোবোৰৰে এক বাস্তৱধৰ্মী প্ৰকাশ দেখিবলৈ পোৱা যায়। কবিয়ে কৈছে—

তুমি জানাই
এই কবিৰ আৰু একো নাই।
এটাই মাথো কামিজ
তাৰো ছিগো ছিগো চিলাই
প্ৰেম নিশ্চয় এনেকুৱাই
আৱৰণ খুলি হৃদয় জুৰায়।।

কবি সমালোচক নলিনীধৰ ভট্টাচাৰ্যদেৱে এই প্ৰসংগতে কৈছে— 'কবি হীৰেন ভট্টাচাৰ্য্যৰ প্ৰেমৰ কবিতাসমূহ আমাৰ ৰোমাণ্টিক ঐতিহ্যৰ লগত জড়িত হ'লেও সেইবোৰ ইন্দ্ৰিয়ঘন আৰু জীৱনঘনিষ্ঠ। তেওঁৰ প্ৰেম-প্ৰীতিৰ পটভূমিত আছে স্মৃতিৰ গোলাপ, দুখৰ বাঁহী আৰু অশ্ৰুসিক্ত নয়ন। নিতান্ত ব্যক্তিগত হ'লেও, সেইবোৰ অনুভূতি তেওঁৰ জীৱন তৃষ্ণাৰে অন্যতম অভিব্যক্তি। কাঁইটীয়া বুকুৰ, গুলপীয়া পাহি যেন প্ৰেম গুণগুণ শব্দ হৈ তেওঁৰ বুকুত ৰু-ৰুৱাই জ্বলি ছাঁই হয়। এনে বেদনাময় আত্মপ্ৰকাশ ৰোমাণ্টিক পৰম্পৰাৰ পৰা বেছি আঁতৰত নহয়। দেৱকান্তৰ কবিতাত ইন্দ্ৰিয়গ্ৰাহ্য প্ৰেমৰ দ্যোতনা আছিল। হীৰেন ভট্টাচাৰ্য্যৰ কবিতাৰ প্ৰকাশভংগী অৱশ্যে অধিক সংহত, গভীৰ, হৃদয়স্পৰ্শী'।

কবি ভট্টাচাৰ্য্য প্ৰেম আৰু প্ৰকৃতিৰ কবি। তেখেত যৌৱনৰ কবি। এক বিপ্লৱী সত্বাই অহৰহ তোলপাৰ লগাইছিল তেখেতৰ মন। অৱশ্যে কেতিয়াবা কেতিয়াবা এক অহৈতুকী বিষাদেও গা কৰি উঠে। তেতিয়াই কবিয়ে লিখি উলিয়াইছিল—

মোৰ ইচ্ছা আৰু অপেক্ষাৰ মাজত
ৰিব্ৰিব্ হেমন্ত

অতি প্ৰখৰ আছিল তেখেতৰ ইন্দ্ৰিয় চেতনা। নাটক একোখনত যিবোৰ কথা শব্দ, পোহৰ আৰু সংগীতে ক'ব পাৰে, কবি ভট্টাচাৰ্য্যৰ চিন্তাই শব্দৰ মাজেৰে তেনে এক পৰিবেশ সৃষ্টিত সফল হয়। তেখেতৰ কবিতাসমূহ দেখাত অতি সহজ-সৰল। কিন্তু তেখেতৰ বুদ্ধিনিষ্ঠ উপস্থাপন কৌশলৰ বাবে পাঠকৰ সংবেদনশীল মন চিন্তাৰ উদ্ৰেক কৰে। তেখেতৰ কবিতাৰ ভাষা আৰু আংগিকৰ সমন্বয়ত প্ৰতিটো কবিতাই মৰ্মস্পৰ্শী হৈ উঠিছে।

শব্দ তেখেতৰ বাবে ব্ৰহ্মাস্ত্ৰ। প্ৰতিটো শব্দক আলফুলে তুলি লৈ, কিদৰে ক'ত ব্যৱহাৰ কৰিব সেইকথা তেখেতে বৰ ভালকৈ বুজিব পাৰিছিল। 'কাঠ হোৰা চকুলোৰ গান' শীৰ্ষক কবিতাটিৰ নামকৰণলৈ লক্ষ্য কৰিলেই বুজিব পাৰি কবিয়ে শব্দ ব্যৱহাৰৰ

ক্ষেত্রত কিমান সূক্ষ্মদৰ্শী। চকুলো অথবা চকুৰ পানী দুখৰ প্ৰতীক। দুখত ভাগি পৰা এজন মানুহে কান্দি-কাটি ভাগৰোতে এসময়ত চকুলো শুকাই যায়। এই চকুলোক কবিয়ে 'কাঠ'ৰ কাঠিন্যৰ লগত তুলনা কৰিছে। কিন্তু এনে কাঠ হ'ব ধৰা চকুলোৰে আকৌ গান জুৰিছে। সেই গান সম্ভাৱনাৰ গান হ'ব পাৰে। সেই গান প্ৰতিবাদৰ গান হ'ব পাৰে। সেই গান প্ৰতিবাদ বা ক্ষোভৰ গান হ'ব পাৰে। কবিতাটোৰ প্ৰথম স্তৱক এনে —

গান আনা নিৰ্জনতাৰ পৰা
কোলাহলৰ পৰা, মোৰ সুৰ নাই
তোমাৰ সুৰীয়া হাতেৰে তুলি ধৰা উজ্জ্বল গান
শান দিয়া, গান, সতেজ সুগন্ধ।।

উপৰোক্ত স্তৱকটিত কবিয়ে জনগণক গান গাবলৈ আহ্বান জনাইছে। সেই গান 'শান' দিয়া গান। কেতিয়াবা নিৰ্জনতাৰ পৰাও সেই গান গুণগুণাই উঠিব পাৰে। 'কোলাহল' অৰ্থাৎ বিক্ষিপ্ত চিএৰ-বাখৰৰ পৰাও গানৰ সৃষ্টি হ'ব পাৰে। 'মোৰ সুৰ নাই' বুলি কবিয়ে নিজৰ নিঃস্ব অৱস্থাৰ কথাও অকপটে স্বীকাৰ কৰিছে। কিন্তু কবিতাটিৰ পৰৱৰ্তী স্তৱকত 'তোমাৰ সুৰীয়া হাতেৰে' গান তুলি অনাৰ প্ৰস্তাৱ দিছে। কবিয়ে ব্যৱহাৰ কৰা 'তোমাৰ' শব্দটিয়ে এজনক নহয় হাজাৰজনক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছে। কবিয়ে অকলে কৰিব নোৱৰা কামটি সকলোৰে লগ হৈ কৰিলে, শানিত অস্ত্ৰ দৰে ক্ষুৰধাৰ হ'ব। কবিৰ ভাষাত 'শান দিয়া গান'। যিয়ে সতেজ সুগন্ধ বোৱাই আনিব।

কবিতাটিৰ দ্বিতীয় স্তৱকত কবিয়ে লিখিছে— 'গানৰ গাত আছে নেকি জোনাকী।' অৰ্থাৎ আন্ধাৰ বাটত জোনাকী পৰুৱাৰ কণমানি পোহৰে পোহৰাই তোলাৰ দৰে যি গান আমি গাম সেই গানে পৃথিৱী পোহৰাই তুলিব পাৰিব। সেয়ে কবিৰ ভাষাত যি গানৰ গাত জোনাকী পৰুৱা আছে সেই গানেহে আন্ধাৰ নাশিব পাৰে। কবিতাটিৰ প্ৰথম স্তৱকত শান্ত, সমাহিতভাৱে প্ৰতিবাদৰ কথা ক'বলৈ আৰম্ভ কৰা কবিয়ে তৃতীয় স্তৱকত যুদ্ধৰ গানৰ কথা কৈছে। প্ৰয়োজনত যুদ্ধতো যে অৱতীৰ্ণ হ'ব লাগিব, সেইকথা কবিয়ে উপলব্ধি কৰিছে। কবিয়ে চিন্তা কৰিছে, কাঠ হৈ যোৱা চকুলোৰে কিদৰে শান্তিৰ সুগম পথ তৈয়াৰ কৰিব পাৰি। কবিতাটিৰ শেষ স্তৱকত কবিয়ে সমাধানৰ পথ বিচাৰি পাইছে। কবিতাটিত ব্যৱহৃত 'মাটিৰ মানুহ', 'মাটিৰ মাত' 'মাটিৰ মৃদং' আদি বাক্যাংশবোৰৰ মাজেৰে সাধাৰণ জনগণৰ প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছে। 'মাটিৰ মৃদং' বাজি উঠিলে চৌপাশ ৰজনজনাই যাব। যেতিয়া মাটিৰ মানুহ জাগ্ৰত হ'ব, নিৰ্জনতাৰ পৰাও কোলাহল মুখৰ অৱস্থাৰ সৃষ্টি হ'ব। অৰ্থাৎ শান্ত, নিৰীহ, মানুহৰ মুখেৰেও প্ৰতিবাদৰ ভাষা ওলাই আহিব। তেতিয়াই গানহীন মানুহৰ মুখত গান গুণগুণাই উঠিব আৰু সেই গানৰ গুণগুণনিৰ মাজেৰেই সমগ্ৰ মানৱ জাতিৰ কল্যাণ সাধিত হ'ব। কবি সমালোচক নলিনীধৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ ভাষাত বিশাল প্ৰকৃতিৰ অংশ হিচাপে মানুহকো কবিয়ে উলংঘা কৰিব নোৱাৰে। এনেবোৰ অভিজ্ঞতাই কবিক মাটিৰ কাষলৈ চপাই আনে। মাটিৰ মাত তেওঁ বুজি পায়; তাত বিচাৰি পায় "গানহীন মানুহৰ কল্যাণ।" হৃদয়ৰ দুখৰ মাজুলীত মমৰ দৰে গলি গলি নিঃশেষ হওঁতে তেওঁ অনুভৱ কৰিছিল, দিনবোৰ আততায়ী! কাল অনাথীয়। মাটিৰ বহল সংস্পৰ্শলৈ আহি কবিয়ে

উপলব্ধি কৰিলে, গানহীন মানুহৰ বাবে সময় সঁচাকৈয়ে জটিল। এনে জটিলতাৰ প্ৰতীকী ভাষান্তৰৰ দায়িত্ব তেখেতে গ্ৰহণ কৰিছে। কাঠহৈ যোৱা চকুলোৰ সুঠাম নিৰ্মাণ, গানহীন মানুহৰ মুখত গান দিয়াৰ তেখেতে লক্ষ্য স্থিৰ কৰিছে।

কবি হীৰেন ভট্টাচাৰ্য্য সঁচাই মানুহৰ কবি। মানুহ আৰু সমাজেই তেখেতৰ প্ৰকৃত কেন্দ্ৰবিন্দু। সেয়ে জনগণৰ স্ব-অধিকাৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ বাবে কবি সংগ্ৰামী হৈ উঠিছে।

কম শব্দৰ যোগেদি বক্তব্য স্পষ্ট কৰি তুলিব পৰাটো হীৰেন ভট্টাচাৰ্য্যৰ বিশেষত্ব। সেয়ে তেখেতৰ কবিতাত প্ৰতীক আৰু চিত্ৰকল্পই বিশেষ ভূমিকা পালন কৰিছে। আনহাতে তেখেতৰ সৃষ্টিৰ সাৱলীলতা আৰু গীতিব্যঞ্জনাৰ ভূমিকাও মন কৰিবলগীয়া।

প্ৰসঙ্গপুথি ঃ

১) আধুনিক অসমীয়া কবিতাৰ তিনিটা সম্পা কামালুদ্দিন আহমেদ, মালিনী গোস্বামী

২) কবি হীৰেন ভট্টাচাৰ্য্য আৰু তেওঁৰ কবি (সম্পা) পৰমানন্দ মজুমদাৰ

৩) কবিতাৰ কথা—নলিনীধৰ ভট্টাচাৰ্য

৪) কবিতাৰ কথা — নিৰ্মলপ্ৰভা বৰদলৈ

৫) আধুনিক অসমীয়া কবিতা— চন্দ্ৰ কট

৬) গৰীয়সী— ঊনবিংশ বছৰ, দ্বাদশ সং ২০১২।

(লেখিকা আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়ৰ অৱসৰী অধ্যাপিকা।)

■■■

পাৰ্বতিপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ গীতত শব্দৰ বহুমাত্ৰিক প্ৰয়োগ

ড° দীপামণি হালৈ মহন্ত

'শৰতৰ কবি' পাৰ্বতিপ্ৰসাদৰ গীতৰ সংখ্যা
লেখ। তেওঁৰ সৰহখিনি গীতি-কবিতা ৰচনা হৈছিল
৯২৩-১৯৩৩ চনৰ কালছোৱাত— তেওঁৰ
লেজীয়া জীৱনত আৰু কৰ্মক্ষেত্ৰত প্ৰৱেশ কৰা
ময়ত। (পাৰ্বতিপ্ৰসাদ বৰুৱা ৰচনাৱলী; পৃ. ২০)।
শ-ত্ৰিশৰ দশকত তেওঁৰ 'হেৰ বলিয়া নয়ন ভৰি
ৰি চা', 'আহিনমহীয়া শেৱালি সৰিলে, নিয়ৰত
তিলে বন' গীত দুটি অত্যন্ত জনপ্ৰিয় হৈছিল।
জোনাক জোনাক শীতল জোনাক চাই মোৰ চকুলো
ৰে', 'শাৰদী সন্ধিয়া জোনাকী মেল/নিৰলা জীৱনৰ
ণিক খেল' গীত দুটিও আছিল উল্লেখনীয়। তেওঁৰ
তসমূহ ৰচনাকালতকৈ বহু দেৰিকৈহে গ্ৰন্থাকাৰে
কাশ পাইছিল। উদাহৰণস্বৰূপে, তেওঁ দ্বিতীয়ৰপৰা
তীয় দশকৰ ভিতৰত ৰচনা কৰা গীতসমূহ পঞ্চাশ-
ঠিৰ দশকতহে ছপা হৈ ওলাইছিল। তেওঁৰ গীতি-
বিতাৰ পুথিসমূহ হৈছেঃ গুণগুণনি (প্ৰকাশ কালঃ
৯৫৮), লুইতী (প্ৰকাশ কাল ঃ ১৯৫৯), ভঙা
টাকাৰীৰ সুৰ (প্ৰকাশ কাল ঃ ১৯৫৯), শুকুলা ডাৱৰ
ঐ কহুৱা ফুল (প্ৰকাশ কাল ঃ ১৯৬৩)। 'লখিমী' (প্ৰকাশ কাল ঃ ১৯৩১) আৰু 'সোণৰ সোলেঙ' (প্ৰকাশ কাল ১৯৫৫) নামেৰে পাৰ্বতিপ্ৰসাদে নৃত্য নাটিকাও ৰচনা কৰিছিল। অসম সাহিত্য সভাৰ উদ্যোগত পৱনাথ শৰ্মাৰ সম্পাদনাত ১৯৮১ চনত প্ৰকাশিত 'পাৰ্বতিপ্ৰসাদ ৰচনাৱলী'ত গীতি কবিগৰাকীৰ গীতিসমূহ যথাসম্ভৱ শৃংখলিত ৰূপত সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে। ইয়াত পাৰ্বতিপ্ৰসাদৰ অপ্ৰকাশিত গীতসমূহক 'ময়াপী' নামেৰে সংকলিত কৰা হৈছে।

পাৰ্বতিপ্ৰসাদৰ গীতি কবিতা মানেই চিত্ৰময়তা। অসমৰ হাবি-বন, গছ-পাহাৰ, চৰাই-চিৰিকটি, পথাৰ-সমাৰৰ সৌন্দৰ্য মূৰ্ত্তিমন্ত হৈ উঠিছে তেওঁৰ গীতত। প্ৰকৃতিৰ সৰ্বত্ৰত প্ৰাণস্পন্দন অনুভৱ কৰা সৌন্দৰ্য সাধক কবিয়ে সুৰ আৰু ছবিৰে সেই সৌন্দৰ্যক ধৰি ৰখাৰ প্ৰয়াস কৰিছে। তেওঁৰ ভাৱ-কল্পনা মূৰ্ত্তিমান হৈছে অপৰূপ প্ৰকাশভংগীৰ জৰিয়তে। গীতি কবিতা-সাহিত্যৰ এটা ৰূপবিশেষ (Genre)। সাহিত্যৰ নিৰ্মাণ হয় ভাষাৰ মাধ্যমত। সাহিত্যিকৰ ভাৱ-কল্পনাই

শৰীৰী ৰূপ লাভ কৰে। ভাষাৰ দ্বাৰা। সেয়ে সাহিত্যৰপৰা ভাষাক *নিলগাই থ'ব নোৱাৰি*। গীতি কবিতা বা গীতি সাহিত্য সুৰ-তাল-লয় কেন্দ্ৰিক। সুৰ আৰোপিত হয় গীতৰ কথাত-ভাষাত। ভাষাৰ বিশিষ্টতা নাথাকিলে, কথা বিশেষ নহ'লে সি শ্ৰোতাৰ মন চুব নোৱাৰে। এককথাত, গীতি কবিতাতো ভাষাৰ ভূমিকা বিশিষ্ট। পাৰ্ৱতিপ্ৰসাদৰ গীতৰ আকৰ্ষণীয় শক্তি নিহিত হৈ আছে তেওঁৰ ভাষাত; তেওঁৰ প্ৰকাশভংগীত। নগেন শইকীয়াৰ ভাষাত ক'বলৈ হ'লে, 'পাৰ্ৱতিপ্ৰসাদৰ ৰচনাই অসমীয়া গীতিকাব্যক ভাব, কল্পনা, ভাষা আৰু প্ৰকাশভংগীৰে নতুন আয়তন দান কৰি গৈছে।' (প্ৰধান সম্পাদকৰ একাষাৰ, পাৰ্বতিপ্ৰসাদ বৰুৱা ৰচনাৱলী, পৃ. ৩)।

পাৰ্ৱতিপ্ৰসাদৰ গীতৰ কথা আৰু সুৰ অতি কোমল মিঠা; তীব্ৰতা তাত নাই। মৃদু-মধুৰকৈ গীতৰ কথা-সুৰে পাঠক-শ্ৰোতাৰ মন টানি ধৰে। এই মাধুৰ্য বা আকৰ্ষণৰ মূলতে আছে গীতিকাৰ গৰাকীৰ সহজ-সৰল ভাষাশৈলী। যথাসম্ভৱ সৰল শব্দ ব্যৱহাৰ কৰি ভাল পোৱা পাৰ্ৱতিপ্ৰসাদৰ শব্দ চয়ন অপূৰ্ব। তেওঁৰ গীতৰ ভাষাত তেনেই কমহে জটিল যুক্তাক্ষৰযুক্ত শব্দ আছে। সৰহভাগ শব্দই সহজ একাকী ব্যঞ্জন-স্বৰেৰে গঠিত শব্দ। সহজ কৰিবলৈকে তেওঁ যুক্ত ব্যঞ্জনৰপৰা ব্যঞ্জন লোপ কৰিছে; যুক্ত ব্যঞ্জনক স্বৰযোগে বিশ্লিষ্ট কৰিছে। যেনে ঃ

লোপযোগে সৰলীকৃত শব্দ

: পছিমৰ পছোৱাই (পৃ. ১৪৫)

: উতৰৰ মলয়াই (পৃ. ১৪৫)

: থল-পদুমৰ ৰঙা পাহিত (পৃ. ১৩৯)

: মহাপুৰুষৰ তিথি উছৱত (পৃ. ১৮৯)

স্বৰযোগে যুক্তব্যঞ্জন বিশ্লিষ্টকৰণ

দুবৰ শূইনে টানে (পৃ. ১৭৭)

ডাৱৰৰ যুঁজতে সুৰুষ জিকিলে (পৃ. ১৬

হেৰোৱা ৰতন (পৃ. ১৪০)

উৰিছে অগনিৰ ভাপ (পৃ. ১৪০)

পৰভাত হ'ল নিশি (পৃ. ১৮৯)

নিদাৰুণ বিয়াধে (পৃ. ১১২)

তৰাই লিখা বৰতা (পৃ. ১০২)

সৰবগৰাহী টান (পৃ. ২৬৫)

এইখিনিতে কথা এটা কোৱা পাৰ্ৱতিপ্ৰসাদে তেওঁৰ গীতত ঘৰুৱা, সন্ত ব্যৱহাৰৰ মাজে মাজে তৎসম, অৰ্দ্ধ তৎসম আনিছে। তদ্ভৱ শব্দৰ ব্যৱহাৰৰ মাজত অৰ্দ্ধতৎসম শব্দৰ সহগমনে গীতৰ ভাষা অ মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে।

প্ৰকৃতিৰ অপৰূপ সৌন্দৰ্যক অসামান্য তুলি ধৰিবলৈ, বেদনা পীড়িত হৃদয়ৰ যন্ত্ৰণা কৰিবলৈ গীতিকাৰগৰাকীয়ে ব্যৱহাৰ কৰা শব্দবোৰো চিত্তাকৰ্ষক। বিষয়-ভাৱক বিশে কৰিব পৰাকৈ তেওঁ বহু বিশেষণবাচক শব্দ কৰিছে। তেনে শব্দ কিছুমান হ'ল ঃ

চতালি বতাহ (পৃ. ১০১)

নিফুট সুৰ (পৃ. ১৯৬)

সৰগী ভোগজৰা (পৃ. ১০৬)

কোন উদাসীৰ বাঁহী (পৃ. ১৫৬)

উলাহী ধৰণী ৰঙে ভৰপূৰ (পৃ. ১৬২)

শেহতী বান (পৃ. ১৫৬)

‘গুণ গুণনি’, ‘লুইতী’, ‘শুকুলা ডাৱৰ ঐ কহুৱা ফুল’, ‘ময়াপী’ আদি গীতি কাব্যত সন্নিবিষ্ট গীতসমূহ লক্ষ্য কৰিলে কবিৰ কিছুমান বিশেষ শব্দৰ প্ৰতি দুৰ্বলতা চকুত পৰে। উদাহৰণস্বৰূপে, ‘কত’ শব্দটোৰ কথাই ধৰিব পাৰি। বহুকেইটা গীতৰ কবিয়ে ‘বহুত’, ‘অগণিত’ অৰ্থত এই শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰিছে। ‘ফাগুণত আমাৰ’ গীতটিৰ নিম্নোক্ত স্তৱকটিলৈ মন কৰক ঃ

‘বিৰিখত ঠেঙ ধৰি
কত কুলি কেতেকীয়ে নাচে;
হাবি বন ভৰি ভৰি
কত গান কত গীত আছে। (লুইতী, পৃ. ১৪৫)

‘কত’ বুলিলেই বহুত। এই স্তৱকটিত তিনিবাৰ ‘কত’ৰ ব্যৱহাৰে ‘বহুতক’ আৰু ব্যাপক কৰিছে। গীতটোৰ আনবোৰ স্তৱকতো ‘কত’ শব্দই ভিৰ কৰিছে। আন কিছুমান গীতটো এই শব্দটিৰ ব্যৱহাৰ আছে। যেনে ঃ

(ক) তোৰ পদে পদে আছে কতনো উজুটি
কত ঘাত-প্ৰতিঘাত (পৃ. ১১৮)

(খ) নিতৌ কত পাতে পাতে লতাই বিৰিখে
কোনে জানো কি চিঠি লিখে! (পৃ. ১০২)

কাৰ্য-ঘটনা-ভাৱৰ ব্যাপ্তি অবিচ্ছিন্নতা-তীব্ৰতা-ঘটমানতাৰ আভাস অৰ্থত পাৰ্ৱতিপ্ৰসাদৰ গীতত যুৰীয়া শব্দই বিশিষ্ট ভূমিকা লৈছে। তলৰ পংক্তিসমূহলৈ মন কৰক ঃ

(ক) মাজনিশা মোৰ এন্ধাৰ ঘৰত
কোনে ঘনে ঘনে অহা যোৱা কৰেহু
মোৰ ঘুমটি ভাগিছে বাৰে বাৰে।

(পাৰ্ৱতিপ্ৰসাদ বৰুৱা ৰচনাৱলী,
গুণ গুণনি;পৃ. ১১১)

ইয়াত কবিমনৰ অশান্তি-আমনিৰ তীব্ৰতা ব্যঞ্জিত হৈছে আঁচ টনা যুৰীয়া শব্দসমূহেৰে। এবাৰ-দুবাৰ বা মাজে মাজে নহয়। অতি সঘনাই কবিৰ অন্তৰৰ শান্তি ভংগ হৈছে; নিদ্ৰা বিঘ্নিত হৈছে।

(খ) সুৰৰ ভৰত কঁপে তৰা
আকাশ ভৰা
পাতে পাতে পোহৰ নাচে,
বনে বনে নেপুৰ বাজে
ৰুণ জুন জুন

(গুণ গুণনি; পৃ. ৯৫)

সুন্দৰৰ বীণাবাদনত সমস্ত প্ৰকৃতি পৃথিৱী ছন্দায়িত, সন্মোহিত। সেই বাদনৰ সুৰ-ছন্দত সকলো প্লাৱিত। ‘পাতে পাতে’, ‘বনে বনে’ শব্দগুচ্ছই প্ৰকৃতিৰ সকলোটিত সেই সুৰৰ লহৰৰ প্ৰৱাহমানতাৰ দ্যোতনা দিছে।

পাৰ্ৱতিপ্ৰসাদৰ গীতত প্ৰকৃতিৰ অপৰূপ সৌন্দৰ্যই চমক লগা ৰূপত ভূমুকি মাৰিছে। গছ-বিৰিখ, ডাৱৰ-জোনাক সকলোতে মানৱীয়ত্ব আপোৰ কৰা কবিয়ে অতি চিত্ৰাত্মকৰূপত সৌন্দৰ্য উপস্থাপিত কৰিছে। তাৰ বাবে তেওঁ ধ্বন্যাত্মক-অধ্বন্যাত্মক প্ৰবৃত্তিৰ শব্দ গুচ্ছৰো সহায় লৈছে। যেনে ঃ

(ক) অ’ মোৰ মন শুন শুন শুন
কোন সুন্দৰে আঙুলি বুলাই
গুণ গুণ গুণ!
সন্মোহিনী বাজে বীণা
— ভূৱন জিনা

সুৰৰ তালত　　　　গায় ভোমোৰাই
ফুলে ফুলে　　　　ফাগুণ-গুণ
গুণ গুণ গুণ।

(গুণ গুণনি; পৃ. ৯৫)

ইয়াৰ ধ্বন্যাত্মক 'গুণ গুণ গুণ' শব্দৰে বীণা বাদনৰ চলমান স্থিতি, ফুলে ফুলে ভোমোৰাৰ গুণগুণনিৰ চিত্ৰ এখনি জীয়া ৰূপত ফুটাই তোলা হৈছে, যিখন চিত্ৰ পাঠকৰ মনঃচক্ষুত অতি গতিশীল বাস্তৱ ৰূপতো ধৰা দিয়ে।

(খ) সন্মুখত সৌ　　　　উঠিছে নামিছে
ৰূপহী সুতিৰে ধল;
ধলৰে বুকুতে　　　　পোহৰ জলেমলাই
ঢৌৰে কৰে টলমল

(গুণ গুণনি; পৃ. ৯৬)

পাঠকৰ হৃদয় বৃত্তিক বা ইন্দ্ৰিয়বোধক সংবেদনশীল কৰিব পৰাকৈ ইয়াত 'জলমল', 'টলমল' শব্দ ব্যৱহাৰ হৈছে। এই শব্দ দুটি ধ্বন্যাত্মক প্ৰবৃত্তিৰ নহ'লেও ইহঁতে পানীৰ লহৰত পোহৰ বিচ্ছুৰিত হৈ সৃষ্টি হোৱা অপৰূপ সৌন্দৰ্য আৰু ঢৌৰ উঠা নমাৰ গতিশীল ছবি এখনিৰে পাঠকৰ অনুভূতিক আলোড়িত কৰে।

একেটা গীতত একেটা শব্দৰ বহুমাত্ৰিক ব্যৱহাৰেও পাৰ্বতিপ্ৰসাদৰ গীতক অন্য কৰি তুলিছে। 'মানুহৰ দেহাতে' গীতটিলৈ মন কৰক ঃ

মানুহৰ দেহাতে জীৱই কলেমলাই
খাবলৈ খুদকণ নাই
মানুহৰ ভোগতে ভোগ পৰমাণত
খুদকণ কমিলেই দাই

(লুইতী, পৃ. ১৪৯)

এই স্তৱকটিৰ ১ আৰু ৩য় শাৰীত 'মানুহৰ' শব্দটি দুবাৰ বহিছে; অৰ্থ পিছে ভিন্ন। প্ৰথম 'মানুহ' শব্দই ভোক-অনাহাৰত ক্লিষ্ট এচামৰ ব্যঞ্জনা দিছে আৰু দ্বিতীয় 'মানুহ' শব্দটোৰ দ্বাৰা খোৱা-বোৱাই উভৈনদী এচাম স্বচ্ছল মানুহৰ ধাৰণা দ্যোতিত হৈছে। 'খাবলৈ খুদকণ নাই' বোলোতে যন্ত্ৰণাপিষ্ট অভাৱগ্ৰস্ততাৰ কাৰুণ্যভৰা ছবি এখন পাঠকৰ মনলৈ আহে; আনহাতে 'খুদকণ কমিলেই দাই'ত ভোগ-প্ৰাচুৰ্যৰ মেটমৰা স্থিতিৰ আভাস হয়। ভোগ-প্ৰাচুৰ্য-সম্পদৰ গৰাকী অৰ্থতে দ্বিতীয় স্তৱকত সমান অৰ্থবাহক শব্দৰ পয়োভৰ চাওক ঃ

হেৰা ভোগেশ্বৰ ভোগমন ভোগাই
ভোগতে গৈছা বুৰ

এনে শব্দসমূহে গীতিকাৰৰ শ্লেষাত্মক ভাৱনাক স্পষ্টতৰ কৰি তুলিছে। নিঃসন্দেহে শব্দৰ এনে প্ৰকাশিকা শক্তিয়ে গীতিকাৰ গৰাকীৰ অনুভূতি প্ৰৱণ মনটোৰে চানেকি বহন কৰে।

(লেখিকা গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালৰ অসমীয়া বিভাগৰ সহযোগী অধ্যাপিকা)

■■■

মহাত্মা গান্ধীৰ দৃষ্টিত হিটলাৰ

শ্ৰীযুত ময়ুৰ বৰা

মহাত্মা গান্ধী আৰু এডলফ হিটলাৰ। ঊনৈশ শতিকাত জন্মগ্ৰহণ কৰি বিংশ শতিকাৰ অস্বাভাৱিকভাৱে মৃত্যুক সাৱটি লোৱা দুয়োজনেই আধুনিক ইতিহাসৰ অত্যন্ত গুৰুত্বপূৰ্ণ ব্যক্তি। কেৱল ব্যক্তি বুলিলে হয়তো ভুল হ'ব। কাৰণ মতাদৰ্শৰ তীব্ৰ ভিন্নতা সত্ত্বেও দুয়োজনৰে ৰাষ্ট্ৰ, ৰাজনীতি আৰু মানৱ জীৱন সম্পৰ্কীয় চিন্তা-চৰ্চা আৰু কৰ্মৰাজিৰ প্ৰভাৱ ইমান গভীৰ আৰু ব্যাপক আছিল যে দুয়ো হৈ পৰিছিল দুটা বৃহৎ অনুষ্ঠানৰ নিচিনা। তেওঁলোকৰ চিন্তাৰাজিৰ প্ৰভাৱ আজিৰ মানুহৰ মনোজগততো স্পষ্ট। আধুনিক কোনোবা আৱেগপ্ৰৱণ আৰু সংবেদনশীল মানুহৰ মনত যদি এই দুজনা ব্যক্তিৰ প্ৰভাৱ বোৱঁতী সুঁতিৰ দৰে, আন কাৰোবাৰ মনত সময়ভেদে সেই প্ৰভাৱ উত্তাল তৰংগৰো সৃষ্টি কৰে।

গান্ধী আৰু হিটলাৰৰ চিন্তা আৰু কৰ্মপদ্ধতি আছিল সম্পূৰ্ণৰূপে সুকীয়া। জীৱন কালতেই 'মহাত্মা' উপাধিৰে বিভূষিত হোৱা গান্ধী আছিল ভাৰতৰ স্বাধীনতা পিয়াসী, সংগ্ৰামী ৰাইজৰ অধিকাংশৰে নয়নৰ মণি। অহিংসা আৰু সত্যৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত গান্ধীৰ নেতৃত্বত গঢ় লোৱা ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনে সাম্ৰাজ্যবাদী ব্ৰিটিছৰ শোষণমূলক শাসনৰ অন্ত পেলাইছিল। একে সময়তে বিশ্বত হিটলাৰে জাৰ্মান ৰক্তৰ শ্ৰেষ্ঠতা প্ৰতিপন্ন কৰিবলৈ গৈ এনে কিছু অমানুষিক আৰু পৈশাচিত কাৰ্যপন্থা গ্ৰহণ কৰিছিল, যাৰ ফলত নিধন হৈছিল প্ৰায় ষাঠি লাখ ইহুদী আৰু আশী নব্বৈ লাখ অন্যান্য জাতিৰ লোক। অকালতে মৃত্যুবৰণ কৰিছিল বহু লাখ জাৰ্মান লোক। অৱধাৰিতভাৱে হিটলাৰৰ নিজৰ জীৱনলৈকো আহিছিল সেই ধ্বংসযজ্ঞৰ বিৰূপ প্ৰভাৱ। শেষ মুহূৰ্তত সকলোফালে নিজৰ মতাদৰ্শৰ পৰাজয়ত সহ্য কৰিব নোৱাৰি হিটলাৰে প্ৰেয়সী ইভা ব্ৰাউনৰ লগত একেলগে আত্মহত্যা কৰিছিল। আখ্যা পাইছিল 'শতিকাটোৰ কুখ্যাত ব্যক্তি' হিচাপে।

সকলো মানুহকে সমদৃষ্টিৰে চাবলৈ প্ৰয়াস কৰা মহাত্মা গান্ধীৰ হিটলাৰ সম্পৰ্কীয় ধাৰণা আছিল অত্যন্ত স্পষ্ট। ধুসৰতাৰ কুঁৱলী তাত খুব কমেই দেখা

পোৱা যায়। হিটলাৰৰ কৰ্ম সম্বন্ধে গান্ধীৰ মনোভাব উমান পোৱাৰ বাবে মুখ্য উৎস হ'ল গান্ধীয়ে হিটলাৰলৈ লিখা দুখন চিঠি। প্ৰথমখন চিঠি লিখিছিল ১৯৩৯ চনৰ ২৩ জুলাইত আৰু দ্বিতীয়খন ১৯৪০ চনৰ ২৪ ডিচেম্বৰত। কিন্তু তেতিয়াৰ ব্ৰিটিছ চৰকাৰে দুয়োখন চিঠি প্ৰেৰণৰ ক্ষেত্ৰত বিধি-পথালি দিছিল। আধুনিক ইতিহাস চৰ্চাত গান্ধীৰ হিটলাৰ সম্পৰ্কীয় দৃষ্টিভংগী বিশেষতঃ দুটা কাৰণৰ বাবে মানুহৰ আগ্ৰহৰ কেন্দ্ৰবিন্দু হৈ পৰা পৰিলক্ষিত হয়।

প্ৰথম কাৰণটো হ'ল, হিটলাৰে ১৯৩৮ চনত ব্ৰিটিছ চৰকাৰক ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলন দমন কৰা সন্দৰ্ভত প্ৰদান কৰা পৰামৰ্শসমূহৰ বিষয়ে গান্ধী অজ্ঞ নাছিল। লৰ্ড হেলিফেক্সৰ আগত ৰখা হিটলাৰৰ বক্তব্যৰ মাজত কোনো দ্বিধা বা দ্বন্দ্বৰ বিষয়ে গম পোৱা নাযায়। কাৰণ হিটলাৰৰ পৰামৰ্শ আছিল সূৰ্যৰ পোহৰৰ দৰেই স্পষ্ট। গান্ধীৰ হত্যা কৰিব পাৰিলেই ব্ৰিটিছ সাম্ৰাজ্যবাদ সুৰক্ষিত হ'ব আৰু ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ তীব্ৰতা ম্লান হৈ পৰিব। হিটলাৰ অৱশ্যে সেইখিনিতে ক্ষান্ত হোৱা নাছিল। তেওঁ ব্ৰিটিছক কংগ্ৰেছৰ অন্যান্য গুৰুত্বপূৰ্ণ নেতাসকলকো হত্যা কৰিবলৈ কৈছিল। তথাপি যদি স্বাধীনতা আন্দোলনৰ চোক নকমে, তেনেহ'লে দুশমান সংগ্ৰামী ভাৰতীয়ক হত্যা কৰাৰ উপদেশো হিটলাৰে হেলিফেক্সক দিছিল।

মানুহৰ আগ্ৰহৰ দ্বিতীয় কাৰণটো আছিল মহান বিজ্ঞানী আইনষ্টাইনে গান্ধীৰ চিন্তাৰ ওপৰত প্ৰকাশ কৰা নিজৰ মতামতসমূহ। প্ৰায়বোৰ কথাতে গান্ধীৰ মতাদৰ্শক সন্মান কৰা আইনষ্টাইনে কিন্তু গান্ধীৰ সত্য আৰু অহিংসাৰ নীতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল কাৰ্যপন্থাক হিটলাৰৰ নাজীবাহিনীৰ বিপৰীতে সফলকাম হ'ব নোৱাৰে বুলি ভাবিছিল। আধুনিক বিজ্ঞানে মানু... জীৱনলৈ অনা যন্ত্ৰচালিত সামগ্ৰীৰ প্ৰতি গান্ধী... স্বভাৱজাত অনীহাক সমালোচনা কৰাৰ লগতে আইনষ্টাইনে কৈছিল যে গান্ধীৰ আন্দোলনৰ প... ব্ৰিটিছৰ বিৰুদ্ধেহে প্ৰযোজ্য কৰিব পাৰি, কি... হিটলাৰ বাহিনীৰ বিপক্ষে নহয়। এই দুয়োটা কাৰণ... বাবে গান্ধীৰ হিটলাৰ সম্পৰ্কীয় মতামত বৌদ্ধি... মহলৰ বাবে সৰ্বদা আকৰ্ষণীয়। একে সময়তে পত্ৰ... যোগেদি হিটলাকৰ অহিংস নীতিৰ সমৰ্থক কৰিবলৈ লোৱা গান্ধীৰয় প্ৰয়াসক বাঘক তৃণভোজী কৰা... সমাৰ্থক এক অবাস্তৱ পদক্ষেপ বুলিও কিছু সংখ্য... বাওঁপন্থী আৰু উগ্ৰ হিন্দুত্ববাদী চিন্তাবিদে সমালোচ... কৰিছে। তথাপি কিন্তু আগ্ৰহী ব্যক্তিৰ মনত গান্ধী... এই দুয়োখন চিঠিৰ সন্দৰ্ভত অনুসন্ধিৎসাৰ অন্ত নাই কি আছেনো এই চিঠি দুখনত?

গান্ধীয়ে দুয়োখন পত্ৰতে হিটলাৰক 'বন্ধু' বু... সম্বোধন কৰিছিল। তেওঁ হয়তো লেখাৰ সময়... উপলব্ধি কৰিব পাৰিছিল যে 'বন্ধু' বুলি সম্বোধ... কৰাৰ কাৰণটোও আৰম্ভণিতে জনাই থোৱা ভাল... গান্ধীয়ে আগবঢ়োৱা যুক্তিত কোনো বৌদ্ধিক চ... চাতুৰিৰ প্ৰলেপ দেখা পোৱা নাযায়। জাতি, ব... ধৰ্ম, ভাষা নিৰ্বিশেষে সকলো মানুহক সমান দে... গান্ধীয়ে চিঠিখনত কৈছিল যে তেওঁৰ কোনো শ... নাই। গোটেই মানৱ জাতিয়েই তেওঁৰ বন্ধু। লগতে এইটো কথাও সোঁৱৰাই দিবলৈ পাহৰা নাছিল ... অহিংস বিশ্বভাতৃত্বৰ ডোলেৰে বান্ধ খোৱা পৃথিৱী... অন্যান্য সাধাৰণ মানুহেও হয়তো হিটলাৰ কাৰ্যপন্থাক তেওঁৰ দৃষ্টিৰেই মূল্যায়ন কৰিব।

প্ৰথম চিঠিখন লেখাৰ আগতে গান্ধীয়ে ঠিকেই নুমান কৰিব পাৰিছিল যে হিটলাৰৰ তীব্ৰ স্বাৰ্থান্বেষী াৰু স্বেচ্ছাচাৰী কাৰ্য বন্ধ নহ'লে এখন বিশাল যুদ্ধ থিৱীৰ সন্মুখত অৱশ্যম্ভাৱী। সেই যুদ্ধৰ ৰক্তক্ষয়ী ভাৱৰ পৰা মানুহৰ বচাবলৈ কিছু অনিচ্ছাসত্ত্বেও ন্ধীয়ে তেওঁৰ অন্যান্য কেতবোৰ বন্ধুৰ অনুৰোধত ঠিখন লিখিছিল। চুটি চিঠিখনত তেওঁ এটা কথা কছিল যে হিটলাৰে ইচ্ছা কৰিলে বিশ্ববাসীক তেনে খন যুদ্ধ সংঘটিত হোৱাৰ পৰা ৰেহাই দিব পাৰে। াৰণ যুদ্ধ এখন হ'লে মানৱ জাতিৰ ওপৰত পৰিব ৰা তাৰ. ধ্বংসাত্মক প্ৰভাৱৰ কথা গান্ধীয়ে খুব ন্দৰকৈ ধৰিব পাৰিছিল। যুদ্ধোত্তৰ কালত বহুতো মালোচকে তেওঁৰ এই আশাক মূৰ্খামিৰ পৰিচায়ক লি অভিহিত কৰিবলৈও কুণ্ঠাবোধ কৰা নাছিল। মনকি কিছু সমালোচকে কৈছে যে যুদ্ধখন বন্ধ ৰাত হিটলাৰে কিছু দৃঢ় পদক্ষেপ লোৱাটোহে ান্ধীয়ে বিচাৰিছিল আৰু তাৰ বাহিৰে হিটলাৰৰ ন্যান্য অমানৱীয় কাৰ্যাৱলীত গান্ধীয়ে নিৰৱতাৰ যাগেদি মান্যতা প্ৰদানহে কৰিছিল। কিন্তু নিৰপেক্ষ আৰু নিৰ্মোহ যুক্তিৰ আগত এনেবোৰ সমালোচনা সুস্থ আৰু সন্তুলিত চিন্তাৰ বহিৰ্প্ৰকাশ বুলি কেতিয়াও আখ্যা পাব নোৱাৰে। কাৰণ ইহুদী নিধনকে আদি কৰি অধিকাংশ নৃশংস কাম হিটলাৰে কৰিছিল দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ আৰম্ভণিৰ পাছতহে। যুদ্ধৰ অচিলা লৈয়েই বহুতো জাৰ্মান লোকৰ সমৰ্থনো হিটলাৰে নানা কৌশলেৰে আদায় কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। শান্তিৰ সময়ত ইমানবোৰ দানৱীয় কাম হিটলাৰে কেতিয়াও কৰিব নোৱাৰিলেহেঁতেন। সেই কথাৰ প্ৰমাণ হিটলাৰে যুদ্ধৰ আৰম্ভণিতে নিজৰ দেশত ল'ব খোজা আন এক জঘন্য কাৰ্যসূচীৰ সময়ত পোৱা যায়। জাৰ্মান লোকসকলৰ দাবীৰ ওচৰত সেও মানি মদমত্ত হিটলাৰে শাৰীৰিকভাৱে অক্ষম লোকসকলক ইচ্ছামৃত্যু দিব বিচৰা চিন্তা মনৰ পৰা পৰিহাৰ কৰিবলগীয়া হৈছিল। গতিকে এইটো ঘটনাৰ পৰাও উপলব্ধি কৰিব পাৰি যে গান্ধীৰ প্ৰথম চিঠিখনত হিটলাৰক কৰা অনুৰোধত নিতান্তই অপ্ৰয়োজনীয় বুলি ক'ব নোৱাৰি। বৰং ইয়াৰ মাজত অন্তৰ্নিহিত হৈ আছিল এক শান্তিকামী দূৰদৃষ্টি।

গান্ধীয়ে হিটলাৰলৈ লিখা দ্বিতীয় চিঠিখন আছিল কিছু দীঘলীয়া। মূলতঃ অহিংস আন্দোলনৰ অনন্য বৈশিষ্ট্যসমূহৰ কথা উল্লেখ কৰি গান্ধীয়ে যিকোনো সংগ্ৰামতে শত্ৰুপক্ষক শাৰীৰিকভাৱে পৰাভূত কৰাতকৈ মানসিকভাৱে জয় কৰাৰ ওপৰত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিছিল। তদুপৰি হিটলাৰৰ নিজৰ দেশৰ প্ৰতি থকা মোহ আৰু সন্মানক গান্ধীয়ে স্বীকৃতিও দিছিল। কিন্তু হিটলাৰৰ অযুক্তিকৰ জেদভাৱ, গোড়ামি আৰু অমানুষিক আচৰণক শাণিত ভাষাৰে সমালোচনা কৰিবলৈও তেওঁ এৰা নাছিল। হিটলাৰে পোলেণ্ড, চেকশ্লোভাকিয়া আৰু ডেনমাৰ্কৰ বিৰুদ্ধে দেখুওৱা মিলিটেৰী আগ্ৰাসনক দানৱীয় বুলি ক'বলৈও গান্ধীয়ে ইতস্ততঃ কৰা নাই। শক্তিশালীয়ে শক্তিহীনৰ ওচৰত দেখুওৱা বীৰত্ব বা পৰাক্ৰমক তেওঁ কঠোৰ ভাষাৰে সমালোচনা কৰিছিল। নাজীবাদৰ দৰে ব্ৰিটিছ সাম্ৰাজ্যবাদৰ বিৰুদ্ধে গান্ধীয়ে গ্ৰহণ কৰা মতামত উক্ত পত্ৰখনৰ মাজতে পোৱা যায়।

গান্ধীয়ে বিশ্বাস কৰিছিল যে নাজীবাদ আৰু ব্ৰিটিছ সাম্ৰাজ্যবাদৰ পাৰ্থক্য আছে মতাদৰ্শ দুটাৰ বিৰূপ

প্ৰভাৱৰ প্ৰাবল্যৰ ক্ষেত্ৰতহে। তাৰ বাহিৰে শোষণ, লুণ্ঠন আৰু অৱদমন কৰি ৰাখিব বিচৰা প্ৰৱণতাটোৰ ক্ষেত্ৰত দুয়োটাৰে মাজত বিশেষ প্ৰভেদ দৃষ্টিগোচৰ নহয়। তদুপৰি ভাৰতৰ অধিকাংশ স্বাধীনতা আন্দোলনকাৰীয়ে সৰ্বসাধাৰণ ব্ৰিটিছ লোকৰ কোনো অহিত চিন্তা কৰা নাছিল। গান্ধীয়ে কৈছিল— 'আমি তেওঁলোকক পৰাভূত কৰিবলৈ চেষ্টা নকৰো, আমি চেষ্টা কৰিম কেৱল তেওঁলোকৰ মনোভাৱ সলনি কৰিবলৈ। আৰু যদিহে আমি তেওঁলোকৰ মনৰ ভাব সলনি কৰিবলৈ সক্ষম নহওঁ, তেনেহ'লে আমাৰ অহিংস অসহযোগিতাৰ সহায়েৰে তেওঁলোকৰ শাসন অসম্ভৱ কৰি তুলিম।' উক্ত বাক্যকেইশাৰীতে গান্ধীৰ মনৰ মতাদৰ্শগত স্পষ্টতা, আত্মবিশ্বাস আৰু জয়ৰ অৱশ্যম্ভাৱিতাৰ কথা বুজিব পাৰি। তথাপি ইয়াত কোনো অযুক্তিকৰ তথা অত্যধিক গৌৰৱ আৰু অহংকাৰৰ লেশ দেখা পোৱা নাযায়। ভাৰতৰ মাটি, ভাৰতীয় মানুহৰ শৰীৰ আৰু ভাৰতীয় মানুহৰ অন্তৰাত্মা সকলোকে গান্ধীয়ে ভিন্ন ৰূপত চিহ্নিত আৰু মূল্যায়ন কৰিছিল। তেওঁ হিটলাৰক কৈছিল যে ব্ৰিটিছে আমাৰ মাটি বা শৰীৰ লৈ ল'ব পাৰে, কিন্তু কোনো ভাৰতীয়ৰে অন্তৰাত্মা জয় কৰিব নোৱাৰে। মানুহৰ হৃদয় জয় কৰিবলৈ অসমৰ্থ কোনো শক্তিকে গান্ধীয়ে হয়তো প্ৰকৃতাৰ্থত শক্তিশালী বুলি ভবা নাছিল। সেয়েহে সত্য আৰু অহিংসাৰ ওপৰত তেওঁৰ আস্থা আছিল সদায় অটল।

গান্ধীয়ে হিটলাৰক আৰু কৈছিল যে অহিংস পন্থাৰে উদ্বুদ্ধ অলেখ ভাৰতীয় লোকে ব্ৰিটিছৰ প্ৰতি কোনো বিৰূপ মনোভাৱ পোষণ নকৰি নিজৰ দেশৰ বাবে প্ৰাণ উছৰ্গা কৰিব পাৰে। ইয়াৰ জৰিয়তে অহিংস মতাদৰ্শৰ মাজত অন্তৰ্নিহিত হৈ থকা সীমাহীন সা আৰু স্বাৰ্থহীন দেশপ্ৰেমৰ দৃষ্টান্ত তেওঁ সজোৰে দ ধৰিছিল। অন্যান্য কিছু সতীৰ্থৰ নিচিনাকৈ গান্ধী জাৰ্মান শক্তিৰ সহায়ত ব্ৰিটিছ সাম্ৰাজ্যবাদক ওফ বিচৰা নাছিল। সেই বিষয়েও তেওঁ দ্বিধাহীনভ স্পষ্ট ভাষাত হিটলাৰক জনাই দিছিল। তেওঁ কি কৰিছিল যে বিশ্বৰ হিংসাশ্ৰয়ী শক্তিসমূহৰ সম্মি প্ৰচেষ্টাকো অহিংস সংগ্ৰামে সেও মনাবলৈ স হ'ব। কাৰণ অহিংস ৰণত জয় বা পৰাজয়ৰ কো কথা থাকিব নোৱাৰে। গান্ধীৰ মতে ভাৰ স্বাধীনতা সংগ্ৰাম শেষ সময়ত পৰ্যবসিত হৈ কেৱল 'do or die' পৰ্যায়লৈ, কিন্তু কাকো হ কৰি বা কাকো আঘাত দি নহয়। তেওঁ আৰু কৈ যে অহিংস সংগ্ৰামৰ বাবে টকা-পইচা বা হিটল প্ৰদৰ্শন কৰা ৰাজনৈতিক মতাদৰ্শৰ কোনো প্ৰয়ো নাই।

গান্ধীয়ে পত্ৰখনত লিখা ইয়াৰ পি কথাখিনিত দ্বিতীয় মহাসমৰৰ সম্ভাব্য ফলাফল ও হিটলাৰৰ শেষ অৱস্থাৰ কথা ভৱিষ্যদ্বাণীৰ পৰিস্ফুট হয়। মূলতঃ সেই সময়ৰ বিশ্বৰ বিভিন্ন শ মাজত থকা সম্পৰ্কবোৰৰ মাত্ৰাক সূক্ষ্ম দৃষ্টিকো বিশ্লেষণ কৰিব পৰা ক্ষমতা আৰু নিজৰ মতা যুক্তিযুক্ততাৰ ওপৰত গভীৰ বিশ্বাস ৰখা গান্ধীৰ এজন ব্যক্তিৰ কাপৰ পৰা উক্ত কথাখিনি হয় অত্যন্ত অৱধাৰিতভাৱে ওলাই আহিছিল। হিংসাৰ সীমাবদ্ধতা হ'ল ই আমন্ত্ৰণ কৰি অনা সৰ্বতোপ্ৰব ধ্বংসলীলা। কিন্তু একে সময়তে সেই হিংসাশ্ৰয়ী আৰম্ভ কৰা পক্ষটোৰ দুৰ্বলতাও শত্ৰুপক্ষই বুজি প আৰু উচিত সময়ত শত্ৰুপক্ষই প্ৰথম পক্ষক পৰা

কৰিবলৈও সক্ষম হয়। গান্ধীয়ে সেই কথা সঠিকভাৱেই উপলব্ধি কৰিছিল আৰু হিটলাৰক জনাইছিল যে এদিন হয়তো ব্ৰিটিছ বা আন শক্তিয়ে হিটলাৰে সূচনা কৰা খেলখনত অধিক পাকৈত হৈ উঠিব আৰু জাৰ্মান শক্তিক পৰাভূত কৰিব।

দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ শেষ পৰিণামো প্ৰায় তেনেধৰণেৰেই হৈছিল আৰু হিটলাৰ বাহিনী মিত্ৰশক্তিৰ হাতত পৰাভূত হৈ বিধ্বস্ত হৈ পৰিছিল। কিন্তু অত্যন্ত পৰিতাপৰ বিষয় আছিল যে বিধ্বংসী হত্যালীলাৰ ব্যাপ্তি আৰু গভীৰতাৰ ক্ষেত্ৰত দ্বিতীয় মহাসমৰ পৃথিৱীৰ বুৰঞ্জীৰ এক দুখজনক অধ্যায় হিচাপে চিহ্নিত হৈ ৰ'ল। প্ৰায় পাঁচ কোটিতকৈও অধিক মানুহে প্ৰাণ হেৰুওৱা এই যুদ্ধই সমগ্ৰ বিশ্বৰ বহুতো অঞ্চলত ধ্বংসৰ তাণ্ডৱলীলা চলাইছিল। মৃত্যুবৰণ কৰাতকৈও অধিক সংখ্যক মানুহ জীৱনৰ কাৰণে ঘূৰ্ণীয়া হৈছিল। যুদ্ধত লিপ্ত দেশসমূহৰ অৰ্থনীতি হৈ পৰিছিল সম্পূৰ্ণৰূপে বিধ্বস্ত। নানান গুৰুত্বপূৰ্ণ উদ্যোগ আৰু সেইবোৰ স্থাপনৰ বাবে কৰা লাখ লাখ মানুহৰ শ্ৰম, কষ্ট আৰু ধূলিৰ লগত মিহলি হৈ গৈছিল। তাতকৈও দুৰ্ভাগ্যজনক কথা আছিল দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধত প্ৰথমবাৰৰ বাবে ব্যৱহৃত হৈছিল এটম বোমা। জাপানৰ হিৰোচিমা আৰু নাগাচাকিত আমেৰিকাই নিক্ষেপ কৰা এটম বোমাৰ প্ৰভাৱত তাৎক্ষণিকভাবে মৃত্যু হোৱা অলেখ মানুহৰ বাহিৰেও আৰু এক গৰিষ্ঠসংখ্যকে পাছৰ জীৱনত অবৰ্ণনীয় কষ্ট খাই জীয়াতু ভুগিছিল। অৱশ্যে দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ দৰে পৃথিৱীৰ ইমানবোৰ দেশ জড়িত থকা এক সংঘাতত কেৱল হিটলাৰকে জগৰীয়া কৰাটো সমীচিন নহয়। তৎসত্ত্বেও সেই বিভীষিকাময় পৰিস্থিতিৰ মূল কাৰণৰ বিষয়ে চিন্তা কৰিলেই হিটলাৰৰ অবিবেচক, চূড়ান্ত স্বাৰ্থপৰ আৰু হিংসাশ্ৰয়ী পথৰ ওপৰত অত্যধিক আস্থাশীল কাৰ্যাৱলীৰ কথাই সকলোৰে মনলৈ আহে।

ইয়াৰ বিপৰীতে গান্ধীৰ মতাদৰ্শৰ সুস্থিৰতাৰ কথা নাজীবাদবিৰোধী সংগ্ৰামৰ ক্ষেত্ৰতো সুন্দৰভাৱে পৰিলক্ষিত হয়। নাজীবাহিনীৰ হিংসাক তেওঁ যিদৰে বিৰোধিতা কৰিছিল, সেই একেই তীক্ষ্নতাৰে তেওঁ নাজীবাদবিৰোধী হিংস্ৰ পন্থাটোকো বিৰোধিতা কৰিছিল। তদুপৰি ধ্বংস কৰাতকৈ গান্ধীয়ে সদায় গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল মত পৰিবৰ্তনৰ বাবে লোৱা আন্তৰিকতাপূৰ্ণ প্ৰচেষ্টাক। তেওঁৰ এই মতৰ বাবে বিভিন্ন ব্যক্তিয়ে বিভিন্ন সময়ত ক্ষুৰধাৰ সমালোচনাও কৰিছিল। কিন্তু মহাত্মা গান্ধী নিজ বিশ্বাসত সদায় অটল হৈ আছিল।

তদুপৰি বহুসময়ত নিজৰ মতাদৰ্শগত গোড়ামিৰ বাবেও গান্ধী সমালোচিত হৈছিল। কিন্তু কোনো সমালোচনাই সত্য আৰু অহিংসাৰ নীতিৰ ওপৰত তেওঁ পোষণ কৰা আস্থাক টলাব পৰা নাছিল। বহুতে যদিও এইক্ষেত্ৰত গান্ধীৰ ইগ' বা আত্মবোধৰ কথাও উনুকিয়াব বিচাৰে, কিন্তু আমাৰ বোধেৰে যিকোনো প্ৰকাৰৰ হিংসাৰ বিৰুদ্ধে তেওঁ ৰখা মনোভাব আছিল হৃদয়ৰ নিভৃততম কোণৰ পৰা সৃষ্ট এক স্বতঃস্ফূৰ্ত প্ৰকাশহে। কোনোধৰণৰ কৃত্ৰিমতা বা ভণ্ডামিৰ আৱৰণৰ পৰা সেয়া আছিল সম্পূৰ্ণভাৱে মুক্ত।

সাম্প্ৰতিক সময়ত এচাম পণ্ডিতে প্ৰায় আলোচনা কৰা দেখা যায় যে গান্ধীৰ অহিংস নীতি আৰু আত্মত্যাগী আদৰ্শয়ো স্বাধীনতাৰ সময়ত

আমাৰ দেশখনক বিভাজিত কৰাৰ পৰা ৰক্ষা কৰিব নোৱাৰিলে। কিন্তু সুস্থ বস্তুনিষ্ঠ ইতিহাস চৰ্চাৰ লগত জড়িত সকলো লোকে হয়তো এইটো কথা মানি ল'ব যে বিশ্ব ইতিহাসৰ যিকোনো গুৰুত্বপূৰ্ণ ঘটনাৰ বাবে কেৱল এজন মানুহৰ চিন্তাচৰ্চা আৰু কৰ্মৰাজি একমাত্ৰ কাৰণ হ'ব নোৱাৰে। নিজৰ মতাদৰ্শৰ সীমাবদ্ধতাৰ বিষয়ে গান্ধী নিজেও জ্ঞাত আছিল। তথাপি এই কথা অনস্বীকাৰ্য যে গান্ধীৰ মতাদৰ্শৰ মাজত পৃথিৱীৰ অধিকাংশ মানুহৰ কল্যাণ সাধন কৰিব পৰা এক বিপুল সম্ভাৱনীয়তা আজিও লুকাই আছে। কিন্তু সেই প্ৰত্যাহ্বানক গ্ৰহণ কৰি বিশ্ববাসী[ক] এক শান্তিময়, সমৃদ্ধিময়, অৰ্থৱহ আৰু গভী[ৰ] অৰ্ন্তদৃষ্টিসম্পন্ন পথৰ সন্ধান দিবলৈ আজি গান্ধী[ৰ] দৰে মহামানৱৰ বাৰুকৈয়ে অভাৱ। গান্ধী[য়ে] হিটলাৰলৈ লিখা দুয়োখন পত্ৰৰ মাজতে হিটলাৰ[ৰ] কাৰ্যপন্থা সম্পৰ্কে তেওঁ পোষণ কৰা দৃঢ় বিৰোধিতা[ৰ] লগতে সত্য আৰু অহিংসাৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠি[ত] সংগ্ৰামৰ শ্ৰেষ্ঠত্বৰ অনুৰণন শুনা যায়।

(বিশিষ্ট লেখক আৰু সমালোচক।)

■■■

স্বনিয়োজনত অধিক গুৰুত্ব দিয়ক

শ্ৰীযুত শ্যামকানু মহন্ত

অসম চৰকাৰৰ তৃতীয় আৰু চতুৰ্থ বৰ্গৰ কৰ্মচাৰীৰ নিয়োগৰ বাবে অনুষ্ঠিত প্ৰথমটো পৰীক্ষা সুকলমে অনুষ্ঠিত হৈ গৈছে। ব্যাপক আৰক্ষী সুৰক্ষা পৰিবেষ্টনীৰ মাজত ইণ্টাৰনেট সেৱা বন্ধ কৰি অনুষ্ঠিত পৰীক্ষাটো সম্বন্ধত কোনোধৰণৰ নেতিবাচক কথা এতিয়ালৈকে শুনা নাই। আটাইতকৈ ভাল কথাটো হৈছে মানুহে স্বচ্ছতাৰে চাকৰিত মকৰল হ'ব। যোগ্যজন নিৰ্বাচিত হ'লে চৰকাৰৰো পাৰদৰ্শিতা বাঢ়িব। সেই প্ৰেক্ষাপটত স্বচ্ছতাৰ এই নিয়োগ প্ৰক্ৰিয়াটোক আদৰণি জনাইছো। ইয়াৰ লগতে মই এটাই অনুৰোধ জনাম যে ইণ্টাৰনেট বন্ধ নকৰাকৈ পৰীক্ষাটো অনুষ্ঠিত কৰিব পাৰি নেকি? কাৰণ হ'ল উবেৰ জমেট', ছুইগী ইত্যাদিৰ লগতে সকলো মানুহৰ বিভিন্ন সেৱা আজিৰ সময়ত ইণ্টাৰনেট নিৰ্ভৰশীল আৰু হাজাৰ হাজাৰ ল'ৰা-ছোৱালী এইক্ষেত্ৰবোৰত নিয়োজিত হৈ আছে। ইণ্টাৰনেট বন্ধ হ'লে ৰাইজৰ বহু বিলাই-বিপত্তি হয়। পৰীক্ষা হ'লৰ ওচৰে-পাজৰে বিভিন্ন উচ্চ প্ৰযুক্তি জেমাৰ বা এনেধৰণৰ ব্যৱস্থা কৰি প্ৰশ্নকাকত ফাদিল নোহোৱাকৈ পৰীক্ষা অনুষ্ঠিত কৰিব পাৰি নেকি সেই সন্দৰ্ভত চৰকাৰে চিন্তা কৰিলে ভাল। প্ৰতিবাৰেই এনেদৰে ইণ্টাৰনেট বন্ধ কৰি পৰীক্ষা অনুষ্ঠিত কৰা সমীচীন নহ'ব?

আজি মই যি কথা আলোচনা কৰিব বিচাৰিছো সেই কথাটোৱে মোক মানসিকভাৱে পীড়া দিয়ে। এজন উচ্চপদস্থ বিষয়াই জনালে যে ড্ৰাইভাৰৰ চাকৰিৰ কাৰণে এম এ ইক'নমিক্স পাছ কৰা ল'ৰা, তৃতীয়-চতুৰ্থ বৰ্গৰ চাকৰিৰ বাবে বহু অভিযান্ত্ৰিক ডিগ্ৰীধাৰীয়ে পৰীক্ষা দিছে। এইটো এটা অতি চিন্তনীয় বিষয়, আমাৰ সমাজৰ বাবে।

সকলো মানুহেই যদি চৰকাৰী চাকৰিৰ বাবে হাত সাৱটি বহি থাকে তেতিয়া ভৱিষ্যত কি হ'ব? অসমত ২৫ লাখতকৈও অধিক নিবনুৱা আছে। চৰকাৰে ১ লাখ চাকৰি দিলেও বাকীসকলৰ কি হ'ব? চাকৰি সৃষ্টি এইখন চৰকাৰৰ আটাইতকৈ বৃহৎ প্ৰত্যাহ্বান। নিবনুৱা সমস্যাই দেশখনক বহুক্ষেত্ৰত পিছুৱাই নিব।

বিশেষকৈ অসমৰ দৰে পিছপৰা অঞ্চলৰ বাবে এয়া আৰু ভয়াবহ সমস্যা। তাৰ লগতে চাকৰিবিহীন অৰ্থনীতিৰ বৃদ্ধিয়ে ৰাজনীতিত বৃহৎ প্ৰভাৱ পেলায়। মানুহে ক্ষুব্ধ হৈ আন্দোলন কৰে। বিচ্ছিন্নতাবাদী চিন্তাধাৰাই গা কৰি উঠে। গতিকে মোৰ দৃষ্টিত এইখন চৰকাৰৰ বাবে আটাইতকৈ দৰকাৰী কথাটো হৈছে চাকৰি সৃষ্টিৰ প্ৰয়াস। স্বনিৰ্ভৰশীলতাৰ কাৰণে একধৰণৰ সজাগতা সৃষ্টিৰো প্ৰয়োজন হৈছে। চাকৰি কেৱল চৰকাৰেই দিব নোৱাৰে। চাকৰিৰ বাবে ব্যক্তিগত খণ্ডত বিনিয়োগৰ ক্ষেত্ৰত কিছু পদক্ষেপ লোৱা হৈছে আৰু বহু ল'বলগীয়া আছে। অসমখন বিনিয়োগৰ বাবে বৰ্তমানেও পছন্দৰ ৰাজ্য নহয়। আজিকালি বিনিয়োগকাৰীক জোঁৱায়েকৰ দৰে আদৰি অনা হয়। অসমলৈ বিনিয়োগকাৰী আহিব বিচাৰে কিন্তু পৰিৱেশ এটা সৃষ্টিৰ বাবে সমগ্ৰ ইক' ছিষ্টেম সাজু হৈ উঠা নাই। অসমলৈ বিনিয়োগ অনাৰ পৰিৱেশ সৃষ্টিৰ বাবে এক ব্যাপক মাৰ্কেটিং ড্ৰাইভৰ প্ৰয়োজন। অসমৰ পৰিৱেশ পূৰ্বতকৈ উন্নত। সংযোগ ব্যৱস্থা, আইন-শৃংখলাৰ ব্যৱস্থা ভাল। মই ভাবো আমি গুৰুত্ব সহকাৰে প্ৰচেষ্টা ল'লে অসমলৈ বিনিয়োগ আহিব। তাৰ লগে লগে সমগ্ৰ অসমতে উদ্যমিতা সংস্কৃতি সৃষ্টিৰ বাবে ব্যাপক প্ৰয়াস কৰিব লাগিব। সমাজত কোম্পানীৰ চাকৰি বুলি ক'লে হেয় চকুৰে চোৱাটো ডাঙৰ সমস্যা। প্ৰাইভেট কোম্পানীত চাকৰি কৰি মানুহে লাখ লাখ টকা উপাৰ্জন কৰি আছে। মই নিজে ব্যক্তিগত খণ্ডত বহুদিন কাম কৰি যথেষ্ট দৰমহা পাইছিলো। মই যিখিনি কথা আপোনালোকক ক'ব পাৰিছো সেয়া দেশৰ বিভিন্ন প্ৰান্তত কাম কৰি লাভ কৰা অভিজ্ঞতাৰ পৰাহে। কোম্পানীৰ চাকৰি মানে বেয়া নহয়। ব্যক্তিগত খণ্ডৰ প্ৰতি এক ধৰণৰ অন[illegible] পৰিৱেশ অনাটো অতি প্ৰয়োজনীয়। তাৰ লগে [illegible] পঢ়া-শুনাত মেধাৱী ল'ৰা-ছোৱালীবোৰে তৃতী[illegible] চতুৰ্থ বৰ্গৰ এটা চাকৰিৰ উপৰি এখন বৃহৎ নি[illegible] পৃথিৱী আছে এই কথাখিনি বুজিব লাগিব। চ[illegible] নোপোৱাসকলে এই সময়বোৰত কিবা এটা [illegible] প্ৰচেষ্টা ল'ব লাগে। এইক্ষেত্ৰত আজিকালি বহু[illegible] সা-সুবিধা আহিছে। এম এ পাছ বা ইঞ্জিনীয়াৰিং [illegible] বা ডক্টৰেট কৰি তৃতীয় বা চতুৰ্থ বৰ্গৰ চাকৰিৰ [illegible] হাবাথুৰি খোৱা লোকৰ মাজত বহু যথেষ্ট প্ৰতি[illegible] অসমীয়া ল'ৰা-ছোৱালীও আছে। পৰৱৰ্তী প[illegible] স্বনিয়োজন তথা চৰকাৰী সুবিধাসমূহৰ [illegible] আলোচনা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিম।

মই চাকৰি জীৱনৰ আৰম্ভণিতে বিত্তীয় অ[illegible] নেডফিত ড° জয়ন্ত মাধৱ, জে পি শইকীয়াৰ [illegible] বেংকাৰৰ তত্ত্বাৱধানত কাম কৰিছিলো, নেডফি[illegible] দিয়া বিভাগত এটা মুখ্য ভূমিকা লৈ কাম কৰিছি[illegible] মই সংযোজিত হৈ থকা বহুকেইজন থলুৱা উদ্[illegible] এতিয়া যথেষ্ট প্ৰতিষ্ঠিত। যিসকলে চাকৰি ত্যাগ [illegible] নিজাকৈ কিবা আৰম্ভ কৰিলে তেওঁলোকৰ প্ৰত্যে[illegible] সমাজৰ একো-একোজন প্ৰতিষ্ঠিত ব্যা[illegible] নেমকেয়াৰ হাস্পতালৰ প্ৰতিষ্ঠাপক ডাঃ হি[illegible] বৰুৱা আহিছিল। তেওঁ মোক কৈছিল যে তে[illegible] চাকৰি নহয় নিজাকৈ কিবা কৰিব বিচাৰে। তে[illegible] লগত আছিল ড° মিহিৰ বৰুৱা আৰু ৰঞ্জন ডে[illegible] নেডফিলৈ আহোতে তেওঁলোকৰ কো[illegible] অভিজ্ঞতা, বিশেষ টকা-পইচা নাছিল আৰু [illegible] পোৱাটো সহজ নাছিল। কিন্তু কিবা এটা ক[illegible] হাবিসায় দেখিছিলো আৰু সেই সূত্ৰেই তেওঁলো[illegible]

বিত্তীয় অনুদান দিবলৈ আমাৰ মেনেজমেণ্টক সৈমান কৰাৰ চেষ্টা কৰিছিলো। বহু ঘাত-প্ৰতিঘাত পাৰ কৰি সৰুকৈ আৰম্ভ কৰা প্ৰকল্পটো এতিয়া ১০০-২০০ কোটি টকা ঋণ ল'ব পৰাকৈ বৃহৎ হৈ উঠিল। এনেকৈ কষ্ট কৰি ক্ৰমান্বয়ে আগুৱাই যোৱা বহু উদ্যোগী মই দেখিছো।

আগতকৈ আজিকালি চৰকাৰৰ সা-সুবিধা বহুত। সৰুকৈ কিবা আৰম্ভ কৰিব বিচাৰিলে মুদ্ৰাঋণৰ ব্যৱস্থা আছে। কোনোবাই ডাঙৰকৈ এখন দোকান খুলিছে, কোনোবই এখন পাৰ্লাৰ, কোনোবাই হ'ম ষ্টে, সৰু ৰেস্তোৰাঁ খুলিছে বা ডেণ্টেল ক্লিনিক বা কোনোবাই জিম এটা খুলিছে বা এনেধৰণৰ বিভিন্ন প্ৰকল্পৰ কাৰণে আজিকালি মানুহে কাম কৰিবলৈ লৈছে। কিবা এটা নতুন কাম কৰাৰ আগতে সেই বিষয়ত অভিজ্ঞতা অৰ্জন কৰি ল'লে ভাল। অলপ বাণিজ্য জনা মানুহে ট্ৰেডিঙৰত ভাল কাম কৰিছে। সেই বিষয়বোৰত নিজে পাৰদৰ্শী হ'লে আৰম্ভ কৰিবলৈ ভাল। মুদ্ৰাঋণ দহ লাখ টকালৈকে দিয়া হয়। নিজে ১৫ শতাংশ প্ৰকল্পত লগাব লাগে, বাকী ৮৫ শতাংশ বেংকে দিয়ে। তাত কোনো মৰ্টগেজৰ দৰকাৰ নাই। এতিয়া বহুতে মোক কয় যে বেংকলৈ গৈ জোতা, চেণ্ডেল ক্ষয় যায় কিন্তু বেংকে ঋণ নিদিয়ে। কিন্তু বেংকিং ব্যৱস্থাত বহু দীঘলীয়া অভিজ্ঞতাৰে মই ডাঠি ক'ব পাৰো যে ভাল প্ৰকল্পৰ বাবে টকাৰ অভাৱ নাই। এতিয়া কথাটো হৈছে বেংকলৈ যোৱাৰ আগতে আমি নিজে সাজু হৈ যাব লাগিব। বেংকে মানুহজনৰ পৰিচয়, শিক্ষা, অভিজ্ঞতা আৰু তেওঁ কৰিব বিচৰা কামটোৰ ওপৰত তেখেতৰ দক্ষতা বিচাৰ কৰে। তাৰকাৰণে প্ৰাথমিকভাৱে এটা নিজৰ বেংক একাউণ্ট লাগে, পেন কাৰ্ড লাগে। প্ৰধান কথাটোৱেই নিজেকে সাজু কৰি লোৱা। প্ৰকল্পত যি খৰচ কৰে নিজৰ একাউণ্টৰ পৰা কৰিব লাগে। আজিকালি বেংকে চিবিল স্কৰ চায়। আপুনি যদি যিকোনো ধৰণৰ ধৰি লওক মটৰ চাইকেলৰ বাবে ঋণ এটা লৈছে সময় মতে তাক পৰিশোধ কৰিছেনে নাই বা ক্ৰেডিট কাৰ্ডৰ বিল সময় মতে দিছেনে নাই তাৰ ওপৰত সেই চিবিল স্কৰ চাই ঋণ দিয়ে। একো নথকা ব্যক্তি এজনেও যদি বিষয়টোত নিজকে শক্তিশালীভাৱে উপস্থাপন কৰিব পাৰে সেইজন ব্যক্তিয়ে কামটো আগুৱাই নিব পাৰিব। প্ৰধানমন্ত্ৰীৰ ষ্টেণ্ড আপ ইণ্ডিয়াৰ উদ্যোগত মহিলা উদ্যমীৰ বাবে বিশেষকৈ অনুসূচিত জাতি-জনজাতিৰ উদ্যোগীৰ বাবে ১০ শতাংশ নিজৰ বিনিয়োগেৰে ১ কোটি টকালৈকে ঋণৰ ব্যৱস্থা আছে। প্ৰথমতে আপুনি ৫ লাখেৰে আৰম্ভ কৰি ক্ৰমান্বয়ে ১০ৰ পৰা ২০ লাখ ঋণ লওক। প্ৰথম ঋণটো লোৱাতোহে সমস্যা। বেংকক সময়মতে ঋণ ওভতাই দিলে বেংকে উপযাচি আহি পইচা দিয়ে। কিবা এটা কৰাৰ আগ্ৰহ থাকিলে আগবাঢ়ি যোৱাত প্ৰকৃততে অসুবিধা নাই।

অসমৰ হস্তশিল্পৰ যথেষ্ট আদৰ দেখিছো। অলপতে আমি বেংককৰ চেণ্ট্ৰেল ৱৰ্ল্ডত নৰ্থ-ইষ্ট ইণ্ডিয়া ফেষ্টিভেলৰ আয়োজন কৰিছিলো। তাত থাইলেণ্ডৰ উপ-প্ৰধানমন্ত্ৰীকে ধৰি চৰকাৰৰ মন্ত্ৰী, উচ্চপদস্থ বিষয়াসকলো আহিছিল, উত্তৰ-পূবৰ কেইবাজনো মুখ্যমন্ত্ৰীকে ধৰি, কেবিনেট মন্ত্ৰী, বিষয়া, উদ্যোগী, সাংস্কৃতিক দলকে ধৰি প্ৰায় পাঁচশ লোক গৈছিল। থাইলেণ্ডৰ বহুখিনি ক্ৰেতাও আহিছিল আৰু আমাৰ বিক্ৰেতাৰ লগত মিলিত হৈছিল। আমাৰ হস্তশিল্পই বিশেষকৈ ফেশ্বন শ্ব'ত প্ৰদৰ্শন হোৱা পাট-

মুগাৰ কাপোৰে বৃহৎ সমাদৰ লাভ কৰে। আমাৰ ডিজাইনাৰে কেইবা লাখ টকাৰো অৰ্ডাৰ লাভ কৰিছে। অসমৰ হস্তশিল্পৰ কাৰু-কাৰ্যত বহু লোক অভিভূত হৈছে। আমাৰ মুগা-এৰী-পাটত প্ৰসাৰৰ বাবে অসম চৰকাৰেও বহুতো ভাল প্ৰকল্পৰ ব্যৱস্থা কৰিছে। সেই প্ৰকল্পবোৰৰ পৰা মানুহে সুবিধা ল'ব পাৰে। শিপিনীসকলৰ সুবিধাৰ্থে অসম চৰকাৰে স্বনিৰ্ভৰ নাৰী নামৰ এটা নতুন প্ৰকল্প কৰিছে। ইয়াৰ জৰিয়তে শিপিনীৰ পৰা প্ৰত্যক্ষভাৱে চৰকাৰে কাপোৰ কিনিব আৰু যাৱতীয় সুবিধাও কৰি দিব। গামোচা বা বিভিন্ন ছাৰ্ট, টাইৰ দৰে বস্তুৰ চাহিদা দেখিছো। ডিজাইনবোৰ ভাল কৰিব পাৰিলে সমগ্ৰ ভাৰততে যথেষ্ট চাহিদা হৈছে। হস্তশিল্পৰ এক ব্যাপক জাগৰণ হৈছে, সমগ্ৰ দেশতে। এইক্ষেত্ৰত অসমৰ মুখ্যমন্ত্ৰীয়েও যথেষ্ট গুৰুত্ব দিয়া দেখিছো। থলুৱা গামোচাৰ বজাৰ সৃষ্টি এক অতি সুন্দৰ পদক্ষেপ। মই ভাবো যে হস্তশিল্পৰ বজাৰ দিব পাৰিলে বৃহৎ অৰ্থনীতি গঢ়ি উঠিব। নতুন চামক আহ্বান জনাও যে তেওঁলোকে যেন হস্তশিল্পৰ ক্ষেত্ৰত মনোনিবেশ কৰে। আজিকালি ভালকৈ ডিজাইন কৰিলে বিক্ৰী কৰিবলৈ সহজ। আপোনালোকে ইনষ্টাগ্ৰাম বা ফেচবুকত ভালদৰে প্ৰচাৰ চলাওক। তাত পেমেণ্টৰ উপায় কৰিলে দিল্লী বা আমেৰিকা যিকোনো ঠাইৰ পৰা ক্ৰেতাই কিনিব পাৰিব। এম.এ. পাছ কৰি, ডক্টৰেট কৰি তৃতীয়-চতুৰ্থ বৰ্গৰ চাকৰি নকৰাকৈ হস্তশিল্পৰ ব্যৱসায় কৰি মৰ্যাদাৰে লাখ লাখ টকা উপাৰ্জন কৰিব পৰা যায়।

এইবাৰ থাইলেণ্ডত বহু ক্ৰেতাই কৈছিল অসম তথা উত্তৰ-পূবৰ গাহৰিৰ বাবে দক্ষিণ-পূব এছিয়াত বৃহৎ বজাৰৰ কথা। থাইলেণ্ড-ম্যানমাৰ ইত্যাদিত পুৰাৰ আহাৰৰ পৰা দুপৰীয়া-ৰাতি সকলো সময়[illegible] তেওঁলোকে গাহৰি পছন্দ কৰে। গতিকে গাহ[illegible] চাহিদা অধিক। অসমত গাহৰি পালন আৰু প্ৰচেছি[illegible] বৃহৎ বজাৰ দেখিছো। ফুড বা মিট প্ৰচেছিঙৰ ক্ষে[illegible] চৰকাৰী সুবিধাও বহুত আছে ভাৰত চৰকাৰৰ [illegible] সংশাদন মন্ত্ৰালয়ৰ।

কৃষিজাত সামগ্ৰীৰ বজাৰ আছে। যদি গুণবি[illegible] মান্যৰ প্ৰডাক্ট বনাব পাৰি। বিশেষকৈ আচাৰ, চি[illegible] ইত্যাদিৰ ভাল বজাৰ আছে। চাহ বিশেষকৈ গ্ৰীণ[illegible] হোৱাইট টি, পাৰ্পোল টিৰ চাহিদা বহুত। পৰ্য[illegible] ক্ষেত্ৰত গাড়ী, হ'ম ষ্টে'ৰ, সৰু কটেজ, বাটৰ বিশ্ৰা[illegible] ঠাই ইত্যাদিত অনাগত দিনত ব্যাপক চাহিদা [illegible] পাব। বেকাৰীৰ চাহিদাও বহুত। সৰুকৈ আৰম্ভ [illegible] বেকাৰীৰ বৃহৎ বজাৰ হ'ব পাৰে। মই ভাবো থ[illegible] বজাৰ থকা বস্তুৰ ব্যৱসায়ৰ সম্ভাৱনা এই সম[illegible] অধিক। বেংকেও এই প্ৰকল্পত ঋণ দিব বিচাৰে।

তাৰ কাৰণে কিবা প্ৰকল্প কৰাৰ আগতে [illegible] এখন ফাৰ্ম বা কোম্পানী কৰি ল'ব লাগে। প্ৰকল্প[illegible] এটা ভাল ধাৰণা তৈয়াৰ কৰি প্ৰজেক্ট ৰিপৰ্ট ক[illegible] লাগে। ভাৰত চৰকাৰৰ এম এছ এম ই মিনি[illegible] পঞ্জীয়ন কৰিব লাগে। ইয়াৰ পৰাও যথেষ্ট সা-সু[illegible] পাই থকা যায়। পঞ্জীয়নভুক্ত উদ্যোগীক অস[illegible] বাহিৰত প্ৰদৰ্শনী কৰিবলৈ সুবিধা দিয়া হয়। বিশে[illegible] মহিলা আৰু অনুসূচিত জাতি আৰু জনজাতিৰ ব[illegible] বিভিন্ন ধৰণৰ সুবিধা আছে, ছাবচিডীৰ ব্যৱস্থা আ[illegible] অলপতে এম এছ এম ই মিনিষ্ট্ৰীলৈ গৈ সুবিধাস[illegible] দেখি মই আচৰিত হৈ গ'লো। আমাৰ বহু উদ্যমী[illegible] এইবোৰ কথা নাজানে। চৰকাৰখনে বহু সুবিধা দি[illegible] যিবোৰ আমি ল'ব পৰা নাই। আমি এতিয়াও চৰক[illegible]

কৰি এটা পাছত দৌৰি আছো। বেংকলৈ যাওঁতে কল্পৰ লগত খাপ খুৱাকৈ এটা ৰিপ'ৰ্ট তৈয়াৰ কৰি ব লাগে। যদি প্ৰকল্পটো সৰলভাৱে উত্থাপন কৰা , আপোনাৰ দৃঢ়তা আৰু প্ৰজেক্টটোৰ জ্ঞান থাকে ংকে ঋণ দিয়াটো নিৰ্ঘাত। আমাৰ অসমত জমা াৱা আৰু ঋণৰ হাৰ ৪০ শতাংশমান, বাকী জ্যতকৈ বহু কম। বেংকৰো যথেষ্ট দায়িত্ব আছে। কাৰে তেওঁলোকক সহযোগিতা কৰিব লাগে গতে ঋণ দিবলৈ বাধ্য কৰাব লাগিব। মই ভাবো াল প্ৰকল্প হ'লে পইচাৰ নাটনি নাই। মাত্ৰ ক্ৰিয়াবোৰ সুচাৰুৰূপে কৰি যাব লাগে।

উদ্যমিতা সৃষ্টিত চৰকাৰৰ বৃহৎ দায়িত্ব আছে। ইক্ষেত্ৰত সজাগতা সৃষ্টিৰ বাবে চৰকাৰ বহু কাম ৰিবলগীয়া আছে। আজিকালি ষ্টাৰ্ট আপৰ ক্ষেত্ৰত ৰকাৰে ভাল কাম কৰি আছে। নতুন প্ৰকল্প কিছুমানৰ ৰণা দিব পাৰিলে আমবাৰীত থকা অসম ষ্টাৰ্ট াপে ধাৰণাটো আগবঢ়াই নিয়াত সহায় কৰে। ভাল কল্প হ'লে ৫ৰ পৰা ১৫ লাখ টকালৈকে সাহায্যও য়ে। সেয়ে উদ্যোগী সৃষ্টিৰ বাবে দৰকাৰী ৰিবেশটোৰ বাবে চেষ্টা কৰি যাব লাগিব। বিনিয়োগ ষ্টিৰ পৰিবেশৰ বাবেও চেষ্টা কৰি যাব লাগিব। ইটো এদিনতে সৃষ্টি হোৱা পৰিবেশ নহয়। আগতকৈ ত্থিনি হৈছে। আগতে আমি নেডফিত কাম কৰোতে লুৱা উদ্যমী নাছিলেই। আজিকালি বহু ওলাই আহিছে আৰু পৰিবেশো সৃষ্টি হৈছে। মই অত্যন্ত আশাবাদী যে অনাগত দিনত এইক্ষেত্ৰত কাম হ'ব। মহাৰাষ্ট্ৰ, গুজৰাট, তামিলনাডুৰ জনমুৰি আয় বৃদ্ধিত তেওঁলোকৰ উদ্যোগীৰ ভূমিকা সৰ্বাধিক। অসমতো নিশ্চয় হ'ব।

চৰকাৰৰ প্ৰতি মোৰ এটাই আহ্বান যে থলুৱাভাৱে ভাল কাম কৰি থকা উদ্যোগীসকলক সহায় কৰক। বিশেষকৈ কিছু অনা অসমীয়া উদ্যোগী বিভিন্ন চৰকাৰী ব্যৱস্থা পৰিচালনা, মেনেজ কৰাত সিদ্ধহস্ত। তেওঁলোকে সদায় চৰকাৰী কামত অগ্ৰাধিকাৰ পায়। এই পৰিবেশটো সলনি কৰিব লাগিব। থলুৱা ভাল উদ্যমীসকলক উদ্‌গনি দিলেহে নতুন চাম ওলাই আহিবলৈ আগ্ৰহী হ'ব। ক্ষুদ্ৰ আৰু মধ্যম খণ্ডত মানুহে নিজে কাম কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে নিবনুৱা সমস্যা সমাধানৰ ক্ষেত্ৰত যথেষ্ট সুবিধা হ'ব। সজাগতা সৃষ্টিৰ ক্ষেত্ৰত সকলোৰে বৃহৎ দায়িত্ব আছে। অসমৰ চৰকাৰী ক্ষেত্ৰত কিছুমান উদ্যমী সৃষ্টিৰ ফেচিলিটেচন চেণ্টাৰ কৰাৰ বাবে আগভাগ ল'ব লাগে। আশা কৰো আমাৰ জীৱনকালতে এটা নতুন কথা দেখিবলৈ পাম যে বেছিভাগ মানুহ চৰকাৰী চাকৰি নহয়, উদ্যমিতাৰ প্ৰতি আগ্ৰহী হৈছে আৰু ৰাজ্যখনৰ উন্নতিত শক্তিশালী ভূমিকা লৈছে। এয়াই আমাৰ কামনা।

(লেখক সঞ্চালক, BHP Pvt Ltd)

■■■

যুৱ-শিক্ষাৰ নৱ প্ৰৱণতা

শ্ৰীযুত দিগন্ত বিশ্ব

সমৃদ্ধ অতীতৰ পৰিধি অতিক্ৰমি সন্ধানী মানৱৰ দৃষ্টি প্ৰসাৰিত আজি সমৃদ্ধতৰ ভৱিষ্যতৰ প্ৰতি। সমৃদ্ধ অতীতৰ বহু ঊষা পাৰ হৈ আমি অভিযাত্ৰী, লক্ষ্য আমাৰ ভৱিষ্যতৰ মধ্যাহ্নদীপ্তি। এয়া এক যুগসন্ধি। অনাগত দিনৰ প্ৰগতিৰ নব্য যুগৰ শীৰ্ষবিন্দুত উপনীত হৈছোঁ আমি। নৱতৰ, বৃহত্তৰ সমন্বয়-সাধন সেয়ে হৈ পৰিছে অপৰিহাৰ্য চৰ্ত আজি। শতাব্দী পূৰ্বে এই বাণী অনুৰণিত হৈছিল শ্ৰীঅৰবিন্দৰ *Essays On The Gita*ত এনেদৰে— *we of the coming day stand at the head of a new age of development which must lead to such a new and large synthesis... we do not belong to the past dawns, but to the noons of the future...*

বৰ্তমানৰ যুগ নৱজন্মসম্ভাৱনাৰ যন্ত্ৰণাৰে পূৰ্ণ; চিন্তা আৰু কাৰ্যৰ যিসমূহ ৰূপৰ মাজত কাৰ্যকাৰিতাৰ বিশেষ শক্তি বা স্থায়িত্বৰ গূঢ় গুণ বিদ্যমান, সেইসমূহ চৰমপৰীক্ষাধীন; সেইসমূহক দিয়া হৈছে পুনৰ্জন্মৰ সুযোগ। দিব্য জীৱনৰ দ্ৰষ্টা শ্ৰীঅৰবিন্দৰ দিব্য দ[illegible] সেই সত্য ভাস্বৰ হৈ উঠিছিল সেই তাহা[illegible] অসামান্য গ্ৰন্থ *The Synthesis of Yog[illegible]* লিখিছিল— *we are in an age, full o[illegible] throes of travail, when all form[illegible] thought and activity that hav[illegible] themselves any strong power of u[illegible] or any secret virtue of persistence [illegible] being subjected to a supreme test [illegible] given their opportunity of rebirth...*

যুৱশক্তিয়েই অনাগত ভৱিষ্যতৰ চালিকা [illegible] স্বৰূপতেই হওক বা গতি-প্ৰকৃতিতেই হ[illegible] মৌলিকভাৱেই ভিন্ন ৰূপত উদ্ভাসিত হ'ব ভৱি[illegible] অনাগত ভৱিষ্যতৰ এনে সম্ভাৱনাৰ প্ৰতি [illegible] যুৱ-মানস সজাগ আৰু সক্ৰিয়; সেই মান[illegible] নেপথ্যত আছে গভীৰ সন্ধানী দৃষ্টি। যুৱ-অস্তি[illegible] আছে অৰ্থ; আছে সুগভীৰ তাৎপৰ্য। যুৱ [illegible] আকাঙ্ক্ষা দৰাচলতে নৱ স্বপ্ন, নৱ উপলব্ধিৰ [illegible]

াত্ৰ; সঁহাৰিও হ'ব লাগিব যথোপযুক্ত, গভীৰতম বোধসম্পন্ন।

শিক্ষাৰ প্ৰকৃত অভিনিৱেশ হ'ল যুৱশক্তি; যুৱশক্তিৰো যথাৰ্থ তন্ময়তা শিক্ষাৰ প্ৰতিয়েই, লক্ষ্যও শিক্ষাই। শিক্ষাৰ দীপ্ত শিখাৰ আলোকৰ মাজতেই জীৱন ধাৰণ কৰে যুৱশক্তিয়ে; জীৱনে সন্ধান পায় স্বচ্ছন্দ গতিৰ সামৰ্থ্য, সুবিন্যস্ত সুসংহত শক্তিৰ। সেই আলোকেই নিৰূপিত কৰে জীৱনৰ লক্ষ্য আৰু সাধনাৰ ক্ষেত্ৰ। জীৱনৰ সত্য, মূল্য আৰু সাৰ্থকতাও নিয়ন্ত্ৰণ কৰে সেই আলোকেই। যুৱ-হৃদয়ত এই আলোক বৰ্ত্তি প্ৰজ্জ্বলিত কৰি ৰখাই জানো শিক্ষাৰো নিৰৱচ্ছিন্ন মুখ্য লক্ষ্য নহয়?

পৰীক্ষা-পাঠ্যক্ৰমৰ সঙ্কীৰ্ণ পৰিধিৰ মাজত বন্দী আজি যুৱশক্তি; সেই মানসৰ সন্ধানী দৃষ্টিয়ে বিচাৰে বন্দী আত্মাৰ মুক্তি। যেতিয়া আমি যুৱ-কল্যাণৰ কথা কওঁ; চিন্তা কৰো গভীৰভাৱে; দুৰ্ভগ্যজনকভাৱে তেতিয়াই আমি উত্থাপন কৰোঁ পাঠ্যক্ৰম বহিৰ্ভূত এলানি কাৰ্যসূচীৰ প্ৰসঙ্গ। পাঠ্যক্ৰম বহিৰ্ভূত কাৰ্যসূচীয়েই জানো যুৱ-কল্যাণৰ সমগ্ৰ? যুৱ-আস্পৃহা, যুৱ-স্বপ্নৰ যথা-সৰ্বস্ব? শ্ৰেণী-কোঠাৰ ভিতৰত কল্লোলিত বক্তৃতাৰ সৈতে, পৰীক্ষাৰ পাকচক্ৰৰ সৈতে যুৱ-আনন্দ, যুৱ-কল্যাণ সংপৃক্ত নিবিড়ভাৱে। উপযুক্তভাৱে সেই কথা কৰো জানো উপলব্ধি? পাঠ্যক্ৰম, পৰীক্ষা, শৈক্ষিক কাৰ্যসূচীসমূহ কিন্তু অব্যাহত থাকে একেদৰেই—নিৰন্তৰ প্ৰবহমান বৈচিত্ৰ্যহীনভাৱে; অথচ শিক্ষা-ক্ষেত্ৰৰ বহিৰঙ্গত যুৱশক্তিৰ বাবে আমি নিৰ্ধাৰণ কৰোঁ কেতবোৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য। যুৱশক্তিয়ে যেতিয়া সঁহাৰি নজনায় তেনে প্ৰয়াসৰ প্ৰতি, তেতিয়া আমি হঠচকিত হওঁ; হৈ পৰোঁ হতাশ, বিস্ময়ান্বিত।

পাঠ্যক্ৰম আৰু পাঠক্ৰম বহিৰ্ভূতৰ ধাৰণা দৰাচলতে মনে গঢ়ি লোৱা কৃত্ৰিম বিভাজন মাত্ৰ, সহজ জীৱনৰ গতিশীল ছন্দৰ প্ৰকাশ নহয়। শিক্ষাৰ প্ৰক্ৰিয়া ধাৰাবাহিক, অখণ্ড। সমগ্ৰ জীৱনেই শিক্ষাৰ অন্তৰ্ভুক্ত । শিক্ষাৰ প্ৰণালীক সেয়ে গঢ়িব লাগিব সংহতভাৱে; শিক্ষা হৈ উঠিব লাগিব সৰ্বব্যাপ্ত। যুৱ-আস্পৃহাৰ সৰ্ব-বিষয়, সৰ্ব-কাৰ্যসূচীকেই পাৰস্পৰিক ছন্দ-সুষমাৰে কৰিব লাগিব শিক্ষাৰ অবিচ্ছেদ্য অংগ। যুৱ সমাজে যাতে মুক্তভাৱে লব পাৰে উশাহ; নিৰ্ভয়, সংশয়হীন হৈ আত্মবিকাশৰ পথত হ'ব পাৰে অগ্ৰসৰ, সেই কথাৰ প্ৰতিও দিব লাগিব গভীৰ মনোযোগ আৰু সতৰ্ক দৃষ্টি।

ভৱিষ্যতৰ চালিকা শক্তি যুৱশক্তি সম্প্ৰতি জৰ্জৰিত। কৰ্মহীনতাৰ আশঙ্কাই ভাৰতীয় যুৱশক্তিক আজিও কৰি তোলে আতঙ্কিত। ভাৰতীয় যুৱ সমাজৰ বৃহৎ অংশ এতিয়াও নিৰক্ষৰ অথবা অৰ্ধ সাক্ষৰ। দাৰিদ্ৰ্য, অজ্ঞানতা, বৈষম্যৰ সমস্যাই এই শক্তিক কৰে বেদনাহত। এনেধৰণৰ সমস্যাৰ সমাধান সহজসাধ্য নহ'ব পাৰে; কিন্তু সেই বুলিয়েই সমাধানৰ বাবে কৰা প্ৰয়াস মধ্যপথত থমকি ৰ'ব নোৱাৰে। অলস আস্থাহীনতা, ভোগবাদ, ৰাজনৈতিক প্ৰতিযোগিতা, স্বাৰ্থপূৰ্ণ বাণিজ্য-সংস্কৃতি, ধ্বংসবাদ ইত্যাদিৰ প্ৰতি যুৱ সমাজক প্ৰলোভিত কৰাৰ নিৰন্তৰ সৰ্বগ্ৰাসী প্ৰয়াস অব্যাহত অতি শক্তিশালীভাৱে। সঙ্গীত, সাহিত্য, কলা অথবা সম্পদ সম্প্ৰতি একাংশৰ বাবে অশিষ্ট, অশ্লীল উত্তেজনা, মাদকতা সৃষ্টিৰ আহিলা মাত্ৰ। ভোগবাদক ন্যায়সঙ্গত কৰিবলৈ আধুনিক প্ৰয়াসৰ বৰ্বৰ আৰু

কুৎসিত অংশটো হৈ উঠিছে সক্ৰিয় আৰু সঙ্ঘবদ্ধ। প্ৰগতিবিৰোধী শক্তিয়ে অন্তৰালৰ পৰা এনেদৰে যুৱ-আস্পৃহাক কৰিছে মেঘাচ্ছন্ন। শ্বাসৰুদ্ধকাৰী পৰিৱেশৰ মাজত আমি হৈ পৰিছোঁ উদ্ভ্ৰান্ত, উদ্বিগ্ন। যুৱ-আস্পৃহাৰ গভীৰবোধ এতিয়াও সেয়ে হোৱা নাই স্পষ্ট।

তথাপিও আছে আশাৰ ৰেঙণি; আছে নৱজন্মসম্ভাৱনাৰ পূৰ্ণ প্ৰতিশ্ৰুতি। যুৱ-মানসৰ নেপথ্যৰ সন্ধানী দৃষ্টি প্ৰসাৰিত দূৰ-দিগন্ত ব্যাপী। সঙ্কীৰ্ণ সীমাৰ পৰিধি অতিক্ৰমি মহাকাশযান-মহাকাশযাত্ৰীৰ সাক্ষী, চন্দ্ৰ-বৃহস্পতিৰ প্ৰতিবেশী, বিজ্ঞানপ্ৰেমী যুৱশক্তিয়ে প্ৰসাৰিত উদাৰ আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় চেতনাৰে ঊৰ্দ্ধৰ পৰা আজি দৃষ্টি দিছে পৃথিৱীৰ প্ৰতি। বিশ্বৰ বিভাজন, মানৱতাৰ ৰাজনৈতিক প্ৰভেদ অথবা জাতি, ধৰ্ম, বৰ্ণৰ বৈষম্যমূলক ধাৰণা তেওঁলোকৰ সহজাত আদৰ্শানুভূতিত অসাৰ আৰু অসত্য সম্প্ৰতি। ব্যষ্টি বৈশিষ্ট্য, বৈচিত্ৰ্য বিনাশকাৰী ৰাষ্ট্ৰযন্ত্ৰৰ প্ৰতি দেৱত্ব আৰোপত যুৱশক্তি আজি আৰু নহয় বিশ্বাসী। নৱ বিশ্বৰ বাবে যে প্ৰয়োজন নৱ মানৱৰ, সেই কথা গভীৰভাৱে কৰিছে উপলব্ধি; সেয়ে উভতি দৃষ্টি দিছে অন্তৰ সত্তাৰ প্ৰতি, শুনিছে অন্তৰাত্মাৰ স্পষ্ট বাণী। পৰিৱৰ্তন, উপদেশ অথবা আদৰ্শৰ ৰূপায়ণ যে প্ৰস্ফুটিত হ'ব লাগিব প্ৰথমতে নিজৰ মাজত; নিজৰ বেদনা, কষ্টৰ সমাধান যে দৰাচলতে বিশ্বৰ কষ্ট সমাধানৰ সৰ্বোৎকৃষ্ট উপায়, বিশ্ব ৰূপান্তৰৰ গোপন ৰহস্য, সেই কথাও অন্বেষী যুৱশক্তিয়ে কৰিছে উপলব্ধি। ইচ্ছা-শক্তি সত্ত্বেও অন্তৰবাণীৰ কষ্টসাধ্য প্ৰয়াসৰ পথত যুৱশক্তি প্ৰায়েই হ'ব নোৱাৰে অগ্ৰসৰ; সংগ্ৰাম আৰু প্ৰয়াস তথাপি ব অবিৰত, অব্যাহত। যুৱশক্তিয়ে বিচাৰিছে সেয়ে স আৰু সহযোগিতা। সন্ধান কৰিছে জীৱনৰ ল শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য, শিক্ষাই এৰি যোৱা বিষয়ৰ ৰ তথা পূৰ্ণতাপ্ৰাপ্তিৰ বাবে ক্ৰম প্ৰগতিশীল সাং সম্পদৰ।

আশা আৰু আস্পৃহাৰ সৈতে প্ৰাসঙ্গিক শিক্ষ নব্য দৰ্শনৰ সন্ধানী সমসাময়িক যুৱশক্তি। যুৱ-শিক্ষ দাৰ্শনিক ভিত্তিৰ সন্ধান কৰাৰ পূৰ্বে আমি পৰিচি হ'ব লাগিব বিশ্বজনীনভাৱে স্বীকৃত শিক্ষাতত্ মৌল ধাৰণাটোৰ সৈতে। শিক্ষাৰ বুনিয়াদী ল আৰু উদ্দেশ্যকো কৰিব লাগিব হৃদয়ঙ্গ আত্মানুসন্ধান আৰু বিশ্ব-অস্তিত্বৰ সত্যানুসন্ধা মানৱ তথা ব্ৰহ্মাণ্ডৰ স্বৰূপ সন্ধান, মানৱাত্মা আ বিশ্বাত্মাৰ মাজত বিদ্যমান সম্পৰ্কৰ গোপন ৰহস অন্বেষণ তথা সেই অন্বেষণৰ সঞ্চিত জ্ঞানপুঞ্জ এটা যুগৰ পৰা অন্য এটা যুগলৈ কঢ়িয়াই লৈ যোৱ সেই অন্বেষণৰ প্ৰেৰণাক পৰিপুষ্ট কৰা, প্ৰতিপাল অথবা উৎসাহিত কৰাই শিক্ষাৰ বিশ্বজনীন মৌ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য। এনে লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য কেনেদৰে হ'ব পাৰি উপনীত, মৌল প্ৰশ্নসমূহ বিপৰীতে লাভ কৰা সমিধানক কেনেদৰে যুগৰ পৰ যুগলৈ লৈ যাব পাৰি কঢ়িয়াই, সন্ধানী মানৱৰ এনে প্ৰেৰণাক কেনেদৰে কৰিব পাৰি পৰিপুষ্ট, সেইসমূহ বিষয়েই দৰাচলতে শিক্ষা-সমস্যাৰ কেন্দ্ৰীয় বিষয়-তত্ত্ব। স্পষ্টভাৱেই এইবোৰ কঠিন প্ৰশ্ন, সহজসাধ্য নহয়। শিক্ষকে এনে বিষয়ৰ সৈতে সন্মুখীন হওতে, উত্তৰ প্ৰদান কৰোঁতে নিৰ্বাহ কৰিব লাগে গভীৰ দায়িত্ব, পালন কৰিব লাগে সূক্ষ্ম সতৰ্কতা; কাৰণ,

বিষয়বোৰৰ প্ৰাসঙ্গিকতা বৰ্তমানতেই মাথোঁ নহয় নিঃশেষিত, অনাগত যুগৰ বাবেও সেইবোৰ বিষয়ৰ মূল্য আৰু তাৎপৰ্য অপৰিসীম।

আধুনিক বিশ্বৰ কেতবোৰ অনন্যসাধাৰণ পৰিস্থিতিয়ে আকৌ সমসাময়িক শিক্ষাবিদৰ কাৰ্য আৰু সমস্যাক বিশেষভাৱে কৰি তুলিছে আৰু অধিক জটিল। উদীয়মান অসাধাৰণ প্ৰৱণতাসমূহৰ তাৎপৰ্য গভীৰভাৱে অনুধাৱন কৰি সেই প্ৰৱণতাসমূহক শিক্ষাৰ বিষয়-বস্তু আৰু লক্ষ্য নিৰ্ধাৰণ কৰিবলৈ, প্ৰয়োজন অনুসৰি আনকি পৰিৱৰ্তন কৰিবলৈ এৰি দিব লাগে বুলিও আগবঢ়োৱা হয় যুক্তি। তথ্যৰ অভূতপূৰ্ব বিস্ফোৰণে শিক্ষাক অতি সম্প্ৰতি পৰিণত কৰিছে জীৱনব্যাপী কাৰ্যসূচী। অনুসন্ধানৰ প্ৰকৃতি হৈ উঠিছে অসামান্যভাৱে গভীৰ, ব্যাপক আৰু সৰ্ব্বব্যাপ্ত। শিক্ষালৈ আহিছে নতুন ধ্যান আৰু ধাৰণা। যুগপৎ সামগ্ৰিকতা আৰু বিশেষীকৰণ উভয়েই হৈ পৰিছে প্ৰয়োজনীয়। ব্যক্তি ৰুচি-অভিৰুচিৰ তৃপ্তি সাধনৰ বাবেও বৈচিত্ৰ্যই পাব লাগিব পৰিপূৰ্ণ মৰ্যাদা। আধুনিক মানৱ সম্প্ৰতি পূৰ্বাপেক্ষা অধিক জটিল ৰূপত চিকাৰ হ'বলৈ ধৰিছে মনস্তাত্ত্বিক বিড়ম্বনাৰ। মনস্তাত্ত্বিক বিড়ম্বনাৰ ক্ৰমবৰ্ধমান প্ৰৱণতাই শিক্ষাত সংযোজন কৰিছে নতুন মাত্ৰা; যাৰ ব্যাখ্যা অথবা সংজ্ঞা এতিয়াও হৈ উঠা নাই স্পষ্ট, বিতং অনুসন্ধানৰ কথা কোৱাই বাহুল্য।

প্ৰসাৰিত উদাৰ দৃষ্টিৰে সমসাময়িক যুৱশক্তি সমন্বয় প্ৰয়াসী। অতীত শতকৰ জিজ্ঞাসাৰ স্বৰচিত সঙ্কীৰ্ণ সীমাৰ মাজত বিজ্ঞানৰ সন্ধানী দৃষ্টি আজি আৰু নহয় বন্দী। অতীন্দ্ৰিয় সত্যানুসন্ধানৰ প্ৰতি বিজ্ঞানৰ উদাৰ অন্বেষী সম্প্ৰতি নহয় সংশয়ী। প্ৰযুক্তিয়ে প্ৰমূল্যক আজি আৰু নকৰে উপেক্ষা। নীতি আৰু কলাৰ মাজতো নাই আৰু তেনে কোনো বাদ-বিসম্বাদ। পৰস্পৰক সাবটি ধৰি, আঁকোৱালি লৈ মহাসংগমৰ দিশলৈ দ্ৰুতগতিত ধাবিত জ্ঞান আৰু সংস্কৃতি; কাৰণ, বৃহত্তৰ, নৱতৰ সমন্বয়-সাধন অপৰিহাৰ্য চৰ্ত আজি। উদীয়মান সমন্বয়ী প্ৰৱণতাসমূহৰ প্ৰতি শিক্ষায়ো সেয়ে দিব লাগিব পূৰ্ণ সঁহাৰি।

ভাৰতআত্মা বিবেকানন্দই কৈছিল— *বহিঃজগতক জয় কৰাৰ কৌশল ভাৰতবৰ্ষই শিকিব লাগিব ইউৰোপৰ পৰা, অন্তৰ জগতক জয় কৰাৰ কৌশল ইউৰোপে শিকিব লাগিব ভাৰতৰ পৰা। ভাৰতীয় আৰু ইউৰোপীয় বুলি তেতিয়া আৰু পৃথক একো নাথাকিব। থাকিব এটা আদৰ্শ মানৱ জাতি— যি জাতিয়ে বহিঃজগত আৰু অন্তঃজগত উভয়কে জয় কৰিছে। মানৱ মহিমাৰ এটা দিশ আমি বিকশিত কৰিছোঁ, তেওঁলোকে কৰিছে অন্য এটা দিশ। প্ৰয়োজন উভয়ৰ সন্মিলন।* ... শতিকাপূৰ্বেই প্ৰধ্বনিত হোৱা বিবেকানন্দৰ এই অমৰ বাণী শিক্ষাৰ নৱ দৰ্শনত উজলি উঠিছে পুনৰ আকৌ এবাৰ।

মানৱতাবাদীৰ প্ৰসাৰিত চেতনাই যিদৰে আমাক দিয়ে সন্ধানী দৃষ্টি, তেনেদৰে বিচাৰোঁ আমি প্ৰযুক্তিবিদৰ দক্ষতাৰ দীপ্তি। নীতিবাদীৰ শৃংখলাবদ্ধ সঙ্কল্প শক্তিৰ সাধনা যেনেদৰে হ'ব লাগিব শিক্ষাৰ অন্তৰ্ভুক্ত; কলাকাৰৰ পৰিশোধিত কল্পনাও আমাৰ বাবে অপৰিহাৰ্য। বিজ্ঞানীৰ সতৰ্ক, সংশয়ী, মনোযোগী জ্ঞানে যিদৰে আমাক দিয়ে সত্যৰ সন্ধান; অধ্যাত্মবাদীৰ মহৎদৃষ্টি, প্ৰজ্ঞা তথা ক্ৰমবিকাশশীল

পূৰ্ণতা অবিহনে অন্বেষী মানৱৰ অখণ্ড সত্যৰ সাধনা হৈ ৰ'ব অসম্পূৰ্ণ। নৱ বিশ্বৰ বাবে নৱ মানৱ নিৰ্মাণৰ ধাৰণা শিক্ষা ব্যৱস্থাত হ'ব লাগিব সৰ্বব্যাপ্ত; হ'ব লাগিব আৰু অধিক স্পষ্ট।

অন্য কেতবোৰ শক্তিমান বৈপ্লৱিক প্ৰৱণতাই শিক্ষা জগতলৈ আনিছে ব্যাপক আলোড়ন; সাম্প্ৰতিক শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ গৰ্বস্তম্ভ পাঠ্যক্ৰম, বক্তৃতা আৰু পৰীক্ষা পদ্ধতিৰ প্ৰতি সৃষ্টি কৰিছে প্ৰবল প্ৰত্যাহ্বান। পাঠ্যক্ৰম নিৰ্বাচন, অধ্যয়নৰ অগ্ৰগতিৰ মূল্যায়ন শিক্ষাৰ্থীৰ আপোন মৌল অধিকাৰ বুলি গণ্য কৰিছে আধুনিক শিক্ষাৰ নৱ আদৰ্শই। শিক্ষক নিৰ্বাচনৰ অধিকাৰো আনকি ন্যস্ত কৰিব বিচৰা হৈছে স্বয়ং শিক্ষাৰ্থীৰ হাততেই। উদীয়মান এনে প্ৰৱণতাসমূহে ব্যক্তিগত প্ৰভেদ নিৰ্ণয়ত আৰোপ কৰিছে যথাৰ্থ গুৰুত্ব। মনস্তাত্ত্বিক আচৰণ, অধ্যয়নৰ উপাদান অথবা কৃতিত্ব বিচাৰৰ মাপকাঠীৰো পৰিৱৰ্তন সেয়ে হৈ পৰিছে অপৰিহাৰ্য। শিক্ষাৰ্থীৰ মনস্তাত্ত্বিক প্ৰগতিৰ অনুৰূপ নতুন পাঠ্যক্ৰমৰ বাবেও দাবী উঠিছে সৰ্বত্ৰ।

একাগ্ৰতা আৰু ইচ্ছা-শক্তিৰ ওপৰত শিক্ষাৰ্থীয়ে যেতিয়া পাব পূৰ্ণ অধিকাৰ, তেতিয়াহে সেই দীপ্তিত আলোকিত প্ৰাণ মনে পাব সংহত শক্তি আৰু স্বচ্ছন্দ গতিৰ সামৰ্থ্য, তথ্য আহৰণো তেতিয়া আনকি হৈ উঠিব সহজসাধ্য। একাগ্ৰতা আৰু অপ্ৰতিৰোধ্য ইচ্ছা-শক্তিৰ জাগৰণ নৱ শিক্ষা পদ্ধতিৰ সেয়ে হৈ পৰিছে গুৰুত্বপূৰ্ণ অংগ। সত্যৰ তাৎপৰ্য সন্ধানৰ প্ৰতি আস্পৃহা শিক্ষা-সন্ধানীৰ আজি মুখ্য সাধনা। সৰ্ব-সমন্বয়ীবোধিৰ আলোকত মৌল চিন্তাৰ প্ৰতিও ক্ৰমশঃ বাঢ়িছে উৎসাহ আৰু উদ্দীপনা। আত্মানুসন্ধান আৰু সৰ্ব-বিষয়ৰ সত্য অন্বে ব্যাকুলতা উদীয়মান শিক্ষা-দৰ্শনৰ নিগূঢ় প্ৰে পৃথিৱীৰ প্ৰগতিত ব্যক্তিৰো যে ভূমিকা আছে, সত্যও মৰ্মে মৰ্মে উপলব্ধি কৰিছে সত্য-সন্ধানী অতীতৰ পৰ্যালোচনা আৰু ভৱিষ্যতৰ উ ব্যক্তিগত আৰু মানৱতাৰ সমষ্টিগত বিকাশ; যু অধ্যয়ন, কৰ্ম-অভিজ্ঞতা আৰু বৃত্তিৰ উন্মেষ বিষয়কো সেয়ে নৱ শিক্ষাই গুৰুত্ব দিছে মহিমাৰে।

আদিম জৈৱ সংস্কাৰৰ ক্ষুদ্ৰতাৰ মা জীৱননিৰ্বাহৰ অৰ্থহীন পুনৰাবৃত্তি অথবা লক্ষ্য যাত্ৰাপথত মৃত্যুও নহয় জীৱনৰ মহাসত্য। জীৱ অৰ্থ আছে; আছে লক্ষ্য আৰু তাৎপৰ্য। শৰীৰৰ দা প্ৰাণৰ বাসনা, মনৰ কল্পনাবিলাসৰ পৰিধি অতিক্ৰ অন্বেষী মানৱৰ সন্ধানী দৃষ্টিয়ে সেয়ে পাত মেলিছিল সত্য-অন্বেষণৰ অবিৰত অভিযান তাহানি। দীপ্ত অতীত ঊষা সেই ইতিহাসৰ সা সত্য, জ্যোতি, আনন্দ, স্বতন্ত্ৰতা আনকি অমৃত অধিকাৰ অৰ্জনৰ প্ৰতিও সন্ধানী মানৱাত্মা এ হৈ উঠিছিল তীব্ৰ অন্বেষী। আলোকসন্ধানী মা আজি পুনৰ আৰম্ভ কৰিছে জীৱনৰ সত্য সন্ধা নতুন অভিযান; অন্বেষণ কৰিছে জীৱনৰ ল উদ্দেশ্য আৰু তাৎপৰ্য। যুগ-যুগান্তৰ ধৰি মান অবিৰাম, নিৰৱচ্ছিন্ন, অবিশ্ৰাম এই অন্বেষণৰ কোনো আদি, যেন নাই কোনো অন্ত। দেহ, প্ৰ মন, অন্তৰাত্মা আৰু অধ্যাত্মৰ সৰ্ব-দিশ সাং প্ৰসাৰিত চেতনাৰে উদাৰ অন্বেষীয়ে উভতি দিছে পূৰ্ণ শিক্ষাৰ ***(Integral Educatio*** প্ৰতি। সন্ধানী মানৱৰ দৃষ্টিত পূৰ্ণ মানৱ গঢ়াৰ নি

অথচ সত্য আস্পৃহা নৱ প্ৰেৰণাৰ আলোকেৰে উঠিছে উজলি আকৌ এবাৰ। মানুহেই যে মানৱীয় শিক্ষাৰ সৰ্বোৎকৃষ্ট বিষয়, সেই সত্যও পূৰ্ণ মহিমাৰে হৈ উঠিছে ভাস্বৰ। পূৰ্ণতৰ, পূৰ্ণতম ভৱিষ্যতৰ প্ৰতি মানৱৰ এই যে আস্পৃহা, মানৱৰ আদৰ্শবোধৰো মূলতে দৰাচলতে নিগূঢ় হৈ আছে তাৰেই প্ৰেৰণা। সমৃদ্ধ অতীতৰ বহু উঁঘা পাৰ হৈ পৰাক্ৰমী বৰ্তমানকো আনকি অতিক্ৰমি সমৃদ্ধতৰ ভৱিষ্যতৰ প্ৰতি সম্প্ৰতি লেলিহান হৈ উঠিছে মানৱৰ আস্পৃহা; নেপথ্যৰ পৰা মহাপ্ৰকৃতিয়েই মানৱ-মনত প্ৰজ্বলিত কৰিছে দুৰ্নিবাৰ সেই আকাঙ্ক্ষা।

উৎস ঃ শিক্ষাবিদ, পণ্ডীচেৰীৰ শ্ৰীঅৰবিন্দ আশ্ৰমবাসী কিৰীট যোশীৰ ***A Philosophy of Education for the Contemporary Youth*** শীৰ্ষক গ্ৰন্থৰ পৰাই এই প্ৰবন্ধৰ বিষয়-বস্তুৰ অধিকাংশ গ্ৰহণ কৰা হৈছে। (৯৯৫৪০- ৫৮০০৮, ৯৫০৮২-৮০০৮৪)

(বিশিষ্ট লেখক, অনুবাদক আৰু বক্তৃতাবিদ)

■■■

ভাষিক জাতীয়তাবাদৰ প্ৰসংগত কিছু বিক্ষিপ্ত চিন্তা

ড° জয়কান্ত

সৰ্বোচ্চ ন্যায়ালয়ৰ ন্যায়াধীশ এছ আব্দুল নজীৰে হায়দৰাবাদৰ এখন আলোচনাচক্ৰত (২৬।১২।২০২১) ক'লে—ভাৰতে ঔপনিৱেশিক ন্যায়ব্যৱস্থাটো দলিয়াই পেলাবলৈ হ'লে আইনৰ ছাত্ৰসকলক পৌৰাণিক ন্যায়দৰ্শনৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰিবলৈ দিয়া উচিত; কাৰণ আইনৰ শাসনৰ ব্যৱহাৰিক মাত্ৰা উপলব্ধি কৰিবলৈ তেওঁলোকে মনু, কৌটিল্য, বৃহস্পতি আদিৰ দৰে ন্যায়শাস্ত্ৰৰ বিদগ্ধ পণ্ডিতসকলৰ ন্যায়িক দৰ্শনৰ বিষয়ে খৰচি মাৰি অধ্যয়ন কৰাটো প্ৰয়োজনীয়। অন্যথা ন্যায়পালিকাত ভাৰতীয় ন্যায়িক দৰ্শনৰ সঞ্চাৰণ ঘটোৱাটো সম্ভৱ নহ'ব।

ন্যায়ালয়ৰ ৰায়বোৰ সৰ্বসাধাৰণ লোকে বুজিব পৰা সহজ-সৰল ভাষাত লিখা নহয় কিয়? এই প্ৰশ্ন উত্থাপন কৰি Vidhi Legal Policy ৰ সঞ্চালক অৰ্ঘ্য সেনগুপ্তই আঙুলিয়াই দিছে যে ঔপনিৱেশিক শাসন ব্যৱস্থাত ইচ্ছাকৃতভাৱেই ন্যায়িক ব্যৱস্থাটোক সাধাৰণ লোকৰ পৰা দূৰত ৰাখিবলৈ ৰায়বোৰ এনেদৰে লিখা হৈছিল যে ভালকৈ ইংৰাজী জনা লোকৰ ব... সময়ত সেইবোৰ দুৰ্বোধ্য হৈ পৰিছিল। সে... পৰম্পৰাকে এতিয়াও চলাই ৰখা হৈছে; ... ন্যায়িক সিদ্ধান্তবোৰ সমাজলৈ প্ৰকৃত বাৰ্তা ... কৰাত ব্যৰ্থ হৈছে। কিন্তু এতিয়া গ্ৰেট ব্ৰিটেই... সাধাৰণ নাগৰিকে বুজিব পৰা সহজ-সৰল ভ... আইন ৰচনা কৰাৰ নীতি গ্ৰহণ কৰা হৈছে। ভাৰ... অনুৰূপ দৃষ্টিকোণ আঁকোৱালি লোৱা উচিত।

জাতীয়তাবাদৰ দৃষ্টিৰে উপৰিউক্ত দু... বিষয়েই বিচাৰ্য। ভাষিক জাতীয়তাবাদৰ প্ৰসং... এই দৃষ্টিকোণ প্ৰণিধানযোগ্য। প্ৰথম স্বাধীনতা দি... পূৰ্ব সন্ধ্যা প্ৰধানমন্ত্ৰী জৱাহৰলাল নেহৰ... দেশবাসীক সম্বোধন কৰি কৈছিল—"আমি ভাৰ... জনগণৰ প্ৰতিনিধি; তেওঁলোকক বিশ্বাস আৰু ... ৰাখি এই মহান যাত্ৰাত যোগ দিবলৈ আহ্বান জনা... এতিয়া স্বতন্ত্ৰতাই ৭৫ বছৰ গৰকিলে; অথচ ৰ... মূলসুঁতিত জীণ যাব পৰাকৈ এতিয়াও সৰ্বসাধা...

বাবে ভাষিক প্ৰতিবন্ধকতা আঁতৰ হোৱা নাই। চৰকাৰী নীতি অনুসৰি শিশুৱে মাতৃভাষা মাধ্যমৰ শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিব আৰু ৰাজ্যসমূহত চৰকাৰী কাম-কাজ ৰাজ্যভাষাৰ মাধ্যমত চলিব। তেহে আৰ্থ-সামাজিক উন্নয়ন তথা প্ৰশাসনীয় সংস্কাৰ সাধন আৰু অন্যান্য গতিবিধিৰ বিষয়ে জনগণ অৱগত হ'ব আৰু প্ৰকৃত অৰ্থত 'মহান যাত্ৰা'ৰ অংশীদাৰ হ'ব পাৰিব। আনহাতে বিশ্বৰ সমূহ শিক্ষাবিদ এটা বিষয়ত একমত—শিশুৰ প্ৰাথমিক শিক্ষা মাতৃভাষা মাধ্যমত হ'ব লাগে। কিন্তু বাস্তৱ ক্ষেত্ৰত সকলোতে ইংৰাজী ভাষাৰ আধিপত্য চলি আছে।

এইটো সঁচা যে কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰে ভাষাৰ ভিত্তিত ৰাজ্য পুনৰ্গঠন নীতি বলবৎ কৰাৰ পাছৰে পৰা ৰাজ্যসমূহে ৰাজ্যভাষা আইন প্ৰণয়ন কৰি লৈছিল আৰু প্ৰায়বোৰ ৰাজ্যই চৰকাৰী কাম-কাজত ৰাজ্যিক ভাষা প্ৰয়োগ কৰিবলৈ প্ৰয়াস চলাইছিল। পিছে এই ক্ষেত্ৰত ব্যতিক্ৰম আছিল অসম। ১৯৫১ চনৰ লোক পিয়লত ৫৬.২৯% লোকে নিজকে অসমীয়া ভাষীৰূপে নথিভুক্ত কৰিছিল, এতেকে ৰাজ্য ভাষা অসমীয়া হোৱাত বাধা নাছিল। কিন্তু সেই সময়ত নগা পাহাৰ, লুছাই পাহাৰ, খাছী জয়ন্তীয়া পাহাৰ আৰু গাৰো পাহাৰ অসমৰ অন্তৰ্ভুক্ত আছিল; তদুপৰি আন আন পাৰ্বত্য অঞ্চল আৰু জনজাতীয় অঞ্চলতো অসমীয়া ভাষা পোনচাটেই জাপি দিয়াটো সহজসাধ্য নাছিল; আকৌ বৰাক উপত্যকাত চলিছিল বাংলাভাষীৰ আধিপত্য। এতেকে অসম চৰকাৰে ৰাজ্যভাষা আইন গ্ৰহণ কৰাত হোঁহকা-পিছলা নীতি গ্ৰহণ কৰিছিল আৰু সেই পটভূমিত আৰম্ভ হৈছিল ১৯৬০ৰ ভাষা আন্দোলন।

ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাত ৰাজ্যভাষা আন্দোলনে তীব্ৰৰূপ ধাৰণ কৰাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত ১৯৬০ চনৰ ১০ অক্টোবৰত অসম বিধানসভাত চৰকাৰী ভাষা আইন উত্থাপিত আৰু গৃহীত হয়। এই আইন অনুসৰি অসমৰ ৰাজ্যভাষা অসমীয়া হ'ল; কিন্তু বৰাক উপত্যকাত বাংলাভাষা আৰু পৰ্বতীয়া অঞ্চলত জিলা পৰিষদৰ দ্বাৰা ৰাজ্যভাষা নিৰ্ধাৰিত কৰাৰ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা হ'ল। পৰৱৰ্তী কালত বড়ো ভাষাকো সহযোগী ৰাজ্যভাষাৰ মৰ্যাদা দিয়া হৈছে। পিছে কাৰ্যতঃ ৰাজ্যভাষা আইনখনৰ যথাযথ প্ৰয়োগ আজিও হোৱা নাই। মূলতঃ ৰাজ্যভাষা আইনৰ বেমেজালিৰ বাবে অসম ৰাজ্য খণ্ডিত হৈ নাগালেণ্ড, মেঘালয় আৰু মিজোৰাম ৰাজ্যৰ সৃষ্টি হ'ল; কিন্তু অসমৰ প্ৰশাসনীয় কাম-কাজত ইংৰাজী চলি থকাটোৱে স্থিতাৱস্থা বৰ্তাই ৰখাৰ পৰম্পৰাৰহে ইংগিত দিছে।

অৱশ্যে অসমত মাতৃভাষা মাধ্যমৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাটো সামাজিক ভেঁটিত দৃঢ়ভাৱে প্ৰতিষ্ঠিত হৈছিল, সেই কথা অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। আনকি চৰকাৰী অনুদান অবিহনেই বছৰৰ পাছত বছৰ ধৰি একোখন বিদ্যালয়ে মানৱ সম্পদ সৃষ্টিত অৰিহণা যোগাইছিল মাথোন ৰাইজৰ উদ্যম আৰু সহায়-সহযোগিতাৰ বলত। এনে পটভূমিত ১৯৭২ চনৰ মাধ্যম আন্দোলনৰ প্ৰাসংগিকতা বিচাৰ্য।

উচ্চ শিক্ষাৰ মাধ্যম অসমীয়া ভাষা হ'ব লাগে, এইটো দাবীকে লৈ শৈক্ষিক আন্দোলনটোৱে গণ আন্দোলনৰ ৰূপ লৈছিল, আৰু অৱশেষত গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় আৰু ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়ে এইবুলি সিদ্ধান্ত ল'বলৈ বাধ্য হৈছিল যে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে প্ৰশ্নৰ উত্তৰ অসমীয়াত লিখিব লাগিব, অৱশ্যে দহ বছৰৰ

বাবে ইংৰাজী ভাষাৰ বিকল্পও বাহাল থাকিব। এই সিদ্ধান্তই আন্দোলনকাৰী জনগণক সন্তুষ্ট কৰিলে, কিন্তু সিদ্ধান্তৰ কাৰ্যকাৰিতা সন্দৰ্ভত বিদ্বৎ সমাজ উদাসীন হৈ ৰ'ল। তাতোকৈ ডাঙৰ কথাটো হ'ল, ইয়াৰ পাছৰে পৰা অসমত ব্যক্তিগত খণ্ডৰ বিদ্যালয় অধিক হাৰত গঢ়ি উঠিবলৈ ধৰে, আৰু সেইবোৰৰ অধিকাংশই আছিল ইংৰাজী মাধ্যমৰ। অসম আন্দোলনৰ কালছোৱাত ৰাজহুৱা খণ্ডৰ (অসমীয়া মাধ্যমৰ) বিদ্যালয়ত সঘনাই শ্ৰেণীবৰ্জন হ'বলৈ ধৰাত বহুতো অভিভাৱকে সন্তানক ব্যক্তিগত খণ্ডৰ বিদ্যালয়ত ভৰ্তি কৰাইছিল; প্ৰকাৰান্তৰে সেইটোৱে ইংৰাজী মাধ্যমৰ শিক্ষাতহে সাৰ-পানী যোগাইছিল।

তেতিয়াৰ পৰা এচাম জাতীয়তাবাদীৰ মনত সন্দেহ ঘনীভূত হ'বলৈ ধৰিলে—কালক্ৰমত অসমীয়া ভাষাই মৰ্যাদা হেৰুৱাব নেকি? 'নাগৰিকত্ব সংশোধনী আইন' গৃহীত হোৱাৰ পাছত এই সন্দেহ দুগুণে চৰিছে, অসমত বাংলাভাষী হিন্দু শৰণাৰ্থীয়ে ভাষাৰ সমীকৰণত আউল লগাব। লক্ষ্যণীয় যে ২০১১ চনৰ লোকপিয়লৰ পৰিসংখ্যা অনুসৰি ৰাজ্যখনত অসমীয়াভাষীৰ সংখ্যা ৪৮.৪% লৈ হ্ৰাস পাইছে। পিছে বহুতে ভবাৰ দৰে সেইটো হিন্দু শৰণাৰ্থীৰ আগমনৰ ফলত হোৱা নাই; সংখ্যালঘু অধ্যুষিত অঞ্চলত পূৰ্বতে এশ শতাংশই অসমীয়াভাষীৰূপে নথিভুক্ত হোৱাৰ বিপৰীতে এতিয়া বহুতেই বাংলাভাষী বুলি পৰিচয় দিয়ে। আনহাতে কোনো কোনো ঠাইত এনে কেতবোৰ মাদ্ৰাছা স্থাপিত হৈছে, যিবোৰত আৰবী আৰু ফাৰ্চী ভাষাৰ বাদে আন একোকে শিকোৱা নহয়, গণিত, বিজ্ঞান আদিৰো প্ৰৱেশ নিষিদ্ধ। শেহতীয়াভাৱে মিঞা সাহিত্য, মিঞা শিক্ষানুষ্ঠান আদিৰ প্ৰস[...] লক্ষ্যণীয়। স্মৰণযোগ্য যে এসময়ত বিষুৰাম [...] চৰকাৰে নিয়ম বান্ধি দিছিল, মাটিৰ পট্টা পাবলৈ [...] অসমীয়া স্কুল খুলিব লাগিব।

অৱসৰপ্ৰাপ্ত শিক্ষা বিষয়া খবিৰ আহমেদে[...] অঞ্চলত শিক্ষা বিস্তাৰৰ বিষয়ে এঠাইত আঙুলি[...] দিছে, ১৮৯৯ চনতে মিঞা অঞ্চলত (মৈবাৰ[...] অসমৰ প্ৰথমখন অসমীয়া মাধ্যমৰ প্ৰাথমিক বিদ্য[...] স্থাপিত হৈছিল। তাৰে পাছৰে পৰা বিভিন্ন অঞ্চ[...] এচাম শিক্ষাপ্ৰেমী লোকৰ অনেক ত্যাগ-[...] বিনিময়ত প্ৰাক-স্বাধীনতা কালতেই শতা[...] বিদ্যালয় গঢ়ি উঠিছিল; সেইবাবেই মিঞা অঞ্[...] পৰা অনেক উচ্চশিক্ষিত লোকে সমাজত প্ৰ[...] লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। এই বিশ্লেষণ সাম্প্ৰ[...] পৰিস্থিতিতো ইতিবাচকৰূপে পৰিগণিত হ'ব পা[...]

এচাম জাতীয়তাবাদীয়ে অসমীয়া ভ[...] অস্তিত্বৰ সংকটত ভুগিছে বুলি প্ৰচাৰ কৰি থাকে[...] ইয়াৰ আঁৰত একোটা ষড়যন্ত্ৰৰ তত্ত্বও উত্থাপন ক[...] অৱশ্যে এই মানসিকতাৰ ঐতিহাসিক পটভূ[...] নথকা নহয়। ব্ৰিটিছৰ অসম আগমনৰ পাছত প্ৰশাস[...] সুবিধাৰ দোহাই দি অসমত চৰকাৰীভাৱে ব[...] ভাষাৰ প্ৰচলন ঘটোৱা হৈছিল; একাংশ বাংলা[...] বিষয়া-কৰ্মচাৰীৰ চক্ৰান্তৰ বলি হৈ প্ৰায় দুকুৰি [...] ধৰি (১৮৩৬-১৮৭৩) অসমীয়া ভাষাৰ দু[...] চলিছিল। পিছে মিছনেৰীসকলৰ সৌজন[...] অসমীয়াই মান্যভাষাৰূপে স্বীকৃতি পাইছিল, [...] তাৎপৰ্যও বিচাৰ্য।

ব্ৰিটিছ বিষয়াৰ আমন্ত্ৰণক্ৰমে আমেৰি[...]

বেপ্টিষ্ট মিছনেৰীসকলে প্ৰথমে শিৱসাগৰ জিলাত পদাৰ্পণ কৰিছিল; তেওঁলোকৰ উদ্দেশ্য আছিল খ্ৰীষ্টধৰ্মৰ প্ৰচাৰ। সেইবাবে স্থানীয় ভাষাটো ভালকৈ শিকি-বুজি লৈ জনসাধাৰণৰ মাজত খোপনি পোতাৰ উদ্দেশ্যেৰে অসমীয়া আদিপাঠ, ব্যাকৰণ, অভিধান, আলোচনী আদি প্ৰকাশ কৰিবলৈ লয়; আৰু এনেদৰেই অসমীয়া ভাষাই ঠন ধৰি উঠি মান্যভাষাৰূপে স্বীকৃতি পায়। জনজাতীয় ভাষাক মান্যভাষাৰূপে প্ৰতিষ্ঠা কৰাটো সহজসাধ্য নাছিল বাবেই তেওঁলোকে জনজাতীয় অঞ্চলত ইংৰাজী মাধ্যমৰ বিদ্যালয়হে খুলিছিল। অৱশ্যে পাছলৈ মিছনেৰীসকলে অজনজাতীয় অঞ্চলতো ইংৰাজী মাধ্যমৰ শিক্ষাৰ পৃষ্ঠপোষকতা কৰিবলৈ লৈছিল, সম্ভৱতঃ সেয়া মেকুলে চাহাবৰ তত্ত্বৰ (ইংৰাজী শিক্ষাই ভাৰতীয়সকলক আন ধৰ্ম-সংস্কৃতিৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ বৃদ্ধি কৰিব) প্ৰয়োগ আছিল।

সি যিয়েই নহওক, ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ বাবে ভাষাৰ বিকাশ ঘটাৰ বিষয়টো আওকাণ নকৰাকৈয়ে পৰৱৰ্তী কালত অসমৰ বিভিন্ন জনজাতীয় অঞ্চলত তথা পৰ্বতীয়া জিলাসমূহত অসমীয়া ভাষাৰ গ্ৰহণযোগ্যতা বৃদ্ধি কৰাৰ সুচিন্তিত পৰিকল্পনা যুগুতোৱাটো উচিত আছিল। এই ক্ষেত্ৰত অনুকূল পৰিৱেশ নাছিল বুলি ক'ব নোৱাৰি। স্বাভাৱিক কাৰণতে এটা জনজাতীয়ভাষী লোকে আন এটা জনজাতীয়ভাষী লোকৰ সৈতে মন বিনিময় কৰিবলৈ বা কথা-বতৰা পাতিবলৈ অসমীয়া ভাষাক সংযোগী ভাষাৰূপে (Linguafranca) ব্যৱহাৰ কৰে। অসমীয়া ভাষিক জাতীয়তাবাদ প্ৰতিষ্ঠাৰ বাবে ভাষাটোৰ এনে সংযোগী ভাষাৰ স্থিতি উন্নত কৰাৰ অৱকাশ আছে। লক্ষ্যণীয় যে ইংৰাজী ভাষাৰ অভাৱনীয় শ্ৰীবৃদ্ধিৰ মূলতে আছে প্ৰতিবছৰে আন ভাষাৰ পৰা নতুন নতুন শব্দৰ অন্তৰ্ভুক্তি। অসমীয়া ভাষাতো বিভিন্ন জনজাতীয় ভাষাৰ শব্দ অন্তৰ্ভুক্ত কৰাৰ প্ৰক্ৰিয়াটো বিজ্ঞানসন্মতভাৱে সম্পন্ন কৰাৰ প্ৰয়োজনীয়তা আছে। অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰাধান্য অস্বীকাৰ নকৰাকৈয়ে কাৰ্বি, ডিমাছা, বড়ো, মিচিং, ৰাভা আদি ভিন ভিন জনজাতীয়ভাষী লোকৰ জাতীয়তাবাদক সন্মান জনাব পাৰি।

ভাষিক জাতীয়তাবাদৰ ধ্বজাবাহী নেতাসকলৰ দৃষ্টিভংগীত দূৰদৰ্শিতাতকৈও আবেগৰ প্ৰাধান্য বেছি, সেই কথা অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। উচ্চ শিক্ষাৰ মাধ্যমৰূপে অসমীয়া ভাষা সুপ্ৰতিষ্ঠিত কৰিবলৈ হ'লে অসমীয়া মাধ্যমৰ বিদ্যালয়বোৰ সুপ্ৰতিষ্ঠিত হোৱাটো প্ৰাথমিক আৱশ্যকতা। ইহুদীসকল এশখনতকৈও অধিক দেশত সিঁচৰতি হৈ আছিল, হিব্ৰুভাষা পাহৰণিৰ গৰ্ভত লীন গৈছিল। পিছে ধৰ্মভিত্তিক দেশ ইজৰাইল গঠন হোৱাৰ পাছত তেওঁলোকে হিব্ৰুভাষা গ্ৰহণ কৰিলে। শিক্ষাৰ প্ৰাথমিক স্তৰৰ পৰা আৰম্ভ কৰি স্নাতকোত্তৰ শ্ৰেণী তথা উচ্চ পৰ্যায়ৰ গৱেষণালৈকে সকলো হিব্ৰুভাষাত চলে। একে কথা প্ৰযোজ্য জাপানী ভাষাৰ ক্ষেত্ৰতো। জাপানী শিক্ষক-পণ্ডিত তথা গৱেষকসকলে ভাষাটোৰ পূৰ্ণতাপ্ৰাপ্তিৰ বাবে প্ৰথমতে ইংৰাজী ভাষাত উপলব্ধ জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ সকলো পঠন সামগ্ৰী জাপানী ভাষালৈ অনুবাদ কৰি লৈছিল।

নক'লেও হয়, ভাষিক জাতীয়তাবাদ প্ৰতিষ্ঠাৰ বাবে আন্দোলনতকৈ কৰ্ম সংস্কৃতিৰ অধিক প্ৰয়োজন।

ৰাজ্যভাষা অসমীয়া প্ৰয়োগ কৰিবলৈ আজিও চৰকাৰৰ ওচৰত কিয় দাবী জনাই থাকিবলগীয়া হৈছে? এখনৰ পাছত আনখন মাতৃভাষা মাধ্যমৰ বিদ্যালয় বন্ধ হৈছে, বিদ্যাৰ্থীৰ অভাৱত নে শিক্ষকৰ অভাৱত? মন কৰিবলগীয়া যে জাতীয়তাবাদী চৰকাৰৰ কাৰ্যকালতেই ৰাজহুৱা খণ্ডৰ বিদ্যালয়বোৰে অভিভাৱকৰ আস্থা হেৰুৱাইছিল; শিক্ষক-নিযুক্তিৰ কেলেংকাৰী আৰু শিক্ষকৰ অনিয়মীয়া বেতন আছিল তাৰ মূল কাৰণ। সেই বিসংগতি আজিও দূৰ হোৱা নাই।

এতিয়া আকৌ চৰকাৰে প্ৰতিখন জিলাতে একোখনকৈ ইংৰাজী মাধ্যমৰ বিদ্যালয় স্থাপন কৰিবলৈ ওলাইছে। এই সিদ্ধান্ত ভাষিক জাতীয়তাবাদবিৰুদ্ধ বুলি অভিযোগ উঠিছে। পিছে নতুন শিক্ষানীতি অনুসৰি সকলো বিদ্যালয়তে পঞ্চম শ্ৰেণী পৰ্যন্ত (সম্ভৱ হ'লে অষ্টম শ্ৰেণীলৈকে) মাতৃভাষা মাধ্যমৰ শিক্ষা বাধ্যতামূলক হ'ল। তদুপৰি ইংৰাজী মাধ্যমৰ বিদ্যালয়সমূহত মাতৃভাষাৰ শিক্ষা উন্নতমানৰ কৰি তোলাটো এটা প্ৰত্যাহ্বানৰূপে গ্ৰহণ কৰাতহে জাতীয়তাবাদৰ সাৰ্থকতা। ইংৰাজী মাধ্যমৰ চৰকাৰী বিদ্যালয়ত দৰিদ্ৰ শ্ৰেণীৰ শিশুৱে নামভৰ্তিত অগ্ৰাধিকাৰ পালে সামাজিক ন্যায় লাভ কৰা বুলিহে ক'ব লাগিব। কাৰণ ব্যক্তিগত খণ্ডৰ ইংৰাজী মাধ্যমৰ বিদ্যালয়ত চহকী অভিভাৱকৰ সন্তানহে পঢ়াৰ সুযোগ পায়।

নতুন শিক্ষানীতিৰ সৈতে সংগতি ৰাখি কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰে দেশজোৰা কিতাপ পঢ়াৰ অভিযান আৰম্ভ কৰিছে। ১ জানুৱাৰীৰ পৰা ১০ এপ্ৰিললৈকে চলিবলগীয়া 'পঢ়ে ভাৰত' অভিযানৰ উদ্দেশ্য ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মাজত কিতাপ পঢ়াৰ অভ্যাস তোলা। প্ৰকাৰান্তৰে এই বৌদ্ধিক আন্দোলনত পিতৃ-মাতৃ তথা শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰীৰ লগতে স বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ লোক সহযোগী হোৱাৰ অ আছে। পিছে তাৰ উমঘাম এতিয়ালৈকে দেখা নাই; অথচ ভাষিক জাতীয়তাবাদৰ দৃষ্টিৰে ভাৰত' অভিযান এটা ইতিবাচক সামা অনুশীলনৰূপে পৰিগণিত হোৱাৰ থল আছে

ড° নগেন শইকীয়াই এঠাইত লিখি অসমীয়া ভাষাটো শুদ্ধ ৰূপত আয়ত্ত কৰিবলৈ সংস্কৃত শিক্ষাৰ সুযোগ ক'ত? ৰাজহুৱা বিদ্যালয়বোৰত সংস্কৃতৰ বিষয় শিক্ষক নাই বুলি হয়। একমাত্ৰ সামাজিক খণ্ডৰ 'বিদ্যা ভাৰতী'ৰ ব্যৱস্থাতহে মাতৃভাষা মাধ্যমৰ শিক্ষা আৰু স বিষয়ৰ শিক্ষা বাধ্যতামূলকভাৱে চলি আছে। পটভূমিত 'পঢ়ে ভাৰত' অভিযানৰ আধাৰত দিশটো সামৰি ল'বপৰা গ'লহেঁতেন। পিছে এনে বৌদ্ধিক ক্ৰিয়াকলাপৰ বাবে উদ্যমৰ অভাৱ।

আক্ষেপ কৰিবলগীয়া কথাটো হ'ল, অ ভাষা শুদ্ধকৈ পঢ়িব পৰা আৰু লিখিব পৰা সংখ্যা কমিব লাগিছে; কাকত-আলোচনী, চেনেল তথা তথাকথিত সামাজিক মাধ্যমতে বিসংগতি চকুত পৰা হৈছে। আনকি চ বিজ্ঞাপন আৰু বিজ্ঞপ্তিবোৰতো নানা প্ৰকাৰৰ বিভ্ৰাট ঘটে। এই ক্ষেত্ৰত সংশ্লিষ্ট লোকস দোষাৰোপ কৰি লাভ নাই; শিক্ষা পদ্ধতি বিসংগতিপূৰ্ণ, সেইটো স্বীকাৰ কৰিব লাগিব।

বিদ্যালয়ৰ শিক্ষক-শিক্ষয়িত্রীসকলৰ বহুতৰে ভাষাজ্ঞানৰ অভাৱ। এতেকে ভাষিক জাতীয়তাবাদ প্রতিষ্ঠাৰ সপোন সাৰ্থক হ'বলৈ তৃণমূল পৰ্যায়ত কৰিবলগীয়া বহু কাম আছে।

অসমীয়া ভাষিক জাতীয়তাবাদ প্ৰতিষ্ঠাত বাঙালীসকল অন্তৰায় বুলি ভবাটো বাতুলতা মাথোন। বিভিন্ন প্রান্তত বাঙালী লোকে অসমীয়া মাধ্যমৰ বিদ্যালয় আৰু মহাবিদ্যালয় স্থাপন কৰাৰ অলেখ উদাহৰণ আমাৰ সন্মুখত আছে। কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ত অসমীয়া ভাষা অধ্যয়নৰ ব্যৱস্থা কৰি দিছিল উপাচাৰ্য ছাৰ আশুতোষ মুখাৰ্জীয়ে। ভাষা-বিজ্ঞানৰ ভেঁটিত অসমীয়া ভাষাক দৃঢ়তাৰে প্ৰতিষ্ঠা কৰা বাণীকান্ত কাকতিৰ গৱেষণা গ্ৰন্থ Assamese : Its Formation and Development'ৰ আঁৰতো আছিল ড° সুনীতি কুমাৰ চেটাৰ্জীৰ প্ৰেৰণা।

সিমানেই নহয়; প্রসিদ্ধ ৰসায়ন বিজ্ঞানী আচাৰ্য প্ৰফুল্ল চন্দ্ৰ ৰায় অসমলৈ আহোতে (১৯১৯) তেখেতে ভট্টদেৱৰ 'কথা গীতা'খন দেখি বিস্ময়াভিভূত হৈ কৈছিল—অতি দূৰৰ ষোল শতিকাত অসমীয়া গদ্যসাহিত্য যিমান উধাইছিল, ইংলেণ্ডৰ হুকাৰ আৰু লেটিমাৰৰ কথা বাদ দিলে পৃথিৱীৰ আন কোনো সাহিত্যই ইমান উধাব পৰা নাছিল।..... প্ৰকৃততে যদি কোনো অসমীয়া পণ্ডিতে উঠি কয় যে বাঙালীয়েহে অসমীয়া সাহিত্যৰ পৰা গদ্য ধাৰ কৰি নি তেওঁলোকৰ সাহিত্য চহকী কৰিছে, তেনেহ'লে তেওঁক পৰোক্ষ কৰা টান হ'ব। (শ্ৰেষ্ঠ অসমীয়া নিৰ্বাচিত প্ৰবন্ধ, মুখবন্ধ পৃঃ ০৬; সম্পাদনা হোমেন বৰগোহাঞি)।

১৮৬৭ চনত মাইলচ ব্ৰনছনে ১৪,০০০ শব্দ সম্বলিত অসমীয়া-ইংৰাজী অভিধানখন প্ৰকাশ কৰি উলিয়াইছিল। এই অভিধানত সন্নিৱিষ্ট প্ৰথম ৬৮৮ টা শব্দৰ ৫৯১ টা বাংলা বুলি পৰিসংখ্যা দাঙি ধৰি একাংশ বাঙালী লোকে দাবী কৰিছিল যে প্ৰকৃততে অসমীয়া ভাষাটো বাহুল্য কৰাৰ অপভ্ৰংশ। পিছে এই সন্দৰ্ভত আই এ এছ বিষয়া তথা বাঙালী পণ্ডিত ৰমেশ চন্দ্ৰ দত্তই আঙুলিয়াই দিছিল যে যিবোৰ শব্দ বাংলা বুলি চিহ্নিত কৰা হৈছে, সেইবোৰৰ উৎস প্ৰকৃততে সংস্কৃতহে। কিন্তু অসমীয়া আৰু বাংলাৰ প্ৰাচীন শব্দবোৰ একেটা উৎসৰ পৰা উদ্ভুত হ'লেও যিবোৰ সাধাৰণ শব্দ অসমীয়া ভাষাত বহুলভাৱে প্ৰচলিত হয়, সেইবোৰ শব্দ বাংলাৰ পৰা সম্পূৰ্ণ পৃথক' (অৰুনোদয়, মহেশ্বৰ নেওগ, পৃঃ ৯১)।

লক্ষ্যণীয় যে ব্ৰনছনৰ অভিধানখন প্ৰকাশ পোৱাৰ পাঁচ বছৰ পাছত ১৮৭২ চনৰ ৯ মাৰ্চ তাৰিখে ব্ৰনছনৰ নেতৃত্বত এটা সজাতি দলে অসমীয়া পুস্তকৰ তালিকা সম্বলিত স্মাৰকপত্ৰ এখন অসম চৰকাৰক প্ৰদান কৰিছিল; তাত চহীকৰা সকলৰ ভিতৰত জানকী সেন উকীল, ৰামলোচন সেনকে ধৰি কেইবাগৰাকী বাঙালী বিদ্বান লোক আছিল (অসমীয়া ভাষা, ভ্ৰাতা, নিৰ্মাতা, অৰুনোদয়, মহেশ্বৰ নেওগ, পৃঃ ৯১)। এনেদৰেই দেখা যায়, অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰতিষ্ঠাত বাঙালী বিদ্বান লোকসকলে সমৰ্থনহে দিছিল, হেঙাৰ দিয়া নাছিল।

'অসমীয়া ভাষা গভীৰ সংকটত' বুলি হা-হুমুনিয়াহ কঢ়া, বা 'ভাষা হেৰুৱাৰ বেদনা'ত কন্দা-কটা কৰাতকৈ ভাষাটো সুপ্ৰতিষ্ঠিত কৰাৰ পদ্ধতিহে

গ্ৰহণ কৰাৰ আৱশ্যকতা বেছি। এবাৰ বিশিষ্ট শিক্ষাবিদ তথা সাংসদ (প্ৰয়াত) অজিত কুমাৰ শৰ্মাই কৈছিল, শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ সংস্কাৰ সাধন কৰিবলৈ মাথোন তিনিটাহে মূল দিশ—১) শিক্ষকে ভালকৈ পঢ়ুৱাব লাগে, ২) ছাত্ৰই ভালকৈ পঢ়িব লাগে আৰু ৩) কৰ্তৃপক্ষই ভাল পাঠ্যপুথি প্ৰস্তুত কৰি উলিয়াব লাগে। ভাৱ হয়, ভাষিক জাতীয়তাবাদৰ সাৰ্থকতাৰ বাবেও এই তিনিটাহে মূল কাৰ্যসূচী হ'ব লাগিব।

এনে পটভূমিত বিশিষ্ট লেখক সঞ্জীৱ সভাপণ্ডিতে এঠাইত লিখিছে, 'অসমীয়া জাতিৰ অস্তিত্ব ঘোৰ সংকটত', 'অসমীয়া ভাষা মৃত্যুৰ দুৱাৰডলিত' আদি শ্ল'গানবোৰে এচাম ভয়াৰ্ত মানুহৰ সৃষ্টি কৰে; প্ৰাসংগিক প্ৰশ্নবোৰ হ'ল, অসমীয়া ভাষা শুদ্ধকৈ কোৱাত বা লিখাত আমাক কোনোবাই বাধা দিছে নেকি, বা অসমীয়া কিতাপ-আলোচনী পঢ়াত অথবা নাটক-চিনেমা চোৱাত আমি বাধা পাইছো নেকি? যদি পোৱা নাই, তেনেহ'লে সংকটটো ক
প্ৰকৃততে এক প্ৰকাৰৰ মানসিক ৰে
আক্ৰান্তসকলেহে কয়, অসমীয়া জাতিটো মৰি

ৰবীন্দ্ৰ ভৱনত অনুষ্ঠিত পণ্ডিত হে
গোস্বামীৰ ডেৰশ বছৰীয়া জয়ন্তী (৮।১
উদযাপন অনুষ্ঠানত সভাপতিত্ব কৰি বি
সাহিত্যিক তথা প্ৰথিতযশা সাংবাদিক কনক
ডেকাই আঙুলিয়াই দিছে—বিশ্বৰ আটাইতকৈ
প্ৰচলিত ২৫ টা ভাষাৰ অন্যতম হ'ল অস
সেয়েহে সাম্প্ৰতিক কালত একাংশ লোকে অস
ভাষাটো হেৰাই যাব বুলি কৰা আশংকাৰ ভিত্তি
বৰং ন ন ভাষিক উপাদান আৰু উন্নতমানৰ স
সম্ভাৰে ভাষাটোক দিনে দিনে চহকী কৰি তুলি
অৱশ্যে জনজাতীয় ভাষাসমূহৰ উপযুক্ত শব্দ
উদাৰচিত্তে গ্ৰহণ কৰিলে উত্তৰণৰ পথ অধিক
হ'ব আৰু গোষ্ঠী সংঘাতৰো উপশম ঘটিব।

(বিশিষ্ট লেখক তথা আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়ৰ অৱসৰী অধ্যাপক।)

■■■

ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি-২০২০ স্কুলীয়া শিক্ষাৰ প্ৰসংগত

ড° ৰঞ্জু মেধি

২৯ জুলাই, ২০২২ ত ভাৰত চৰকাৰৰ দ্বাৰা ঘোষণা কৰা নতুন ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিত আগৰ তুলনাত দেশখনৰ শিক্ষাৰ-ইতিহাসৰ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান অধিকাৰ কৰিছে। শিক্ষা হৈছে জীৱনৰ চালিকা শক্তি। শিক্ষাই মানুহৰ জীৱনৰ দিক নিৰ্ণায়ৰ ভূমিকা পালন কৰে। প্ৰতিখন দেশে নিজ নিজ দেশৰ উন্নতিৰ বাবে এক নিৰ্দিষ্ট শিক্ষানীতি গ্ৰহণ কৰে। আমাৰ দেশ ভাৰতেও স্বাধীনতাৰ পাছৰে পৰাই 'ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি' অভিধাৰে নিৰ্দিষ্ট কিছুমান শিক্ষানীতি গ্ৰহণ কৰি আহিছে। আৰু প্ৰয়োজন সাপেক্ষে সময়ে সময়ে ভাৰতৰ 'ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি' সলনি হৈ আছে। ১৯৬৮ চন আৰু ১৯৮৬ চনত দুখন ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি প্ৰস্তুত কৰা হৈছিল। ১৯৮৬ চনৰ যিখন শিক্ষানীতি সেইখন ১৯৬৮ চনৰ শিক্ষানীতিতকৈ বহুত বেলেগ নহয় কিন্তু উন্নত কৰা হৈছিল। কিন্তু ২০২০ ৰ যিখন শিক্ষা নীতি প্ৰস্তুত কৰা হৈছে, সেইখন বহুত খিনি আগৰ তুলনাত পৰিৱৰ্তন কৰা হৈছে। ১৯৮৬ চনৰ পৰা প্ৰায় ৩৪ বছৰৰ পিছত এই শিক্ষানীতি নিতান্তই সময়োপযোগী আৰু দেশখনলৈ নতুন আশাৰ বতৰা কঢ়িয়াই আনিছে বুলি বিবেচিত হৈছে। ২০১৭ চনৰ জুন মাহত নিযুক্তি দিয়া ভাৰতীয় মহাকাশ গৱেষণা সংগঠনৰ (ISRO) প্ৰাক্তন সঞ্চালক, বিশিষ্ট বিজ্ঞানী কৃষ্ণস্বামী কস্তুৰী ৰংগনৰ অধ্যক্ষতাত গঠিত সমিতিয়ে ২০১৯ চনৰ ৩১ মে'ত নতুন শিক্ষানীতিৰ খচৰা ভাৰত চৰকাৰৰ হাতত দাখিল কৰিছিল। এই নতুন ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিখন ৪৮৪ পৃষ্ঠযুক্ত আছিল। অৱশেষত প্ৰায় ২ লাখতকৈ অধিক জনসাধাৰণৰ পৰামৰ্শ গ্ৰহণ কৰি ২০২০ চনত এই ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি মুকলি কৰা হয়।

নতুন শিক্ষানীতিৰ নিৰ্দেশক নীতিসমূহ একৈশ শতিকাৰ পৰিবৰ্তিত নতুন পৰিস্থিতিত মানুহৰ জীৱন যাত্ৰালৈ আনি দিয়া পৰিবৰ্তনৰ আধাৰত ধাৰ্য্য কৰা হৈছে। প্ৰযুক্তি বিদ্যাৰ চমকপ্ৰদ

উন্নতিৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত সৃষ্টি হোৱা নতুন ধ্যান-ধাৰণা, আধুনিকীকৰণ আৰু দেশখনৰ সকলো শ্ৰেণীৰ মানুহৰ ওপৰত পৰা বিশ্বায়নৰ সৰ্বগ্ৰাসী প্ৰভাৱৰ দিশবোৰো এই নিৰ্দেশক নীতিসমূহে সাঙুৰি লৈছে। ইয়াৰ লগতে ভাৰতীয় সভ্যতা-সংস্কৃতি, ঐতিহ্য-পৰম্পৰা, মূল্যবোধ আৰু জীৱন-প্ৰণালী আদিকো এই নীতিসমূহৰ ক্ষেত্ৰত আধাৰ হিচাপে স্থান দিয়া হৈছে।

স্বাধীনতাৰ পৰৱৰ্তী ৭০ বছৰত অধিক এই দীঘলীয়া সময়ছোৱাত ভাৰতৰ শিক্ষা ক্ষেত্ৰত যথেষ্ট পৰিবৰ্তন দেখিবলৈ পোৱা গৈছে। ১৯৪৮-৪৯ চনৰ ৰাধাকৃষ্ণন আয়োগ ১৯৫২-৫৩ চনৰ মুডলিয়াৰ আয়োগ, ১৯৬৪-৬৫ চনৰ জাতীয় শিক্ষা আয়োগ বা কোঠাৰী আয়োগৰ পিছত ১৯৬৮ চনৰ শিক্ষানীতি আৰু বিশেষভাৱে ১৯৮৬ চনৰ নতুন শিক্ষানীতিৰ ফলত ভাৰতৰ শিক্ষাক্ষেত্ৰলৈ যথেষ্ট পৰিবৰ্তন আহিলা লগতে ভাৰতবৰ্ষৰ শিক্ষাৰ ইতিহাসত এই শিক্ষানীতিয়ে এক বিশিষ্ট স্থান অধিকাৰ কৰি এতিয়াও আছে। ১৯৮৬ চনৰ নতুন শিক্ষানীতিৰ ১০+২+৩ শিক্ষা গাঁথনি গ্ৰহণ, ১৯৯২ চনত নতুন শিক্ষানীতিৰ পুনৰীক্ষন সমিতিৰ পৰামৰ্শ অনুসৰি বিশেষকৈ সমগ্ৰ ভাৰততে এককভাৱে আয়োজিত অভিযান্ত্ৰিক শিক্ষাৰ বাছনি পৰীক্ষা (JEE) পৰীক্ষা আদি পৰিবৰ্তনবোৰে ভাৰতৰ শিক্ষাৰ বিকাশৰ এখন ধনাত্মক চিত্ৰ দাঙি ধৰে।

নতুন ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিৰ এটা অন্যতম উদ্দেশ্য হৈছে পৰিবৰ্তিত আৰু নতুন পৰিস্থিতিৰ লগত ভাৰতৰ প্ৰতিজন ভৱিষ্যত নাগ খাপ খাব পৰাকৈ প্ৰস্তুত কৰা। নতুন শিক্ষা লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য সফল কৰাৰ বাবে গ্ৰহ হৈছে ৫ টা নিৰ্দেশক নীতি। এই নিৰ্দেশক কেইটা হ'ল— (১) সহজলভ্যতা (Acces ity), (২) সমানতা (Equity), (৩) সা (Afforolability), (৪) গুণ বিশিষ্টতা (Qu (৫) দায়বদ্ধতা (Accountability) লভ্যতা' নীতিৰ ভিত্তিত দেশৰ বিভিন্ন যেনে—পাহাৰ ভৈয়াম, নদী, উপত্যকাৰ সমতল ভূমিত বাস কৰা জাতি, ধৰ্ম-নি সকলো শ্ৰেণীৰ লোকৰ মাজত শিক্ষানীতিৰ উপকৰণবোৰ সহজে পোৱাৰ কৰা হ'ব। 'সমানতা' নীতিৰ ভিত্তিত অনু জাতি-জনজাতি, স্ত্ৰী-শিক্ষা, সংখ অৰ্থনৈতিকভাৱে পিছপৰা, শ্ৰেণীৰ বিকাশৰ এই শিক্ষানীতিত লক্ষ্য হিচাপে লোৱা ইয়াৰ উপৰি 'সামৰ্থতা' আৰু 'গুণবিশি নীতিৰ ভিত্তিত সকলো শ্ৰেণীৰ মানুহৰ সামৰ্থ্য অনুসৰি খৰচ কৰি শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিব সুবিধা হোৱাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰখা হৈছে। 'দায়বদ্ধতা' নীতিৰ ভিত্তিত কেন্দ্ৰ চৰকাৰ ৰাজ্য চৰকাৰ, বিভাগীয় কৰ্তৃপক্ষৰ শিক্ষানুষ্ঠানৰ মুৰব্বী, প্ৰশাসক-শিক্ষক সক নতুন শিক্ষানীতিৰ সফল প্ৰয়োগৰ বাবে প্ৰ ক্ষেত্ৰত দায়বদ্ধ হৈ থাকিব লাগিব।

নতুন শিক্ষানীতি আৰু স্কুলীয়া শি

বিদ্যালয় পৰ্য্যায়ত শিক্ষাৰ্থীসকলে

শ্ৰেণীলৈকে কেৱল মাত্ৰ তিনিটা পৰীক্ষাত অৱতীৰ্ণ হ'ব লাগিব আৰু সেইকেইটা হৈছে—তৃতীয়, পঞ্চম আৰু অষ্টম শ্ৰেণীত। কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰে পূৰ্বৰ ১০+২ শিক্ষা ব্যৱস্থা অৱসান ঘটাই বৰ্তমান ৫+৩+৩+৪ শিক্ষা ব্যৱস্থালৈ পৰিবৰ্তন কৰিছে। পূৰ্বতে এই শিক্ষা ব্যৱস্থা ১২ বছৰীয়া আছিল আৰু বৰ্তমান ইয়াক ১৫ বছৰীয়া কৰা হৈছে। এই ৫+৩+৩+৪ শিক্ষা ব্যৱস্থানো কি তাক অলপ দাঙি ধৰা হওঁক।

প্ৰথম ৫ বছৰৰ (৩+২) - প্ৰথম ৩ বছৰ প্ৰাক্ প্ৰাথমিক অংগনবাড়ী প্ৰাথমিক স্তৰ আৰু তাৰ পাছৰ দুবছৰ প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় শ্ৰেণী হ'ব। এই স্তৰে ৩ ৰ পৰা ৮ বছৰীয়া শিশুক সামৰি ল'ব। এই স্তৰটো শিক্ষাৰ মৌলিক স্তৰ। আৰু দ্বিতীয় তিনি বছৰ হ'ব প্ৰাৰম্ভিক পৰ্য্যায় য'ত তৃতীয়, চতুৰ্থ আৰু পঞ্চম শ্ৰেণী অন্তৰ্ভূক্ত কৰা হ'ব, তৃতীয় তিনি বছৰ হ'ব ষষ্ঠ, সপ্তম, অষ্টম শ্ৰেণীলৈ অন্তৰ্ভূক্ত কৰা হ'ব। পিছৰ চাৰি বছৰ হ'ব উচ্চ মাধ্যমিক পৰ্য্যায় য'ত—নৱম, দশম, একাদশ আৰু দ্বাদশ শ্ৰেণী অন্তৰ্ভূক্ত হ'ব আৰু ইয়াত মেট্ৰিক আৰু দ্বাদশ বুলি কোনো কথা নাথাকিব। ১৪ ৰ পৰা ১৮ বছৰৰ শিক্ষাৰ্থীসকলক সামৰি ল'ব।

উল্লিখিত মাধ্যমিক শিক্ষাৰ নতুন গাথনিত বিভিন্ন স্তৰ অনুসৰি নতুন কাৰ্য্য-আঁচনি সামৰি স্পষ্টভাৱে নিৰ্দেশনা দিয়া হৈছে। প্ৰথম পাঁচ বছৰীয়া স্তৰত প্ৰধানকৈ নতুন শিক্ষাদান শৈলীৰ সহায়ত শৈশৱৰ শিশু যতন শিক্ষা (Early–Childhood–Care Education) প্ৰদান কৰাৰ লগতে খেলাভিত্তিক শিক্ষাৰদ্বাৰা শিশুৰ দৈহিক, মানসিক, আৰু সৃষ্টিমূলক প্ৰতিভা বিকাশৰ আধাৰ শক্তিশালী কৰাৰ লক্ষ্য লোৱা হৈছে। পৰৱৰ্তী ৩ বছৰৰ পৰা পঞ্চম শ্ৰেণীলৈ মাতৃভাষা/গৃহভাষা মাধ্যমত শিক্ষা প্ৰদান কৰাৰ কথা কোৱা হৈছে যদিও সম্ভৱ হ'লে অষ্টম শ্ৰেণীলৈকে বা তাৰো ওপৰ শ্ৰেণীলৈ মাতৃভাষা/গৃহভাষা/স্থানীয় ভাষাৰে শিক্ষা দিয়াৰ প্ৰস্তাৱ ৰখা হৈছে। উল্লেখযোগ্য যে স্কুলীয়া শিক্ষাৰ দ্বাদশ শ্ৰেণীলৈকে সংস্কৃত ভাষা ঐচ্ছিক ভাষা হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ কোৱা হৈছে। ভাষা প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰতো কোনো জোৰ-জুলুম বা বাধ্যতামূলক কৰাটো বাধা দিয়া হৈছে।

নতুন শিক্ষানীতিৰ স্কুলীয়া শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত দিয়া আটাইতকৈ পৰিবৰ্তন আৰু সংস্কাৰমুখী স্তৰটোৱেই হৈছে শেষৰ ৪ বছৰীয়া মাধ্যমিক স্তৰ। এই স্তৰত অৰ্থাৎ নৱম শ্ৰেণীৰ পৰা দ্বাদশ শ্ৰেণীলৈকো সামৰি লোৱা মাধ্যমিক শিক্ষাক এই স্তৰত, ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক নিজ জীৱনৰ আশা-আকাংক্ষাৰ লগত সম্পৰ্ক থকা নিজা পছন্দৰ বিষয় বাছি লোৱাৰ সুবিধা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক প্ৰদান কৰা হ'ব। উল্লেখনীয় পৰীক্ষা পদ্ধতি সহজ কৰিবলৈ যে এই স্তৰটোত প্ৰতিটো বছৰত দুটাকৈ ষান্মাসিকত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে ৫/৬ টাকৈ বিষয় অধ্যয়ন কৰিব লাগিব। এই পৰীক্ষাৰ দুটা ভাগ থাকিব বিকল্প ধৰ্মী আৰু বৰ্ণনা ধৰ্মী। ইয়াৰ জৰিয়তে পূৰ্বৰ 'উচ্চতৰ মাধ্যমিক' বা 'কনিষ্ঠ মহাবিদ্যালয়'ৰ বিলুপ্তি হ'ব আৰু একাদশ আৰু

দ্বাদশ শ্ৰেণীক মাধ্যমিক শিক্ষাৰ এক সংহত (Integral) অংশ হিচাপে গণ্য কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিছে।

নতুন শিক্ষানীতিৰ মতে মাধ্যমিক বিদ্যালয়ৰ লগতে সুকীয়া মূল্যাংকন ব'ৰ্ড গঠন কৰা হ'ব। মাচুল সংগ্ৰহৰ ক্ষেত্ৰত ব্যক্তিগত বিদ্যালয়সমূহ স্বাধীনতা দিয়া হ'ব যদিও তেওঁলোকে নিজৰ ইচ্ছামতে উচ্চ হাৰত মাচুল সংগ্ৰহ কৰিব নোৱাৰিব। মাধ্যমিক স্তৰৰ ষষ্ঠ শ্ৰেণীৰ পৰা বৃত্তিমূলক শিক্ষাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ব। ইয়াৰ লগতে ব্যৱহাৰিক ক্ষেত্ৰভিত্তিক (Internship) অধ্যয়নৰ ব্যৱস্থা ৰখাৰ কথা কোৱা হৈছে। এই স্তৰৰ ৪ বছৰীয়া পাঠ্যক্ৰম কলা, বাণিজ্য, আৰু বিজ্ঞান শাখাত বিভক্ত হৈ নাথাকিব। শিক্ষাৰ্থীৰ ইচ্ছা অনুসৰি বিষয় গ্ৰহণ কৰিব লাগিব। এই শিক্ষানীতিত এটা বিভাগৰ শিক্ষাৰ্থীয়ে আন এটা বিভাগৰ বিষয় অধ্যয়ণ কৰিব পাৰিব। উদাহৰণস্বৰূপে পদাৰ্থ বিজ্ঞানৰ লগত ছাত্ৰই ইচ্ছা কৰিলে বুৰঞ্জী বা বেলেগ বিষয়বিলাকো পঢ়িব পাৰিব। মনকৰিবলগীয়া এই স্তৰৰ শিক্ষাত ই-শিক্ষন (E–learning) ৰ ওপৰতো যথেষ্ট গুৰুত্ব দিয়া হৈছে। শিক্ষাৰ্থীৰ বাবে থকা মধ্যাহ্ন ভোজন আঁচনিৰ প্ৰসাৰ ঘটোৱা হ'ব আৰু নতুন ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি ২০২০ ৰ মতে প্ৰাতঃ ভোজনো আগ হ'ব। মুখ্যতঃ শিক্ষাৰ্থীৰ শাৰীৰিক আৰু ম স্বাস্থ্যত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰা হ'ব।

উল্লিখিত প্ৰস্তাৱসমূহলৈ চাই এটা কথ পাৰি যে এই শিক্ষানীতিয়ে দেশৰ ব্যৱস্থালৈ এক যুগান্তকাৰী পৰিবৰ্তন অনাৰ কৰিছে। দ্ৰুত পৰিবৰ্তনশীল পৃথিৱীখনত সময়ে এনেকুৱা বহুতো বিষয়ৰ আগমন আৰু এই খনৰ পাতনিত শিক্ষাৰ্থীসকলে এটা বিষয় শিকাতকৈ কেনেকৈ শিকিব সেইটো শিকাতহে (Learn how to গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হৈছে বুলি উল্লেখ ক

সামৰণিত নতুন শিক্ষানীতিয়ে দিয়া শিক্ষাৰ (গোটেই কেইটা স্তৰত) নতুন পা সমূহ যদি সফল কৰি তুলিব পৰা যায় স্কুলীয়া শিক্ষা শেষ কৰা সকলো ছাত্ৰ-ছা এটা বৃত্তিমূলক পাৰদৰ্শিতা প্ৰদান পৰামৰ্শটো বাস্তৱত সফল কৰি তুলিব পৰ তেনেহ'লে দেশলৈ এটা নতুন পৰিবৰ্তন বুলি আশা কৰিব পাৰি আৰু এই " শিক্ষানীতি, ২০২০" য়ে ভাৰতৰ শিক্ষা ব গুণগত মানদণ্ড উন্নত কৰিব।

(লেখিকা আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়ৰ শিক্ষা বিভাগৰ মূৰব্বী তথা সহযোগী অধ্যাপিকা।)

■■■

ভৱিষ্যতৰ ইন্ধন-হাইড্ৰ'জেন

ড° কুমুদ চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্য

জীৱাশ্ম ইন্ধনৰ অনিয়ন্ত্ৰিত ব্যৱহাৰৰ ফলত য়ুমণ্ডললৈ হৈ থকা কাৰ্বন-ডাই-অক্সাইড (CO2) াদি সেউজগৃহ গেছবোৰৰ নিৰ্গমনৰ ফলস্বৰূপে হোৱা গোলকীয় উষ্ণতা বৃদ্ধি আৰু জলবায়ু পৰিৱৰ্তন াদূৰ ভৱিষ্যতত মানৱ জাতিৰ বাবে আসন্ন ংশৰূপে দেখা দিছে। প্ৰত্যেক দেশৰেই অৰ্থনৈতিক ৱস্থা, শিক্ষা, স্বাস্থ্য-সেৱা, সু-প্ৰশাসন ইত্যাদি কলো খণ্ডৰ বাবেই পৰিবহন খণ্ডৰ সুচলতা অতি ৰুত্বপূৰ্ণ। এই খণ্ডতেই জীৱাশ্ম ইন্ধন, পেট্ৰল, জেলৰ ব্যৱহাৰ ক্ৰমশঃ বাঢ়ি গৈ আছে, লগতে ঢ়ি আছে সেউজগৃহ গেছবোৰৰ নিৰ্গমন। জলবায়ু বিৰৰ্তনৰ আসন্ন বিপদৰ উপশমৰ বাবে দেশে দেশে কল্প শক্তি উৎসৰ সন্ধান চলি আছে। গেটৰ আৰু ৱন শক্তিৰ পিছতে জলবিদ্যুৎ প্ৰধানকৈ নৰ্নবীকৰনীয় শক্তি উৎস আৰু এইবোৰ উৎসৰ ৱহাৰত সেউজগৃহ গেছৰ নিৰ্গমন প্ৰায় শূণ্য বুলি বেচনা কৰা হয়। এনেকুৱা আৰু এবিধ নিৰ্গমনশূণ্য আৰু পুনৰ্নবীকৰণীয় শক্তি উৎস হ'ল হাইড্ৰ'জেন-ভৱিষ্যতৰ শক্তি ব্যৱস্থাৰ বাবে এটা সম্ভাৱনাপূৰ্ণ বিকল্প।

এতিয়াৰ পৰা ১৩.৮ বিলিয়ন বছৰ আগেয়ে হোৱা মহানাদ (Big Bang) সংঘটনত ব্ৰহ্মাণ্ডৰ উৎপত্তি হওঁতে পোনপ্ৰথমে সৃষ্টি হোৱা আৰু আটাইতকৈ পাতল পৰমাণুটো হ'ল হাইড্ৰ'জেন—এটা ইলেকট্ৰন আৰু এটা মাত্ৰ প্ৰোটনেৰে গঠিত। হাইড্ৰ'জেন অণু (H_2) বায়ুতকৈ পাতল হোৱা বাবে ওপৰলৈ উৰি যায়, ভূ-পৃষ্ঠত পাবলৈ টান। কিন্তু পৃথিৱীৰ পানী, হাইড্ৰ'কাৰ্বন আৰু জৈৱ পদাৰ্থবোৰত হাইড্ৰ'জেন প্ৰচুৰ পৰিমাণত আৱদ্ধ হৈ আছে। স্বাভাৱিক তাপ আৰু চাপৰ পৰিৱেশত হাইড্ৰ'জেন আৰু অক্সিজেন অণুৰ মিশ্ৰণ এটাত কোনো ধৰণৰ ৰাসায়নিক বিক্ৰিয়া নঘটে। কিন্তু কিঞ্চিৎ মাত্ৰ অধিক তাপৰ স্ফুলিংগ এটাই মিশ্ৰণটোত তাপ-বৰ্জী বিক্ৰিয়াৰ সূচনা কৰে, যাৰ ফলত পানী আৰু তাপ উৎপন্ন হয়।

এই বাবে বায়ুৰ পৰা পোৱা অক্সিজেনৰ লগত হাইড্ৰ'জেনক এবিধ ইন্ধনৰ নিচিনাকৈ দহন কৰি তাপীয় শক্তি উৎপন্ন কৰিব পৰা যায়। দহন কৰিবলৈ লোৱা হাইড্ৰ'জেন বিশুদ্ধ আৰু কাৰ্বন-দুৰণ বিহীন হ'লে উৎপন্ন হোৱা তাপীয় শক্তিও CO_2 যুক্ত, অৰ্থাৎ সেউজ শক্তিৰূপে পৰিগণিত হ'ব। কিন্তু বায়ুমণ্ডলৰ অক্সিজেনত দহন কৰা বাবে কিছুখিনি নাইট্ৰ'জেন অক্সাইডো থাকি যাব (আন এইবধ সেউজ গৃহ গেছ)।

জীৱাশ্ম ইন্ধনবোৰৰ ভিতৰত প্ৰাকৃতিক গেছৰ দহনত আটাইতকৈ কম CO_2 গেছ নিৰ্গমন হয়। এনে নিৰ্গমন আৰু হ্ৰাস কৰিব পাৰি, ২০% সেউজ হাইড্ৰ'জেন মিশ্ৰিত কৰিলে। কিন্তু বৰ্তমান কালত উদ্যোগ খণ্ডত বিভিন্ন ব্যৱহাৰৰ বাবে উৎপাদিত হাইড্ৰ'জেনৰ ৯৫% উৎপাদন কৰা হয় মিথেন গেছৰ ষ্টিম-ৰিফিলিং, অথবা আংশিক জাৰণ (Oxidation) প্ৰক্ৰিয়াৰে আৰু গেছীকৃত কয়লাৰ পৰা। গতিকে হাইড্ৰ'জেনক ভৱিষ্যতৰ ইন্ধন বুলি বিবেচনা কৰোতে তাৰ উৎপাদন পদ্ধতিত CO_2ৰ নিৰ্গমন শূণ্য কৰিব পৰা ব্যৱস্থা থাকিব লাগিব। সৌৰ আৰু পৱন শক্তিৰ পৰা পোৱা বিদ্যুৎ পুনৰ্নবীকৰণীয় আৰু CO_2 নিৰ্গমনো প্ৰায় শূণ্য। এইবাবে CO_2 নিৰ্গমন শূণ্য হাইড্ৰ'জেনৰ উৎপাদনো হ'ব লাগিব সৌৰ অথবা পৱন শক্তিৰ পৰা পোৱা বিদ্যুতৰ দ্বাৰা কৰা পানীৰ ইলেক্ট্ৰ'লাইচিছ প্ৰক্ৰিয়াৰে।

সকলো পদাৰ্থৰ ভিতৰত হাইড্ৰ'জেন মৌলৰ আনৱিক ভৰ ক্ষুদ্ৰতম হোৱা বাবে ইন্ধন হিচাবে ইয়াৰ শক্তি ঘনত্ব অতি বেছি। এই ধৰ্মটোৰ বাবেই মহাকাশ অভিযানবোৰৰ বাবে ব্যৱহৃত প্ৰৱল শক্তি স[illegible] ৰকেটৰ বাবে জুলীয়া হাইড্ৰ'জেন এবিধ [illegible] দক্ষতাসম্পন্ন ইন্ধন। কিন্তু স্বাভাৱিক তাপমান [illegible] বায়ুমণ্ডলীয় চাপত আয়তন অনুসাৰে ইয়াৰ [illegible] ঘনত্ব তেনেই কম— অন্যান্য জুলীয়া ইন্ধন [illegible] প্ৰাকৃতিক গেছৰ তুলনাতো। এইবাবে ইন্ধন হি[illegible] ব্যৱহাৰ কৰোতে হাইড্ৰ'জেনক সংকুচিত [illegible] জুলীয়াকৃত কৰি ২৪০° c তাপমানত সংৰক্ষণ[illegible] ৰখা হয়। মহাকাশ অভিযানবোৰত ব্যৱহৃত ক্ষুদ্ৰ [illegible] (Cryogenic) ৰকেটত। জুলীয়া হাইড্ৰ'জেন -[illegible] জুলীয়া অক্সিজেন - ১৮২° c তাপমানত সংৰ[illegible] অৱস্থাত কঢ়িয়াই নিয়া হয়।

ইন্ধনৰূপে ব্যৱহাৰ কৰি হাইড্ৰ'জেনৰ পৰা [illegible] চালক শক্তিক অন্যান্য ক্ষেত্ৰতো প্ৰয়োগ কৰা [illegible] যেনে—মটৰ গাড়ী, ট্ৰাক, বাছ, ৰেলগাড়ী, জা[illegible] এৰোপ্লেন ইত্যাদিত। হাইড্ৰ'জেনৰ [illegible] পোনপটীয়াকৈ বিদ্যুৎ উৎপাদন কৰিবলৈ এটা [illegible] সুবিধাজনক উদ্ভাৱন হ'ল ইন্ধন কোষ (Fuel C[illegible] ইয়াত হাইড্ৰ'জেন আৰু অক্সিজেন গেছৰ বি[illegible] ঘটাই বিদ্যুৎ, পানী আৰু তাপ একেলগে উৎপন্ন [illegible] পাৰি। এইদৰে পোৱা বিদ্যুতেৰে বৈদ্যুতিক মটৰ [illegible] বিভিন্ন ধৰণৰ কাৰ্য্যসম্পন্ন কৰা সম্ভৱ। অৰ্দ্ধশ[illegible] পূৰ্বে NASA ৰ এপ'ল' অভিযানত হাইড্ৰ[illegible] ইন্ধনবোৰ ব্যৱহাৰ কৰিয়েই চন্দ্ৰলোকলৈ [illegible] অন্তৰীক্ষযানৰ ভিতৰত মহাকাশকাৰীৰ বাবে [illegible] আৰু পানী যোগানৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল। প[illegible] কালত স্পেচ শ্বাটলতো একেই উদ্দে[illegible] ইন্ধনকোষ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল।

মটৰ গাড়ী চলাবলৈ হাইড্ৰ'জেন ইন্ধন ব্যৱহাৰ কৰোতে কিছুমান সমস্যা আহি পৰে, কাৰণ এইবিধ গেছ সঞ্চিত কৰি ৰাখিবলৈ উচ্চ চাপৰ বা ক্ষুদ্ৰতাপ টেংকৰ প্ৰয়োজন হয়। যাত্ৰীবাহী গাড়ীৰ সৰু আয়তনৰ বাবে সাধাৰণতে বৈদ্যুতিক বেটাৰি অধিক উপযোগী। যাত্ৰীবাহী বাছ আৰু গধুৰ বোজা কঢ়িওৱা ট্ৰাকৰ দৰে ডাঙৰ আয়তনৰ বাহনৰ ক্ষেত্ৰত হাইড্ৰ'জেন ইন্ধন ব্যৱহাৰ অধিক উপযোগী হোৱা দেখা গৈছে। হাইড্ৰ'জেন ইন্ধনৰ এই আয়তন-বহুল সঞ্চিতকৰণ ব্যৱস্থাটো দীঘলীয়া যাত্ৰাৰ বাবে সুবিধা-প্ৰদায়ক, আৰু ইন্ধনৰ পুনৰ্সংগ্ৰহৰ (Refuel) বাবেও সময় লাগে কম।

ৰন্ধন আৰু তাপন কাৰ্য্যৰ বাবেও প্ৰাকৃতিক গেছৰ পৰিৱৰ্তে হাইড্ৰ'জেন গেছ ব্যৱহাৰ কৰিব পৰা যায়।

আজিকালি প্ৰচলন বাঢ়ি আহি থকা বেটাৰি-চালিত বৈদ্যুতিক বাহনৰ (BEV) বৈদ্যুতিক পাৱাৰ ট্ৰেইনত (Power train) বেটাৰি আৰু বৈদ্যুতিক মটৰৰ লগত হাইড্ৰ'জেন চালিত ইন্ধনকোষ ব্যৱহাৰ কৰিলে গাড়ীৰ দক্ষতা দুই-তিনিগুণ বাঢ়ি যোৱা দেখা গৈছে। কিন্তু ইন্ধনৰূপে ব্যৱহাৰৰ ক্ষেত্ৰত হাইড্ৰ'জেনৰ পৰা কেতবোৰ নিৰাপত্তাজনিত অসুবিধাও আহি পৰে। প্ৰতি একক আয়তনত পোৱা শক্তি তেনেই কম হোৱা বাবে হাইড্ৰ'জেন ভৰাবলৈ লোৱা উচ্চ চাপৰ টেংকবোৰৰ ওজন ইন্ধন হাইড্ৰ'জেনৰ ওজনতকৈ বেছি। তদুপৰি হাইড্ৰ'জেন প্ৰজ্বলন শক্তি (Ignition energy) অতি কম মানৰ আৰু দহনত মুকলি হোৱা তাপ শক্তি অতি বেছি মানৰ হোৱা বাবে গেছবিধৰ ব্যৱহাৰ বিপদজনক। সঞ্চিতকৰণ টেংকৰ পৰা নিঃসৰণ সহজে হ'ব পাৰে বাবে এনে গেছৰ ব্যৱহাৰো বিপদ-সংকুল। ইন্ধন-তৰণ ষ্টেচনবোৰত ট্ৰাকৰ দ্বাৰা গেছবিধৰ যোগান ধৰা সময়ত বিস্ফোৰণ হোৱাৰ কেইবাটাও বাতৰি পোৱা গৈছে।

মটৰ গাড়ী নিৰ্মাতা কোম্পানীবিলাকে যাত্ৰীবাহী লঘু বাহন আৰু বাছ ট্ৰাক আদি গধুৰ বাহন উভয় বিধতেই বিকল্প চলন শক্তি ব্যৱস্থা ৰূপে বৈদ্যুতিক ইঞ্জিন চলোৱাত গুৰুত্ব দিছে। ইন্ধনকোষৰ দ্বাৰা উৎপাদিত বিদ্যুতত চলা বৈদ্যুতিক বাহনৰ ক্ষেত্ৰত কেতবোৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ সমস্যা এতিয়া সমাধানৰ অপেক্ষাত আছে। ইন্ধনবোৰৰ ইলেক্ট্ৰ'ডত অনুঘটক (Catalyst) ৰূপে ব্যৱহৃত প্লেটিনাম এবিধ দুৰ্লভ আৰু মূল্যৱান ধাতু। গোটেই পৃথিৱীত মুঠতে প্লেটিনামৰ ৰিজাৰ্ভ ১৩,০০০ টন মাত্ৰ—ইয়াৰ অধিকাংশই অৰ্থাৎ ৮০% পোৱা যায় দক্ষিণ আফ্ৰিকাত আৰু ৰাছিয়াত। মটৰ গাড়ী নিৰ্মাণ খণ্ডই বৰ্তমানে প্লেটিনামৰ মুঠ উৎপাদনৰ ৪২% ব্যৱহাৰ কৰে, বাকী ৩৮% যায় অলংকাৰ গঢ়িবলৈ আৰু শেষ ২০% যায় উদ্যোগ খণ্ডৰ বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত। এনে পৰিস্থিতিত ডিজেল ইঞ্জিনৰ পৰিত্যক্ত কেটালাইটিক্ কনভাৰ্টাৰবোৰৰ পৰা প্লেটিনামৰ পুনৰুদ্ধাৰ ৯৫% মানলৈ বঢ়োৱাৰ চেষ্টা চলিছে।

উদ্যোগ ক্ষেত্ৰত ব্যৱহৃত হাইড্ৰ'জেনৰ উৎপাদন প্ৰাকৃতিক গেছ আৰু কয়লাৰ পৰা কৰোতে বছৰি প্ৰায় ৪.৩০ নিযুত টন CO_2 গেছ বায়ুমণ্ডলৰ নিৰ্গত ঃ

উৎপাদন, পৰিবহন আৰু অন্তিম ব্যৱহাৰত এইদৰে হৈ থকা হাইড্ৰ'জেন মুঠ নিঃসৰণৰ কোনো নিৰ্ভৰযোগ্য তথ্য পোৱা যায়। বায়ুমণ্ডলত ইতিমধ্যে সঞ্চিত হৈ থকা মিথেন গেছৰ লগত নিৰ্গত হোৱা হাইড্ৰ'জেনৰ বিক্ৰিয়া কেনে ধৰণৰ আৰু দীৰ্ঘ কালত অবাধিত গোলকীয় উষ্ণতা কেনে ধৰণৰ ভূমিকা ল'ব পাৰে, সেই বিষয়ে বিজ্ঞানীসকলে নতুন চিন্তা কৰিবলগীয়া হৈছে। কাৰণ CO_2ৰ পিছতেই মিথেন হৈছে গোলকীয় উষ্ণতা বৃদ্ধিৰ প্ৰধান কাৰক।

আমাৰ দেশতো চৰকাৰে অদূৰ ভৱি[...] হাইড্ৰ'জেন ভিত্তিত শক্তি ব্যৱস্থা প্ৰৱৰ্তন চিন্তা ক[...] দেশত হাইড্ৰ'জেন ইন্ধন ব্যৱহাৰৰ চাহিদা ব[...] উদ্যোগ খণ্ডত, বিশেষকৈ যাৰ উৎপাদন [...] কেমিকেল, পৰিবহন আদি খণ্ডত বিশেষ ব্যৱস্থ[...] কৰাৰ আঁচনি যুগুত কৰি আছে। এই লক্ষ্য[...] কৰিবলৈ গোলকীয় পৰ্যায়ত হৈ থকা শে[...] গৱেষণাৰ অগ্ৰগতিৰো সুবিধা ল'ব লাগে।

(লেখক জ্যেষ্ঠ বৈজ্ঞানিক, ISRO, কেৰেলা)

■■■

বলেনদাক আমি যিদৰে জানিছিলো

ড° ভূপেন্দ্রনাৰায়ণ ভট্টাচাৰ্য্য

বলেনদাই ৰাতিপুৱা শুই উঠি চাহ নাখাইছিল। ...নহ পৰিত্যাগ কৰি কৰি লাহে লাহে তেওঁ এদিন ...ুৰাসক্ত হৈ পৰিছিল। বিধৱা মাকে ৰাতিপুৱা যেতিয়া ...ৰঙা চাহ খাইছিল, বলেনদাই তেতিয়া এক পেগ্ ৰঙা ...ৰঙৰ জিন্‌জাৰ খাই টোপনিৰ জড়তা ভাঙিছিল। ...একমাত্ৰ সন্তানে যেতিয়া সুৰাসক্ত হৈ উঠিছিল, মাকৰ ...মন হতাশাৰে ভৰি পৰিছিল। খণ্ডত একো নাই হৈ ...প্ৰায়েই ঘৰত লুকাই থোৱা সুৰাৰ বটলবোৰ সমুখৰ ...ৰাস্তাৰ জাৱৰৰ ডাষ্টবিনত থৈ আহিছিল।

মাকৰ এনে কাৰ্যৰ তীব্ৰ বিৰোধিতা কৰি ৰঙা ...কু দেখুৱাই বলেনদাই কয়—“আজিৰ পৰা যদি মই ...মোৰ থোৱা ঠাইত বটল বিচাৰি নাপাওঁ, কথা বেয়া ...হৈ যাব কিন্তু মা। মোৰ ইচ্ছাক বাধা দিয়াৰ সাহস তই ...পালি ক'ত? স্বয়ং দেউতাই মোক শাসন কৰিব ...নোৱাৰিলে আৰু তই?”

একমাত্ৰ সন্তানৰ দুৰ্ব্যৱহাৰত মাক ক্ষুণ্ণ হয়। তাৰ ...পাছত, লাহে লাহে মানসিকভাৱে ভাঙি পৰে। ...নিৰুপায় হৈ পুতেকৰ এই অধোঃগতিৰ পৰা পৰিত্ৰাণ পোৱাৰ আশাত প্ৰতিবেশীৰ ঘৰলৈ গৈ নিজ পুত্ৰৰ এই বদ্‌স্বভাৱটো বন্ধ কৰাবলৈ কাতৰভাৱে অনুৰোধ কৰে।

প্ৰতিবেশীৰ প্ৰতিজনৰ মুখত বলেনদাই নিজৰ অপযশ শুনি শুনি বিৰক্ত হয়। শেষত, অস্বস্তিত ভুগি ভুগি এদিন সন্ধিয়াৰ আগে আগে বলেনদাই নিচাৰ ৰাগীত টং হৈ ঘৰত সোমায়। দোৰোল খাই উঠা জিভাৰে কপাল কোঁচাই উগ্ৰ মূৰ্তি ধাৰণ কৰি আঙুলি জোকাৰি জোকাৰি ভৱিষ্যতৰ সাৱধানবাণী শুনায়— “পুতেৰৰ বদনাম ৰটিবলৈ আৰু ঠাই নাপালি? তই জান নে নাজান? ... যাৰ আগত তই তোৰ দুখৰ বকলাখন খুলিলি, সিহঁতে জানো তাহাঁতৰ জীৱনৰ দুখৰ বকলাখন তোৰ আগত খুলিছে? নাই খোলা, নোখোলেও। কাৰণ, তেতিয়া সিহঁতৰ পুতেক-জীয়েকবোৰৰ স্বভাৱৰ বিষয়ে ক'ব লাগিব। সেই কাৰণেই মুখ বন্ধ কৰি ৰাখে। মোক সোধ সিহঁতৰ কথা। মই সকলো জানো। সেই বুলিয়েই কাৰো সমুখত তোৰ দৰে পেল্‌পেলাই নমৰোঁ। ...শুন মা, দুৰৈৰ বস্তু

সদায় শুৱনি দেখি—ওচৰলৈ যা—তেতিয়াহে দেখিবি দূৰৈৰ শুৱনিৰ মাজৰ 'খলা-বমাবোৰ'—বুজিলি? সকলো পানীৰ তলৰ কাঁইট।"

"জানো, জানো—তই নিজক বচাবৰ বাবে চেষ্টা কৰিব নালাগে—মোক ভালৰি নলগালেও হ'ব"—মাকে নিজৰ ধিক্কাৰসূচক অভিব্যক্তি প্ৰকাশ কৰি ক'লে।

মাকে উচুপি উচুপি তাৰ কাষৰ পৰা গুচি যায়।

তেনেকৈ ৰাজহুৱাভাৱে নিজৰ চৰিত্ৰ হনন হোৱাত সি অনুতপ্ত হয়। অনুতপ্ত বলেনদাই লাহে লাহে ৰাতি ভাত খাবলৈ এৰি দিলে। অৱশ্যে, যিদিনাখন বজাৰৰ পৰা সৰু কুমলীয়া কুকুৰা পোৱালি দুটা লৈ ঘৰলৈ ওভতে, সেইদিনাখন সি মাকৰ সৈতে ভাত খায়। কিন্তু তাৰ পাছত সি অহোৰাত্ৰি নিচা কৰে। ... হিন্দী চিনেমাৰ প্ৰেমৰ গীতবোৰ বেসুৰীয়াকৈ গায়। সেই বেসুৰীয়া প্ৰেমৰ গীতবোৰে প্ৰতিবেশীৰ টোপনি ভাঙে। আক্ৰান্ত প্ৰতিবেশীসকলে এজন এজনকৈ চিঞৰে—"ঐ বলেন পাগল, ৰাতিপুৱা শুই উঠি গাবি, সেই সোপা—আমি ক'ম—"তই বঢ়িয়া গাইছ, আকৌ গা, আকৌ গা।" কিন্তু, বৰ্তমান গান শুনাতকৈ টোপনিৰ সৈতে থাকিম—চুপ, গান বন্ধ কৰ—কৰিলিনে?"

"...মই চুপ থাকিম নে তহঁতে চুপ থাকিবি? মোৰ ওপৰত দাদাগিৰি চুটাবলৈ তহঁত কোন বে? মোৰ ঘৰৰ ভিতৰত মই গান গাইছোঁ", তহঁতক কি চুট্‌খৰে খালে? —হো? তহঁত প্ৰতিজনেই একো একোটা ধুৰ্। ধুৰন্ধৰৰ স্বভাৱ এটাই—সিহঁতে আনক শাসন কৰি ভাল পায়। মাত্ৰ শাসন। তেনে সিহঁতে যে একো একোটা বৰ মানুহ—সেই বাহাল ৰখাৰ ধান্দা কৰে। যেন, সিহঁত প্ৰতি একো একোখন পৱিত্ৰ গংগা নদী! সেই এনেকৈয়ে প্ৰতিষ্ঠা কৰিব বিচাৰে—দগাব ক'ৰবাৰ"—

"ঐ বলেন, চুপ থাকিলিনে নাই?" প্ৰতি তাক পুনৰ ভাবুকি দিয়ে।

"আৱে, দাদাগিৰি নুচুটাবি বে—কথা যাব। এই বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ডই য'ত মোৰ ভয়ত ক আৰু এই ক্ষেত্ৰত তহঁত কেলেহুৱাবোৰ কো বে? চিনি পোৱা নাই মোক? 'মই বলেন।' আছে—চন্দ্ৰ, সূৰ্য, পৃথিৱী—'The Moon', Sun', 'The Earth' তেনেকৈয়ে আছে এই ' The Balen' ...হাঁ...হাঁ...হাঁ—মই এক অতু ব্যক্তি! বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ড থাকে মানে মোৰ মৃত্যু না মোৰ ভয়ত স্বয়ং ব্ৰহ্মপুত্ৰই ধীৰে ধীৰে ববলৈ বুজিছ? চিনা নাই মোক? শুই যা, শুই যা। পা হ'লি বুলিয়েই নিজৰ ইজ্জত নিজে খাব শো,...মোক গাবলৈ দে...অলপ পিবলৈ দে... কম, অলপ—আজি এবটল ৰাম লৈ আহিছোঁ লক্ষ্মণ, সীতা সকলো মোৰ পেটত সোমাই থা ভয়তে আৰু তহঁত? হাঁ... হাঁ..."

"...চুপ থাকিলি নে নাই? বিছনাৰ পৰা উ লাগিলে কিন্তু কথা বেয়া হৈ যাব"—প্ৰতি চিঞৰে।

বলেনৰ মাকে পিছদিনাখন দোকমোক শুই উঠে। উঠি দেখে পুতেকে বেহুঁচ হোৱাৰ

বিছনাতে দীঘল দি পৰি আছে। মুখেৰে ফেন ওলাই আছে। সেই সুযোগতে হাতৰ মদৰ বটল আৰু মাটিত পৰি থকা বটলবোৰ লৈ গৈ ৰাস্তাৰ দাঁতিৰ ডাষ্টবিনত পেলাই আহে। ঘৰলৈ উভতি আহি গা-পা ধোৱে। ধুই পাকঘৰত সোমায়। ৰাতিৰ বাকী থকা মাংসখিনি তপতাই ভাত ৰান্ধে। বলেনক ভাত খাবলৈ মাতে।

বহু বেলি পাছত সি উঠে। উঠিয়েই বটলবোৰ বিচাৰে। কোনো বটলেই ঘৰৰ ভিতৰত নেদেখি আকৌ ৰাতিৰ দৰে চিঞৰ-বাখৰ আৰম্ভ কৰে।

মাক নীৰৱে চকী এখনত বহি থাকে। তেওঁক অতি বিমৰিষ হৈ উঠা যেন দেখা যায়। মদৰ বটল বিচাৰি নাপাই সি তাৰ বাবে থৈ দিয়া মাংস-ভাতৰ থালখনৰ বস্তুবোৰ পাকঘৰৰ কাষতে বহি থকা কুকুৰটোৰ বাবে আছুতীয়াকৈ থকা থালখনত ঢালি দি কয়—"খা টেঁকুৰা, এইখিনি কিবা কাৰণত তোৰ অতিৰিক্ত প্ৰাপ্য হৈ আছিল। সেয়ে আজি দুবাৰকৈ খাবলৈ পালি।"

টেঁকুৰাটোৱে মাত্ৰ বলেনৰ ফালে চাই থাকিল। নাখালে। যেন প্ৰতিবাদহে কৰিছে।

"মই জানো, কিয় তই খাব খোজা নাই। তই মাৰহে চাম্‌চা, মোৰতো নহয়"—

মাংস-ভাতৰ থালখন স্পৰ্শ নকৰা বাবে বলেনদাই আব্দাৰ কৰি কৰি কয়—"চা টেঁকুৰা, তই তেনেকৈ খং কৰাৰ কোনো কাৰণ মই নেদেখোঁ—কালি বজাৰৰ পৰা উভতি আহোঁতে চুৰুহা খাম বুলি কুকুৰা পোৱালি দুটা লৈ আহিছিলোঁ। আধাখিনি মাংস ৰাতি মই আৰু মা দুয়ো লগ লাগি খালোঁ। আধাখিনি থৈ দিছিলোঁ, ৰাতিপুৱা ব্ৰেকফাষ্ট কৰিম। কিন্তু, শুই উঠি দেখিলোঁ—বটল খালী, শূন্য—ঘৰৰ ভিতৰত তাৰ কোনো চিন-চাব নাই—কি কৰিবি, ভাগ্যত নাই। গতিকে, এইখিনি মই তোক অতি আনন্দেৰে দান কৰিছোঁ। খা—খা টেঁকুৰা—খা—খা অ' মইনাটো (চুমা খায়)—"

টেঁকুৰাই পিছ ঠেং দুখন মাটিত পাৰি লৈ আগ ঠেং দুখনেৰে মজবুতকৈ বহি লৈ সমুখৰ ফালে একাত্ম হৈ চাই থাকে। মাজে মাজে মূৰ জোকাৰে।

ইমান লাজ কৰিব নালাগে দে। অই টেঁকুৰা—খাই দে সোনকালে, নাখাৱ কিয়?

বাটৰ টেঁকুৰা কুকুৰটোৱে যে এদিন ইমান স্পৰ্শকাতৰ হৈ উঠিব পাৰে সেই ধাৰণা বলেনদাৰ বাবে কল্পনাৰ অতীত আছিল। ... খঙত একো নাই হৈ সি কুকুৰটোক এনেদৰে ক'বলৈ ধৰিলে—যেন, সি বাক-সংযম সকলো হেৰুৱাই পেলালে—

"... চাল্লা বাটৰ চুৱা-চেলেকা টেঁকুৰা কুকুৰ। তোৰ ইমান সাহস? তই মোৰ কথা নমনা হ'লি—হোঁ? জাননে তই এদিন কি আছিলি? বাটৰ চেৰেলা কুকুৰ, তোক মায়েহে বাটৰ পৰা নিজৰ ঘৰৰ জপনা খুলি খুলি আমাৰ ঘৰ সুমুৱালে। ভাত-মাছ-মঙহ-চাহ-বিস্কুট খুৱালে। তই মাজে মাজে মই অনা গৰম গৰম জিলাপী, গৰম গৰম চিংৰাও খালি—আমি যি খাওঁ, মায়ে তোকো তাকেই খুৱালে। খুৱাই খুৱাই তোক নোদোকাটো কৰিলে। সেইবাবেই তই হৈ গ'লি মাৰ চাম্‌চা; মোৰ নহয়। বুজি পালোঁ এতিয়াহে—সেই কাৰণেই মা য'ত, তয়ো তাত—মায়ে বিছনাত শুলে তই কাষতে মাটিত লেপেটা কাঢ়ি বহি থাক। বাৰাণ্ডাত বহিলে, তই চোতালত। বাহিৰলৈ গ'লে, তই মাৰ

পিছে পিছে। বাঃ কি চমৎকাৰ—সঁচাকৈয়ে তই প্ৰভুভক্ত! কিয় পাট্ৰা দিবি মোক? তাতে আকৌ মায়ে তোৰ ডিঙিত পেটী এডাল বান্ধিও দিছে। গতিকে তই ৰাস্তাৰ টেঁকুৰা কুকুৰ নহয়, তই এতিয়া মোৰ পোহনীয়া। হাঁ...হাঁ...”

মাকৰ বাবে সেই দৃশ্য অসহনীয় হৈ উঠে। তেওঁ এক মৰ্মান্তিক বেজাৰ অনুভৱ কৰি নিঃশব্দে চকুলো টোকে। নিজৰ ভাগ্যক ধিয়ায়।

টেঁকুৰাই থালখনৰ খোৱা বস্তুবোৰ নাখায়। বলেনে পুনৰ তাক খাবলৈ কয়। সি কিন্তু নাখালে আৰু ঠেঙেৰে থালৰ বস্তুখিনি মাটিত বগৰাই দি তাৰ ফালে ভুকিবলৈ ধৰে।

“নন্‌চেঞ্চ টেঁকুৰা! চৰিয়াই তোৰ দাঁত ভাঙি দিম।”

“টেঁকুৰাই পুনৰ ভুকে।”

তাৰ প্ৰভুভক্তি দেখি আচৰিত হৈ ঘৰৰ পৰা ওলাই গৈ নিজৰ কামত ব্যস্ত হৈ পৰে।

চিনেমাৰ টিকটবোৰ বিক্ৰী হ’লে সি কেতিয়াবা আবেলিতে ঘৰলৈ ওভতে। যিদিনাখন তেওঁৰ মনত স্ফূৰ্তি থাকিব, সেই দিনাখন বুজিব লাগিব যে তেওঁ সেইদিনাখন হ’বলগীয়া তেওঁৰ ভৱিষ্যতৰ জীৱন-সংগী মাধৱীলতা বৌৰ সৈতে ক’ৰবাত লগালগি হৈছে, দুয়ো পাৰ্যমানে চিলি-চিকেন, নান-ৰুটী খাই আনন্দ কৰিছে অথবা চিনেমা হলত বহি নুনশ্ব’ চাইছে।

আহি থাকোঁতে যদি আমাক লগ পায় নিজেই মাতি নি ক’ব—

“...বুজিছনে নাই? তহঁতৰ হ’বলগীয়া মাধৱীলতা বৌৱেৰৰ সৈতে কথা পাক্কা [cut off] আহিছোঁ। সময়-সুবিধা হ’লে অহা মাঘ-ফাগু[cut off] কিবা এটা কৰি পেলাম—বাপ্পেকে।

“...কেনেকুৱা হ’ব?” আমি কওঁ—“ব[cut off] হ’ব।”

“বঢ়িয়া” বুলি ক’লেই আমাৰ মাজত চক্[cut off] বিলায়। কথাটোত আমিও বৰ স্ফূৰ্তি পাওঁ। স্ফূৰ্তি[cut off] আমি সোধোঁ—“দাদা, মাধৱীলতা বৌ দেখিব[cut off] কেনেকুৱা?”

“একদম্ ক্লিয়োপেট্ৰা মাফিক্”— বুলি [cut off] আবতৰীয়াকৈ বিহু নাচিবলৈ ধৰে। নাচি নাচি কয়[cut off] “স্ফূৰ্তিতে আজি দুটাকৈ পোৱালি কুকুৰাৰ মা[cut off] বান্ধি আনি আনিছোঁ। ৰান্ধিম। খাম”—

“তেনেকৈয়ে ৰাস্তাত নাচি-বাগি আহি ঘ[cut off] সমুখ পায়। তেনেকৈয়ে আমিও তেওঁৰ পিছে পি[cut off] আহি থাকোঁ। ঘৰৰ সন্মুখ পোৱাৰ আগেয়ে বা[cut off] তেওঁৰ পিতৃস্থানীয় ব্যক্তি এজনৰ স’তে হঠ[cut off] দেখাদেখি হয়। তেওঁ সোধে—

“... কি হে বলেন! খুব স্ফূৰ্তিত থকা দেখি[cut off] ক’ৰবাত চাকৰি-বাকৰি হ’লগৈ চাগৈ শেষত?”

নাই নহ’ব। ... আৰু কেতিয়াও চৰকাৰী চা[cut off] নহ’ব। আজিকালি চৰকাৰী চাকৰি কিনিব লা[cut off] সৰু চাকৰি এটাৰ বাবেও দহ পোন্ধৰ লাখ ঘোচ [cut off] লাগে। মই ইমান পইচা ক’ত পাম খুৰা? গতি[cut off] সকলো এৰি আজিকালি মই ব্যৱসায় কৰোঁ—

“ভাল কথা, ভাল কথা। কি ব্যৱসায়?”

“কৰোঁ আৰু কিবাকিবি।” পিছ মূৰটো খজু[cut off]

খজুৰাই বলেনদাই কয়—

বলেনদাই এনে ভাৱত উত্তৰ দিব যেন—ব্যৱসায়ৰ নামত তেওঁ প্ৰতিদিন চিনেমা হলত ব্লেকাৰৰ ব্যৱসায় নকৰেহে—।

"আচ্ছা, তেনেহ'লে ভাল কথা"— বুলি শলাগি শলাগি মানুহজন কাষৰ পৰা গুচি যায়।

বলেনদাই প্ৰতিদিন ৰাতিপুৱাতে গা-পা ধুই চিনেমা হলটোৰ ফালে ওলাই যায়। যাওঁতে বাটত পোৱা দুৰ্গা মন্দিৰটোত সেৱা কৰি গৈ চিনেমা হলৰ পৰা এক বুজনসংখ্যক মেটিনি শ্ব'ৰ টিকট লৈ আহে। সি টিকট সংগ্ৰহ কৰে বুকিং কাউণ্টাৰৰ পিছ দুৱাৰেদি। তেনেকুৱাকৈ টিকট সংগ্ৰহ কৰা কথাটো প্ৰত্যক্ষদৰ্শীয়ে নজনাও নহয়। সেইবাবেই তেনে পৰ্যবেক্ষণকাৰীসকলে সন্দেহ কৰে 'ব্লেকাৰ' বুলি। তেওঁলোকে সেই বাবেই সন্দেহ কৰে যে—নিশ্চয়, তাৰ সৈতে মেনেজাৰৰ এক বুজাপৰা আছে। আনহাতে অন্য টিকট চেলাৰবোৰৰ লগতো সম্ভৱতঃ সেইবাবেই, বিশেষকৈ মেটিনি শ্ব' আৰু নুন শ্ব'ত বুকিং কাউণ্টাৰত পাঁচ মিনিটৰ ভিতৰতে টিকট নোহোৱা হৈ যায়। শ্ব'-বক্সত জ্বলি উঠে 'হাউছ ফুল!'

অৱশ্যে, বলেনদাই এসময়ত ভাল ফুটবল খেলিছিল। সম্ভৱতঃ এই সৰু টাউনখনত তেওঁ বৰ জনপ্ৰিয় হৈ উঠিছিল সেই সময়ত। বিশেষকৈ চেণ্টাৰ ফৰৱাৰ্ডত খেলি ফুটবলটোৰে প্ৰতিদ্বন্দীসকলৰ সৈতে বৰকৈ কেৰি কৰাৰ বাবে 'বলেন কেৰিকেচাৰিষ্ট' বুলি জনপ্ৰিয় হৈ উঠিছিল। প্ৰতি বছৰে, এই টাউনতে উদ্‌যাপিত হোৱা 'যুধিষ্ঠিৰ' ফুটবল টুৰ্ণামেণ্টত 'ভাৰতজ্যোতি' ক্লাবে একেৰাহে পঞ্চমবাৰৰ বাবে চেম্পিয়ন হৈ বলেনদা ভালদৰে পৰিচিত হৈছিল। কিন্তু যোৱা বছৰ ভাৰতজ্যোতি ক্লাবে সাত শূন্য গলত পৰাজিত হোৱাৰ অজুহাতত কেপ্টেইনে এইবাৰ তেওঁক ষ্টেণ্ডবাই কৰি বাৰ নম্বৰত ৰখাৰ বাবে হতাশ হৈছিল। হ'লেও বলেনদাই পৰ্যবেক্ষণ কৰি দেখিলে যে এইবাৰো তেওঁৰ ক্লাব, 'ভাৰতজ্যোতি' হাৰিবই হাৰিব। গতিকে, হাফ টাইমৰ মাজত বলেনদাই বন্ধু দুজনৰ সৈতে 'এৱাৰ্ড শ্ব' ৰুমত' সোমাল। জন সমাগমৰ কোলাহল আৰু অন্যমনস্কতাৰ মাজত বলেনদাই লগৰ দুজনৰ সৈতে শ্ব' ৰুমৰ পৰা মূল চেম্পিয়নশ্বিপ শ্বিল্ডখন হাতত নিয়া বিছনা চাদৰখনেৰে মেৰিয়াই কাষলতিৰ তলত সোমাই তাৰ পৰা উধাও হ'ল।

খেলৰ অন্ত পৰিল। টুৰ্ণামেণ্টৰ কৰ্মকৰ্তাসকল শ্ব'ৰুমত মূল শ্বিল্ডখন নেদেখি স্তম্ভিত হ'ল। পুলিচক খবৰ দিয়া হ'ল। পুলিচে তাৰ উৎসই বিচাৰি নাপালে। সেইফালে বলেনদাই টাউনৰ উপকণ্ঠ অঞ্চলৰ এখন 'স্পৰ্টছ গুড্‌ছ'ৰ দোকানত আধা দামত বিক্ৰী কৰি সেই পইচাৰে তিনিওজনে লগ লাগি মদে-মাংসই দঁকচি খাই ঢলং-পলংকৈ ৰাস্তাৰে আহি থাকিল। গালে হিন্দী চিনেমাৰ প্ৰেমৰ গান এটা এটাকৈ, অতি বেসুৰীয়াকৈ—মাজে মাজে তীব্ৰ বেগী যান-বাহনৰ সন্মুখতো থিয় হয়। তাৰ পাছত তিনিও নাচিবলৈ ধৰে....

বলেনদাক লৈ প্ৰতিবেশী সদায় উৎকণ্ঠিত নাছিল। যদিও, কেতিয়াবা সকলোকে উৎকণ্ঠিত কৰি তোলে যেতিয়া ৰিক্সাৱালাই তেওঁৰ পৰা ৰিক্সা ভাড়া আদায় কৰাটো সহজলভ্য নাছিল। আনহাতে, ৰিক্সাৱালাক ভাড়া নিদিয়াটো তেওঁৰ আদৰ্শৰ ভিতৰত আছিল।

'কিউ ভাড়া নিউ দেগা—দিজিয়ে, দিজিয়ে চাহাব। গৰীব্ আদ্‌মি হেই'...

কোনোবা ৰিক্সাৱালাই তেনেকৈ প্রতিবাদ কৰিলে তেওঁৰ খং চৰি যায়। তেতিয়া একো নাই হৈ লাহেকৈ চকাবোৰৰ পাম্প এৰি দিয়ে! দুখত ম্রিয়মাণ ৰিক্সাৱালাই প্রতিবাদ কৰে—'ইয়ে আপ্‌নে কিয়া কিয়া'

বলেনদাই তেতিয়া উল্লাসিত হৈ ঢেক্‌ঢেকাই হাঁহিবলৈ ধৰে। হাঁহি হাঁহি বহু পুৰণি হিন্দী চিনেমা এখনৰ দাইলগ্ মাতিবলৈ ধৰে অতি নাটকীয় ভাষাৰে—অব্ তেৰা কিয়া হোগা কালিয়া?

... আগতে মই সদায় ভাড়া দিছিলোঁ, যেতিয়া হাতত পইচা আছিল...। হাতত আজি পইচা নাই, গতিকে আজি পাংচাৰকে খা... হাঁ...হাঁ...হাঁ... হাৱা হৈ যা—

ৰিক্সাৱালাই নিচা খাই খাই টং হৈ থকা বলেনদাক তাতে এৰি গালি-শপনি পাৰি পাৰি ৰিক্সাখন ঠেলি ঠেলি য'ৰ পৰা আহিছিল সেইফালে যাবলৈ ধৰে।

টেঁকুৰা কুকুৰটোৱে গৰাকীক দেখি ভুকিবলৈ আৰম্ভ কৰি দিলে। জপনা খুলি বলেনদাই তাক মৰম কৰিবলৈ ধৰিলে।

টেঁকুৰাটোৱে ঠেং পাৰি মাটিত বহিল আৰু গোঁ গোৱাবলৈ ধৰিলে।

দোৰোল খাই থকা জিভাৰে, নিজে নিজৰ শৰীৰৰ ভৰ ৰাখিব নোৱাৰি মাটিত বহিল। কুকুৰটোক কোলাত বহুৱাই তাক বৰকৈ মৰম কৰিবলৈ ধৰিলে। চুমা খালে। তথাপিও টেঁকুৰাই কিবা এটা নোগে
বেদনাত গোঁ-গোঁৱাই কন্দাৰ নিচিনা কৰি
তেতিয়াহে বলেনদাই নিজৰ পকেটত হাতখন
কাগজেৰে বন্ধা চিংৰা এটা উলিয়াই আনি
খাবলৈ দিলে। চিংৰাটো উলিয়াই দিয়াৰ পাছ
তাৰ গোঁ-গোঁৱনি বন্ধ হ'ল। নেজ জোকাৰি জো
আগ ঠেং দুখনৰ মাজত চিংৰাটো ৰাখি খা
ধৰিলে।

দৰাচলতে প্রতিদিনে ঘৰলৈ ওভতাৰ স
বলেনদাই টেঁকুৰাটোৰ বাবে চিংৰা এটা লৈ আ
তাৰ আশাতেই সি জপনাৰ মুখত বৈ থাকে।

...চিংৰা খাই খাই নেজ জোকাৰি থকা
বলেনদাই তাৰ মাজেৰে এক বিমল আনন্দ অ
কৰি টেঁকুৰাক মৰমতে আকৌ কোলাত বহুৱাই ল
তাৰ পাছত তাক মৰম কৰি কৰি ক'বলৈ ধৰিলে
"বেয়া নাপাবি টেঁকুৰা, তোলৈ অনা চিংৰাটোৰ
পাহৰি গৈছিলোঁ। ... আনিছিলোঁ, সেইবাবেই প
মোৰ পৰা পাবলগীয়া এইটোৱেই তোৰ শেষ চি
ভালদৰে চোবাই খা। কালি সন্ধিয়া তই আৰু
এই ঘৰত নেদেখিবি। চিৰদিনৰ বাবে মই স
সন্ধানহীন হৈ যাম। কিয় জান?... মোৰ লা
অর্থাৎ তোৰ হ'বলগীয়া বৌৱেৰ মাধৱীলতাই
চিৰদিনৰ বাবে লথিয়াই নর্দমাত পেলাই দি
গ'ল—মই হেনো, চিনেমাহলৰ টিকট ব্লেক
গতিকে, ব্লেকাৰৰ লগত বিয়া নহয়। তাইক
কৈছিলোঁ যে মোৰ এটা চিণ্ডিকেট আছে,
চিণ্ডিকেটৰ মই কণ্ট্রেক্টৰ। 'কণ্ট্রেক্টৰ' বুলি শুনি
মোক পছন্দ কৰিছিল। ভালো পাইছিল। দুয়ো
একেলগে বহি চিনেমা চাইছিলোঁ। ৰেষ্টোৰাঁত

বহি ভৱিষ্যতৰ প্লেন কৰিছিলোঁ। কিন্তু, বৰ দুখৰ কথা কি জান? কোনোবা এজন মাজত সোমাই মোৰ প্লেনবোৰ বে-প্লেন কৰি দিলে। ... মাজৰ মানুহ, শত্রুতা কৰি কৈ দিলে—"মই আচলতে কি?", "...মোৰনো জীৱিকা কি?"

টেঁকুৰাই পুনৰবাৰ ভুকিবলৈ ধৰে।

"চুপ্ মনে মনে থাক। ভালদৰে মোৰ কথাবোৰ শুনি ল। তাৰ পাছতহে মোৰ দুখত ভুকি ভুকি সমবেদনা জনাবি। ... চা দোস্ত, টেঁকুৰা হ'লেও তই মোৰ দোস্ত। ... সদায় জপনাৰ কাষত বহি বহি ঘণ্টাৰ পাছত ঘণ্টা মোলৈ বাট চাই থাক। সেই মৰমতে তোলৈ গৰম গৰম চিংৰা এটা লৈ আহোঁ... চিংৰাটো পালে যে তোৰ কি আনন্দ। দেখিয়েই ভাল লাগি যায়। চা, টেঁকুৰা, দোস্ত তই কথাটো এবাৰ দ'কৈ ভাবি-চিন্তি চা। ... এই দেশত নানা ধৰণৰ চিণ্ডিকেট চলে—'কয়লাৰ চিণ্ডিকেট', 'ফল-মূলৰ চিণ্ডিকেট', 'গৰু চোৰ'ৰো চিণ্ডিকেট আছে, 'পাচলিৰ চিণ্ডিকেট' চলে। তই এবাৰ ভাবি চা দোস্ত, খাৰুপেটীয়াৰ বজাৰৰ চাৰি টকাৰ আলুটো আমাৰ মধ্যভোগীৰ হাতত মানে চিণ্ডিকেটৰ হাতত পৰি চল্লিছ টকা হৈ যায়। অথচ, মানুহে প্ৰতিবাদ নকৰে, কিন্তু দিনটো পৰ দি চিনেমাৰ টিকট এখন দুটকা বেছি দামত বিক্ৰী কৰিলে ব্লেকাৰ হৈ যায়। চিণ্ডিকেটৰ মানুহৰ সৈতে ছোৱালী প্ৰেমত পৰে অথচ মোক লথিয়াই গুচি গ'ল। ... মই ধুনীয়া নহয় নেকি টেঁকুৰা, ক ক। কৈ দে, মই মুঠেও বেয়া নাপাওঁ। ... ইয়াকেই কয়— 'কেৰ্কেটুৱাই তামোল খায়, নেউলক ধৰি বান্ধি কিলায়'। মোৰ অৱস্থা শেষত নেউলৰ দৰেই হ'ল। এইটোৱেই মোৰ ভাগ্য বুজিছ, টেঁকুৰা—" (কান্দে, হিয়া ঢাকুৰি)

টেঁকুৰাটোৱে পুনৰ ভুকিবলৈ ধৰে।

"(বলেনদাই পুনৰ কান্দে) বুজিছ টেঁকুৰা, মাধৱীলতা বৌৱেৰ আৰু মোৰ হৈ থকা নাই। তাই ইতিমধ্যে কয়লা চিণ্ডিকেটৰ এজনৰ সৈতে পাৰ্কত বহি বহি হলি-গলি কৰে। সন্ধিয়া হ'লে ৰেষ্টোৰাঁত বহি বহি আড্ডা মাৰে। ... গতিকে, হে পৃথিৱী, মই তোমাৰ পৰা বিদায় ল'লোঁ। ... লগে লগে টেঁকুৰা, তোৰ পৰাও মই বিদায় ল'লোঁ। মাক তই বুজাই ক'বি—সময়ে মোৰ বাবে বাট চাই আছে। এই পৃথিৱী, বৰ জটিল। ইমান জটিলতাৰ মাজত থকা ল'ৰা মই নহওঁ। ... লাহে লাহে মই এন্ধাৰৰ মাজত হেৰাই যাম... কাইলৈ কাৰো অনুভৱ নহ'ব যে এই টাউনতে এসময়ত বলেন বুলি ল'ৰা এজন আছিল... সি বৰকৈ মদ খাইছিল। ইমান খাইছিল যে সি ৰাস্তাত সদায় ঢলং-পলংকৈ আহিছিল। জিভা দোৰোল খাই পৰিছিল— আহোঁ, তই আৰু মোৰ পিছে পিছে নাহিবি টেঁকুৰা। তই তোৰ আইতাৰৰ ওচৰলৈ যা। আইতাৰক চাবি। সন্ধিয়া সন্ধিয়া ৰাস্তাৰে ফুৰাবলৈ নিবি। ঘৰ এৰি ক'তো নাযাবি। মই অন্ধকাৰৰ মাজত হেৰাই যাম। মোৰ পিছে পিছে তই নাহিবি।"

তেনেকৈয়ে বলেনদাই ঘৰৰ পৰাই ওলাই অন্ধকাৰৰ মাজত হেৰাই গ'ল। টেঁকুৰাই ভুকি ভুকি পিছে পিছে গৈ থাকিল। বলেনদাই তাক উভতি যাবলৈ ক'লে।

টেঁকুৰা অহা বাটে উভতি আহিল। টাউনৰ অন্ধকাৰৰ মাজত বলেনদা সম্পূৰ্ণ অদৃশ্য হৈ গ'ল।

সময়ৰ গতিত দিনৰ পাছত দিন পাৰ হৈ যায়।

কুকুৰটোক লগত লৈ বিধৱা মাকে টাউনৰ সকলোতে বিচাৰিলে। নদী, নদীৰ পাৰ, পাহাৰৰ চূড়া—

প্ৰতিবেশীয়ে পুলিচত খবৰ দিলে। কিন্তু একো আশাৰ বাতৰি দিব নোৱাৰিলে বলেনদাৰ বিধৱা মাকক।

নিৰ্জন দুপৰীয়া কুকুৰটোৰ সৈতে নৈৰ পাৰৰ ৰাজহুৱা পকীত বহি নাও, জাহাজৰ গতি-বিধি লক্ষ্য কৰে। কিজানিবা বলেনদা উভতি আহিছে।

নাও আহিলে থিয় হয়; প্ৰতিজন যাত্ৰীৰ ফালে চায়। কিজানিবা ভিৰৰ মাজত বলেনদা ক'ৰবাত হেৰাই যায়? কিন্তু নাহে। নদীৰ সোঁতৰ শব্দ, মানুহৰ কোলাহলে সকলো তেওঁৰ মনত হতাশাৰ বাহিৰে নতুন একো দিব নোৱাৰে।

মাজে মাজে টেঁকুৰাই অনৰ্গল ভুকি থাকে জপনাৰ ওচৰত। মাকে দুৱাৰ খুলি দৌৰাদৌৰিকৈ ওলাই আহে। কিন্তু একো দেখা নাপায়। মাত্ৰ পথচাৰী, ইজনৰ পাছত সিজনকৈ আলিবাটেৰে খোজকাঢ়ি অতিক্ৰম কৰি যায়।

সম্ভৱতঃ বলেনদাই নিজেই নিজৰ ভৱিষ্যৎ... কৰি ল'লে। জীৱনক নিষ্ফল কৰিবলৈ এক অলি... অনাকাংক্ষিত কল্পনাক বাস্তৱত পৰিণত কৰি ল'... তেওঁ লাহে লাহে এক কবিৰ কবিতাৰ স্তৱক হ... কবিয়ে সেই স্তৱক লিখি উলিয়ালে—

'...বলেনদা ক'লৈ গ'ল?'
গছক সুধিলোঁ,
চৰায়ে ক'লে—'আহিব, আহিব'।
পানীক সুধিলোঁ,
মাছে ক'লে—'আহিব, আহিব'।
আইতাক সুধিলোঁ—
আইতাই ক'লে—'মোৰহে মৰমৰ বলেন!'

মাকক এৰি — 'সি কেতিয়াও ক'লৈ... নাযায়।'

'...মোৰ বলেন,
উভতি আহিবই, আহিব'!

(বিশিষ্ট লেখক, আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়ৰ অৱসৰী অধ্যাপক)

■■■

আপোনাৰ সন্তানক কি পঢ়ুৱাব? ...

ড° গীতাঞ্জলি হাজৰিকা

এক

ফেব্ৰুৱাৰী মাহ। বতৰতো ঘোপ মৰা। কুঁৱলীয়ে বেলিটো ঢাকি থৈ দিছে। এইবাৰ পলমকৈ অথচ বেছিকৈ জাৰ পৰিছে। ফেব্ৰুৱাৰী মাহতে প্ৰবল শিলাবৃষ্টি হৈছে। শ্বিলঙৰ বাট - পথ একাঠু শিলে ঢাকিছে। গছ-বনৰ পাত-গা শিলে থকা সৰকা কৰিছে। পুলিচ বজাৰত বুট জোতা বেছিকৈ বিক্ৰী হৈছে। আবতৰীয়া বতৰ আৰু বতৰৰ তীক্ষ্ণতা দেখিখেতিয়কসকলৰ পেটতে হাত ভৰি লুকাইছে। আজোআইহঁতে শ্বিলংপাহাৰলৈ পূজা আগবঢ়াইছে। জান-জুৰি ওফন্দি নুঠিবৰ বাবে কা-নট আৰু কা-লমক সেৱা নিবেদি কৈছে— তহঁতক বিচাৰি মাৰজনী বলীয়া হৈছে। স্থিৰ হৈ থাক আইহঁত। স্থিৰ হৈ থাক। পাইন গছৰ জোঙাল আগটোলৈ চাই আজোককাহঁতে স্বগতোক্তি কৰিছে—‘আৰু মটৰ দৌৰা, উৰাজাহাজ উৰা....জুলাইতো বৰফ পৰিব।’ পাইনগছৰ তলেৰে, শিলাবৃষ্টিৰ মাজেৰে এখন গাড়ী পাহাৰৰ পৰা ভৈয়ামলৈ নামি আহিছে...। প্ৰতিযোগীতাৰ বাবে মানুহৰ পৰা জুৰীলৈ ৰূপান্তৰিত হোৱা কা -নট আৰু কা -লমৰ দৰে ৰূপান্তৰিত হৈ। তাকে যেনিবা সতেজ মনৰ মানুহৰ পৰা মনহীন মানুহ হৈ...

দুই

গুৱাহাটীৰ পল্টন বজাৰৰ অসম পৰিবহন নিগমৰ কাৰ্য্যালয়ৰ বাৰান্দাৰ এটা চুকত এগৰাকী মানুহ বহি আছে। পুঁৱাৰ পৰা ৰাতিলৈ। আকৌ ৰাতিৰ পৰা পুঁৱালৈ। কাঁইটে বিন্ধা জাৰতো মানুহগৰাকীয়ে কেঁতকুত কৰা নাই। মূৰ-গা ধাকি লৈ থকা শ্বলখন জাৰ মাৰিবলৈ যথেষ্ট নহয়। কুৰুচাৰে কৰা ফুটা ফুটা থকা উলৰ শ্বল। নৈশ চকীদাৰজনে কামৰ মাজে মাজে লক্ষ্য কৰি আছিল—মানুহগৰাকী প্ৰসাৱ-পাইখানাৰ বাবেও উঠি যোৱা নাই। তেওঁৰ ওচৰলৈ অন্য কোনো মানুহো অহা নাই। মানুহগৰাকী লৰচৰহীন

ভাবে খুঁটাটোত আঁউজি আছে। চকুহাল আধা মুজা। বগা শ্বলখনেৰে শ এটাহে যেন বহি আছে। নহ'লে তেওঁ ষ্টেচু হোৱা খেল এটাত ষ্টেচু হৈ আছে।

পুঁৱা দহ বজাত কাম সামৰাৰ পৰত নৈশ চকীদাৰজনে সুধিলেহি —'আইতা কোনফালে যাব?

শব্দ বা আচৰণ — এটাৰেও সঁহাৰি নজনোৱা মানুহগৰাকীক তেওঁ আকৌ সুধিলে—'আইতা, আপোনাৰ গা বেয়া নেকি? আপোনাৰ লগত কোনো নাই নেকি?'

নাই কোনো সাৰসুৰ নাই।

মানুহৰ সৰু জুম এটা সৃষ্টি হ'ল। কাৰ্য্যালয়ৰ বিষয়া-কৰ্মচাৰী কেইজনমানো আহি পালেহি। তেওঁলোকেও মানুহগৰাকীক দুই এটা প্ৰশ্ন কৰিলে। মানুহগৰাকী নিমাত।

কাপোৰ, মোণা ইত্যাদি দেখি অৱস্থাপন্ন ঘৰৰ মানুহ যেনেই লাগে। ...মানুহগৰাকী বাৰু বোবা নেকি? — জুমে জুমে মানুহবোৰে কোৱা কুই কৰিছে। জুমে জুমে মানুহবোৰ আঁতৰি গৈ আছে।

মুখ বাগৰি একে কেইষাৰ কথাকেই বহুপৰ চলি আছে— মানুহগৰাকী ভাল ঘৰৰ যেন লাগে। কোনোবাই এৰি থৈ গৈছে। বোবাও হ'ব পাৰে।

দুই এজন চিন্তাক্লিষ্ট মানুহে নিজৰ মনতে গুণিছে— বুঢ়া হ'লে মানুহ আপদ হয়। আপদ বুলি যিসকলে ভাবে তেওঁলোকো আপদৰ দিশে আগবাঢ়ি গৈ থাকে। গত্যন্তৰ নাই। অথচ অবোধ।

চাৰিওফালৰ মিঠাপান, জৰ্দা পান, ত
পিকৰ মাজত মানুহগৰাকীক এপাহ নেৰাি
দৰে লাগিছে।

পানবজাৰ মহিলা থানাৰ আৰক্ষী আহি
উলিয়াবলৈ পুলিচে অশেষ যত্ন কৰিছে।
নেমাতে। লৰচৰো নকৰে। বিষয়াগৰাকীয়ে
লাহেকৈ জোকাৰি দিলে— 'আইতা।' —সঁহা

উপস্থিত এজনে ক'লে — 'একেবাৰে
থোৱাৰ দৰে বহি আছে।'

এৰা, তেওঁ নিজে নিজকে বান্ধিছে।

দুৰ্দান্ত এক ঘোৰাৰ দৰে বহুকাল তেওঁৰ শ
চলিছিল। সন্তান নামৰ চাবুকে তেওঁক দৌৰাই
সেইডাল চাবুকৰ বৰ জাৰ। সি তেওঁক টোপনি,
কোপ, বেমাৰ আজাৰলৈ ভ্ৰুক্ষেপ কৰিবলৈ স
আৰু অৱসৰ নিদিছিল। শৰীৰৰূপী দুৰ্দান্ত ঘোৰ
একমাত্ৰ লক্ষ্য আছিল সন্তানৰ সুখ, সন্তুষ্টি
প্ৰাপ্তি।

বিষয়াগৰাকীয়ে তেওঁৰ গাৰ কাপোৰখন আঁ
দিলে।

কোটৰত সোমোৱা চকুহালত বহুবছৰ
পিন্ধাৰ দাগ। মুখখন ঠায়ে ঠায়ে ঠেতেলা
হাতৰ বগা ঠাৰি দুডাল ক'লা পৰা। অ
বিষয়াগৰাকীয়ে সেইবোৰ ঠাইত হাত বুলাই
'আইতা'— তেওঁ আকৌ মাতিলে। নাই কোন
নাই।

আইতা বেয়া নেপাব দেই— বিষয়াগৰ

মানুহগৰাকীৰ মাক্‌সখন খুলি দিলে।

বেয়া পাবলৈ কিটো আছে!

ওচৰত বেছি সময় থাকিবলৈ ককালত সাৰতি ধৰি ৰাখিছিল তাহাতে। ক'ৰবালৈ যাবলৈ ওলালে কথা কৈ কৈ পলম কৰি আৰু অলপ সময় তেওঁক ওচৰত ৰখাই থৈছিল। তিনিওজনীৰে একেই চেও। তেওঁৰ প্ৰতি সিহঁতৰ ইমান যে টান আছিল!

লাহে লাহে এটা এটাকৈ সকলো টান খোল খাই গ'ল।

মাক্‌সখন খোলাতোটো অতি সাধাৰণ ব্যাপাৰ। — ক্ৰমে দূৰলৈ গৈ থকা সত্তা এটাই মানুহগৰাকীৰ কাণে কাণে কৈ গ'ল। তেওঁৰ হাঁহিবলৈ মন গ'ল। মুখখন টানি ধৰিলে।

বিস্ময়কৰ। বিস্ময়কৰ। — বিষয়াগৰাকীয়ে ভোৰভোৰালে।

তেওঁৰ ওঠ দুখন সী থোৱা আছে। এডাল গুণাৰে। মামৰে ধৰা পুৰণা গুণাৰে।

কঁপা কঁপা হাতেৰে মানুহগৰাকীয়ে তেওঁৰ কাষতে থকা মোণাখন খেপিয়ালে। খুচৰি খুচৰি চচমাৰ বাকচটো উলিয়ালে। খুলিলে। চচমাযোৰ চকুলৈ নিলে। আইনা দুখন থকা ঠাইলৈ তেওঁৰ কপা আঙুলীদুটামান উঠি গ'ল। আঙুলীবোৰ ঠায়ে ঠায়ে ঠেতেলা খোৱা।

খালী...। ফ্ৰেমটোৰ মাজৰ ঠাইখিনিত তেওঁ আকৌ খেপিয়ালে। ...খালী।

পুলিচে মানুহগৰাকীক থিয় কৰিবৰ যত্ন কৰিলে। পোন হ'ব নোৱাৰে। ভৰি দুখন বেকা।

উস্ উস্!

পাশৱিক!—মানুহৰ জুমৰ পৰা বহুধৰণৰ চিৎকাৰ ভাঁহি আহিল।

মানুহগৰাকীক চিকিৎসালয়লৈ নিয়া হ'ল। পোন্ধৰ দিনৰ মূৰত ...কিছুমানে ক'লে তেওঁ মাত মাতিলে ...কিছুমানে ক'লে তেওঁৰ মাত ওলাল...

তিনি

ড° শুভলক্ষ্মী কোঁৱৰ। শ্বিলঙৰ এখন সম্ভ্ৰান্ত মহাবিদ্যালয়ৰ অৱসৰপ্ৰাপ্ত অধ্যাপিকা।

চকুহাল আৰু মুখত বলিৰেখাৰ মকৰা জাল। অলেখ ত্যাগ আৰু পৰিশ্ৰম,বহু বিনিদ্ৰ ৰাতিৰ খপনিৰ আঁহেৰে তৈয়াৰী জাল।

মুখত এটা সিয়ণি। মামৰে ধৰা গুণাৰ। বহুত কাপোৰ সীচিল তেওঁ। তিনিজনী ছোৱালীৰ কাপোৰ। চকুৰে মণিব পৰালৈকে সীছিল। গুণাৰে কেতিয়াও একো সী পোৱা নাছিল।

ভৰিহালত এটা ধেণুভেৰীয়া ভাঁজ। পোন হ'ব নোৱাৰাকৈ। এই দুটা ভৰি বহুকাললৈ পোন আছিল। কত দৌৰী - ধাপৰি তেওঁ কামবোৰ কৰিছিল। আঁঠুৰে চুচৰিব পৰালৈকে জীয়েকহঁতক সকলো যতনাই দিছিল। নোৱাৰে। এতিয়া ধেণুযেন ভৰিহাল লৈ তেওঁ চুচৰিবও নোৱাৰে।

তুমি মোক কিমান ভাল পোৱা মা? পৃথিৱীৰ সমাননে? — সৰুজনীয়ে প্ৰায়ে সুধিছিল।

কি পৃথিৱীৰ কথা কোৱা ...তোমালোক তিনিজনীয়েই মোৰ পৃথিৱী... মোৰ ইউনিভাৰ্চ...তিনিওজনীয়ে সাৱতি ধৰিছিল তেওঁক। তেওঁৰ ইউনিভাৰ্চখন ইমান বিশাল হৈ গ'লে যে সেই বিশালতাত তেওঁ অতি ক্ষুদ্ৰ হৈ গ'ল। ইমান ক্ষুদ্ৰ যে ইউনিভাৰ্চৰ গৰাকি কেইজনীৰ নজৰতে নপৰা হ'ল। নতুবা, নজৰ দিবলৈ সিহঁতে আহৰিকে নোপে হ'ল...সিহঁত যে পৃথিৱীৰ ব্যস্ত ডাক্তৰ...

চাৰি

বৃদ্ধবাসত দেখা কৰিবলৈ অহা অচিনাকীসক শুভলক্ষ্মী কোঁৱৰে এটাই প্ৰশ্ন কৰে— আপো সন্তানক কি পঢ়ুৱাব?

(লেখিকা আৰ্য্য বিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়ৰ সহযোগী অধ্যাপিকা)

■■■

NEP 2020 FOR NATIONAL RESURGENCE

Dr B C Das Purkayastha

National Education Policy 2020 is not a mere education policy document of Bharat but it is a visionary charter for holistic development of individual, of society, of country including itseconomic progress. It is a policy report that is based on our ancient heritage, culture and eternal Bharatiya knowledge & thought and at the same time incorporated skills and technology needed for 21st century and beyond. It may be termed as a 'People's Memorandum' as it has consulted thousands of people working in the field of education, taken cognigance of survey reports of about the status of education system prevailing at present in the country and also considered all other past education policy reports. It aims to transform Bharat to be self-sustained, self-reliant (Atmanirvar) and world leader (Viswa Guru).

The policy rightly analyzed the existing problems of education system that stands as road block for development. Some such issues may be pointed out here:

a. Poor learning outcomes and development of cognitive skills at all levels of education.

b. Rigid separation of disciplines and narrowing down specialization at an early stage.

c. Lack of access by socio-economically disadvantage groups more so in higher education.

d. A considerable section of school children have no foundational literacy and numeracy and there is a hapless picture of progressive dropout rates from primary level to higher education.

e. Sub-optimal governance and administrations.

f. Absence of quality researches in higher education that do not match with the Industrial revolution 4.0.

g. Lack of proper training to motivate teachers for quality improvement.

These are only a few examples from among many other such weaknesses of our present education system.

'Those who fail to learn from history are doomed to repeat it' – warned long before by Sir Winston Churchill who also added 'the farther backward one can look the farther forward he can see'. The failure of our education system is because of the hangover of Macaulian system of education even after seven decades of independence. In the introductory portion of NEP2020 in chapter 0.7, page 4, it is being highlighted about our glorious past, our achievements at all levels of life and living, about ancient universities of fame, about our scholars and researchers who contributed immensely to the growth of civilization. These achievements were possible owing to the unique education system prevailed at that time which was deliberately destroyed during the foreign rules.

Education as per Vedantic Philosoph was intertwined with the terms *Jnan* (knowledge), *Vijnana* (Science) an *Projnana* (Wisdom). The goals of ever human being is to understand these thre terms and implement them personally for meaningful and purposeful living in this worl and also hereafter. Jnana stand approximately for knowledge – a cogniti event that proves not to be mistaken. I stands for total understanding of the subje or object including understanding of Suprem Being. Vijnana means specific knowledg from grammatical point of view and may b considered as systematization of all form Jnana (Arts, Science, and Humanitiesso on Projnana stands for profound knowledg wisdom, ultimate reality or Brahmin. Withou going to the different explanation of thes terms offered by our scriptures, it can b narrowed down that acquiring knowledge i its pure form in a systematic manner an development of the wisdom to utilize th knowledge for a meaningful living has to b the objective of education.

That Bharat had a wonderful educatio system spread over the country even befo pre-British period was recorded by surve carried by William Adam and others districts of Bengal, Bihar, Bomb

Presidency and Punjab in early 19th century. In a speech made at the Chatham House in London on 20th October 1931, Gandhiji asserted that literacy levels abound in Bharat 50 or 100 years ago were better than what was prevailing then under British rule. Referring to the indigenous system of education as the 'beautiful tree', he commented that the British uprooted this. Even after departure of British Raj since more than seven decades we are still suffering from withdrawal syndrome in education system of the nation.

A total overhauling and revamping of the education system of the country was the need as expressed in NEP 2020. To build a knowledge society vis-à-vis knowledge economy for resurgence of Bharat we need abundant of creative and innovative minds. In the first attempt of overhauling NEP 2020 suggested a complete structural change of the education system from early childhood education to the higher level based on perception and psychology of learners proposing appropriate pedagogy more so for school education (5+3+3+4 for school and 3 or 4 + 2 or 1 for higher education). The assessment tools are suggested to align with learning outcomes, capacities and dispositions.

Children learn better and faster in a language they can understand and enjoy the school more, they feel more at home. Mother tongue/home language is suggested to be the medium of instruction in lower primary level if not beyond to learn and grasp non-trivial concepts more quickly. Researches show that the mother tongue is vital in framing the thinking and emotions of people, a much need for creativity and innovation.

Ifperception of the real-life phenomena isbroken down into subjects with narrowly defined boundaries, and when each subject is split into collection of concepts, the connection of a simple concept to the real-life phenomenon becomes less and less visible. Early compartmentalization of subjects is a stumbling block of a creative mind. This is rightly noticed and in the policy document, more so for school education, students are proposed to be exposed to wide variety of subjects incorporating co-curricular and extra-curricular activities as regular subjects in the curriculum to be framed. Vocational education is introduced as one of the subjects in school education and its scope is extended in higher education as well accentuating the idea of entrepreneurship to

solve the unemployment problem. Introduction of contemporary subjects like Artificial Intelligence, Design thinking, Holistic Health, Organic Living etc. in relevant stages for the future vision of development. Higher education is suggested to be multidisciplinary particularly in the undergraduate stage with CBCS is a flexible feature in addition to multiple exit and re-entry in Higher education. An interesting feature is creation of Academic Bank of Credit (ABC) which allows students of higher education to explore the subject of interest from different institutions.

Magna Charta Universitatum 2020 that states "...intellectual and moral autonomy is the hallmark of any university and a precondition of its responsibilities to society".Uncalled for high handedness on HEIs affected its growth, breed corruption and hamper researches. Care is taken in the policy to grant autonomy to competent Universities and Colleges in a phased manner which is expected to produce a congenial academic and research environment in the institutions of higher education. Proposition to set up Higher Education Commission for centre and states will ease academic, governance, administrative and financial aspects of higher education.

Commitment for establishing Natio Research Foundation is a well thought i for creating a research ecosystem that w lead to creating a large and vibrant econo uplifting the society. If we go through t history of development of developed natio we find that it was possible by t contribution of new knowledge in the rea of science and technology as well as in ar languages and culture. A robust ecosyste of research has become important for th rapid changes in economic and social chang of Bharat. The policy proposes a grea investment in researches from its prese contribution of only 0.69% of GDP.

Bharat has placed herself as glob leader in information, communication, spa and other cutting-edge areas of technolo Digital India campaign is helping the coun to empower people digitally needed fo knowledge society. With futuristic view t policy suggested formation of Nation Education Alliance for Technology (NEAT a platform for enhancing teaching, learnin planning, administration etc. for educatio technology solutions. Government in the ar of 'Massive Online Open Course (MOOCs) has embarked on a maj initiative called 'Study Webs of Acti Learning for Young Aspiring Mind (SWAYAM). Other initiatives wor

mentioning are: National Digital Library (NDL), E-SodhSindhu (eSS), Virtual Labs, e-Yantra, e-Acharya, e-Kalpa, FOSSEE, BAADAL, GIAN, IMPRINT and many more. A variety of educational softwares will be developed (in fact some already developed) for students and teachers for technological interventions for improvements in teaching-learning. NRF is expected to expand research in disruptive technologies based on Artificial Intelligence. Already online teaching has made inroads at all levels of education in the country during the lock down period and extension of ODL system is making things easier in imparting training.

The effectiveness of a policy depends on its enactment by creating awareness among the stake holders in the first place and then actual accomplishment at different levels. Multiple bodies are involved in our education system – like Central and State Ministry of Education, Education related ministries, Boards, NTA, Regulatory Bodies, NCERT, SCERTs, teachers, HEIs etc. to name a few for implementing the policy in its spirit and intent. Government agencies like NITI Aayog, NCERT, SCERTs, SSAs etc have started working like framing of school curricula, training of teachers, creation of awareness about the policy content and many more. A comprehensive implementation plan SARTHAQ (Students' and Teachers' Holistic Advancement through Quality education) delineates 297 tasks, agencies responsible for tasking up and setting up timelines has come up in 2021. Implementation strategies in higher education are yet to gain momentum. Many aspects like prioritization of issues, infusion of requisite resources (infrastructure, finance and human), joint planning and collaboration with state governments as education is in the concurrent list, reviewing the progress of the implementation to bring the policy in the operational mode in the coming decade. If totally implemented in its right spirit and intent we hope to have good days ahead in all spheres of our life and living.

(Writer Former Principal, Pandu College
Guwahati, Assam)

■■■

"GETTING THINGS DONE WHAT ARE NEEDED TO BE DONE"

Mrs. Chhanda Biswas

There is no such thing as "Time Management"

"I don't have time"

"I have to make time"

We have all heard those words so often that we never take the time to listen to what we are actually saying.

Truth is we cannot "make it" or "manage" TIME. We can only create and manage events.

We can only control and manage the events that we personally carry out in the time that already exists.

"Event management" is the only way to successfully pretend that we are actually managing time.

The "Priority Event Management" (PEM) is a tool that will enable us to efficiently organize and elevate our "Personal and Professional Success."

On a daily basis, there are two types of events or activities that we all engage in:

- Present based events.
- Future based events.

Present based events allow us to maintain a certain level of comfort and happiness in our life. However, no matter how much time and dedication we put into these events, they will not cause any SIGNIFICANT change in our present life or lifestyle. Present based events alone, will not create a new and better future significantly different from the one we currently experience.

For example, house cleaning or reading positive mental attitude books.

Future based events are the source of change in our life and life styles, they create our new and better future. However, unless we know exactly why we are engaged in these types of activities, we can easily get discouraged to continue the activities and quit.

We have to discover the most important SINGLE EVENT that will make or break our future in each particular area of our life.

"If a man does not know to what part he is steering, no wind is favourable to him"

The simplest way to differentiate whether or not an event Present based or Future based is to ask ourselves, "If I only do this one event and nothing else, could I achieve my future goal"?

No matter how strongly we feel that more than one activity needs to be done to achieve a particular future goal, the key still remains in identifying that one "root event" which is greater than all of the other, when it comes to create our desired future.

Sometimes a question may come to your mind, "I am working so hard on my studies yet I don't understand why I am getting such grades."

Suppose in your four our study, you are doing the following activities,

1. Getting clothes ready for the next day. 2. Clean up the desk. 3. Organizing college bag. 4. Messaging friends. 5. Receiving and calling friends. 6. Re writing notes over and over. 7. Memorizing formulas. 8. Actually studying by trying to understand the relevant content.

No matter how good is a student in doing all the first seven activities, if she/he leaves out event number eight, he will surely fail. One should focus on doing event number eight first before any kind of other activities.

Because all the seven events are present based event and only event number eight is future based event that will create the desired future of better grades.

"In all things, our success depends on our previous preparation without which there is sure to be failure."

Make sure, you are in the right bus. Look out of the window. If the scenario is changing or your bus is moving around in circles?

If it is not changing, get off the bus. Just because you are moving (working hard and staying busy) does not mean you are heading towards to the right place (desired goal).

STARTING PERSONAL EVENT MANAGEMENT SYSTEM

❖ List the different events or activities that you currently carry out on a regular basis.

❖ Do not be tempted to include those you will likely to do in future. Include only those you do on a daily, weekly or monthly basis.

❖ For example,

Health: Breakfast, lunch, dinner/ Exercise

Spiritual: Temple/prayer/volunteer work.

Personal: Reading/Hobbies/shopping/ cleaning/TV/social networking.

Financial: Place of work/ higher education/part time business or earning.

Relationship: Parents/siblings/family time.

This is evolving process of self discovery. We can learn many things about ourselves and how we really operate on a daily basis through PEM system.

As we continue to use PEM system we will need to make minor adjustments on a daily basis, so be prepared for that.

Other than present and future based events, there are two more types of events fixed and flexible.

Fixed events are those events which we have to do, for example, going to work. We have no flexibility here.

In our PEM chart, we have to put our fixed event first. After, that the remaining time which is referred to as flexible time. What we choose to do in this time will determine our future.

DO SOMETHING EVERYDAY THAT YOU DON'T WANT TO.

After only a few days of using the PEM system, most people are absolutely shocked to see how much of daily life was actually being wasted on activities that did absolutely nothing for their future.

The secret that why PEM system works so well is that it focuses on 'what is important' first. Always input those activities first, which

create your future, then fit everything else into the rest of the time available.

Now, input your present based activities into either the remaining time slot or in multi-tasking columns. There will be many a time when you feel that there isn't enough time in a day to fit in all the events you would like to do. Understand that you don't have to stick to the 'norms' of daily, weekly or monthly events.

First, list the events, then to prioritize those and allocate appropriate time to each of the events.

Never forget to include those activities those you really love to do, singing, painting, music, craft etc.

THE MCR TECHNIQUE... God is bound to act, to pour Himself into thee, as soon as He shall find thee ready.

We procrastinate mainly because we know there id no immediate reward for doing it now and there is no immediate painful consequence for not doing it now.

However, every time we procrastinate, our guilt of not doing it grows and we feel even worse which in turn decreases our motivation and drive to do the other things.

The solution is MCR technique.

1. Develop the right MINDSET.
2. Create a CONSEQUENCE.
3. Create a REWARD.

Repeatedly affirm to yourself and program your mind with these words:

"I ALWAYS DO FIRST THAT WHICH CREATES MY FUTURE, and IT's MY CHOICE."

You are in a war and the battleground is inside your head.

Before we can win the war (achieve our desired goal), we must win the daily battles and understand the weapons that will be used against us.

Distractions - interruptions – mood swing – set back:

Incoming calls/internet surfing/messages/ TV/start a fresh tomorrow/let clean up a little/ let me sleep/someone request you to do something for him or her/unexpected guest/ legitimate emergency/ not in the mood/ urge to take a break for a snack.

We have to prepare a list to counter-attacks to each possible attacks or distraction.

The focus should not be on giving up an activity if it is not done but to adjust the time of the event UNTIL it gets done.

If you want something done, ask somebody who is good in getting things done.

Your results are your only true credibility. The overall goal should be to get more works done in less time within each day.

To increase your results, you should always ask two questions to yourself each Day:

1. How could I have done more in the time I had?

2. How could I have been more effective and got better results, in the time I had?

Answers:

1. Push yourself harder – go an extra mile each day.

2. Multi – task where ever possible.

Just imagine, if God asked you, "Why should I give you another year or month or a week or a day or even an hour of your life on this earth: what do you plan on doing with it?"

The unused time is like a hidden treasure in your day. It must first be found before it has value.

There is no such thing as a secure job or business, there are only secure people.

A 'secure person' is a person of extreme confidence and value in the eyes of others.

A person who has knowledge but no confidence has the same value as a person who knows nothing.

We can increase our confidence by increasing our value. Our values can be increased in three ways:

✓ Being hungry to learn.

✓ Being positive always in any situation.

✓ Invest time and effort in personal development.

A "secure person" always has a formula that they use to get themselves to do what they need to do when they just don't feel like doing it.

Strategic formulae for getting yourself to do what you need to do, when you don't just feel like doing it:

Your dreams, Your pain, Your consequence, Your accountability, Your cause, Your hero, Your life statement, Your finest hour, Your dialogue with God, Your positive past.

<u>"THE HIGHEST REWARDS FOR MAN'S TOIL IS NOT WHAT HE GETS FROM IT BUT WHAT HE/SHE BECOMES THROUGH IT"</u>

Suggested Readings:

1. **Brian Tracy, Master your Time, Master your Life.**
2. **Brian Tracy, Eat The Frog.**
3. **Harrison Walton, Self-Discipline & Time Management.**
4. **Dr. Binay Singh, The Art of Time Management.**

(Writer Associate Professor, Arya Vidyapeeth College, Guwahati)

■■■

GREEN CARS – NEED OF AN HOUR

Mr. S. V. Malp

The fist Petrol engine car was produced in year 1888 where as first Diesel engine car came on the street in the year 1933. Before that automobiles were having bulky steam engines to power its run which were also slow and highly inconvenient as vehicle on road. Thus these fossil fuel vehicles (i.e. petrol or gasoline and diesel) brought tremendous change in pace of development of human civilisations . Commutation became easier ,faster and comfortable.

However this increase use of fossil fuel brought with it the unwanted aspect of environment pollution.

According to recent estimate burning of 1 litre of petrol in todays sophisticated petrol engine results into emission of 1,945 gm of CO_2 into atmosphere where as 1 litre of diesel burnt in diesel engine produce 2700 gm of CO_2 into atmosphere. Burning of fossil fuels also result into emission of othe undesired elements like CO (carbo monoxide due to incomplet combustion),Ozone , NOx,,CH4 (Methane and other particulate matter called as PM.Thi has contributed into Global warming resultin into environment change. CO_2 is one of th main element of GHG (green House ga emission) contributing to temperature ris of environment due to global warming.

According to studies , emission fro transport sector is third largest contribut to GHG emission and in india it is 8% of tot emission . First off course is Thermal Pow Stations burning coal .India is 4th most GH emitting country having 7.08% contributi in global GHG emission . As per commitme of Govt of India to COP (Conference Parties a supreme decision making body – convention on climate change under UNF

i.e. United Nations Framework Convention on climate change)

1) Reduction of total projected carbon emission by one billion tonnes from now to 2030.

2) Reduction of the carbon intensity of the economy by 45% by 2030 over 2005 levels.

Is enivasged.

Electric Vehicle

According to Project Drawdown on climate mitigation Electric vehicle is one of the best 100 solution to address climate change. The concept of Electric vehicle is old almost 150 years back Electric vehicles were manufactured in small scale and were running for some time . However the development was hampered mainly by two factors

1) Lack of strong electrical grid to supply required power 2) Limitations of storage batteries at that time.

Later on technology for petrol and diesel driven automobiles developed in faster rate and availability of petroleum product increased ,resulting in cheaper and easily available cars/2 wheels using petrol and diesel. This resulted in EVs going to oblivion.

However due to climate change resulting in global warming again the stress is increasing on use of non fossil fuel driven vehicles .This will reduce pollution and emission of harmful GHG

In 2016 the global EV share was 2% of the total vehicles and by 2030 it is planned to reach 30% .The technology of EV production is limiting the penetration of EV as EV cars are still very costly compared to gasolene cars so in most of developing countries share of electric 4 wheelers is less compared to electric 2 wheelers and electric 3wheelers . In India there is subsidy on buying the Electric car but still it is costly.

On August 22 , there were approx 14 lakh Electric vehicles (4 wheelers, 2 wheelers and 3 wheelers included) on road in India which is 1% of total vehicles . By end of 2024 ,it is expected that there will be 25% share of Electric 2 wheelers, 30% of Electric 3 wheelers and 16% Electric 4 wheelers in total vehicles .

Govt of India has launched eAmrit portal to diseminate information about e vehicles , pricing,subsidy , technology etc. to common people.

Components of Electric Vehicles

An electric vehicle has 3 main components

1) Battery :- Stores Electricity for use by the electric motor. It powers electric

motors. Normally EVs use Lithium ion battery as they have higher power density and better power to weight ratio. How ever there is a concern of long term availability of Lithium at economical rates . So research is continuously going on development of other batteries. The typical battery capacity of 2 wheeler is 250 Wh , 4 wheeler is 40 Kwh it goes up to 100 Kwh.

2) Electric Traction Motor : Energy saved in battery is used in motor to generate power necessary for driving . Normally EVs use A/c motors for transmission . There are DC motors in Electric car to power various accessories. In some cases Electric motor also acts as generator to recharge battery.

3) Invertor :- Invertor is used converting Direct current of battery to alternating current required to run the motors.

4) Electric Charging port :- to charge the battery from electricity source when electric vehicle is not running.

All-Electric Vehicle

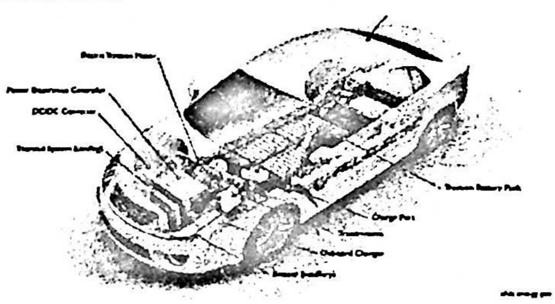

Types of EVs

• Battery Electric Vehicle (BEV):Fully powered by electricity. These are more efficient compared to hybrid and plug-in hybrids.

Battery Electric Vehicle (BEV)

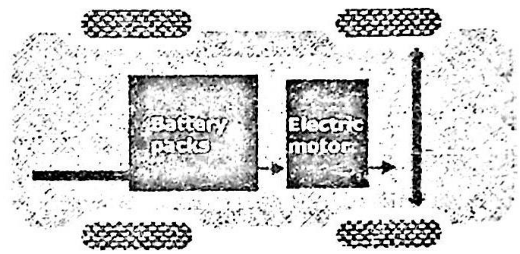

BEVs are also known as All-Electric Vehicles (AEV). Electric Vehicles using BEV technology run entirely on a battery-powered electric drivetrain. The electricity used to drive the vehicle is stored in a large battery pack which can be charged by plugging into the electricity grid. The charged battery pack then provides power to one or more electric motors to run the electric car.

• Hybrid Electric Vehicle:

o Hybrid Electric Vehicle (HEV): The vehicle uses both the internal combustion (usually petrol) engine and the battery-powered motor powertrain. The petrol engine is used both to drive and charge when the battery is empty. These vehicles are not as efficient as fully electric or plug-in hybrid vehicles.

Hybrid Electric Vehicle (HEV)

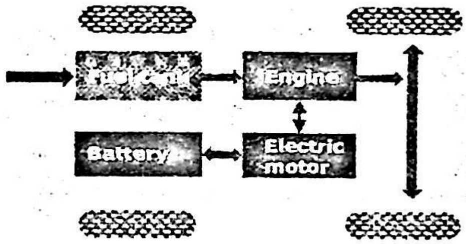

HEVs are also known as series hybrid or parallel hybrid. HEVs have both engine and electricmotor. The engine gets energy from fuel, and the motor gets electricity from batteries. The transmission is rotated simultaneously by both engine and electric motor. This then drives the wheels

o Plug-in Hybrid Electric Vehicle (PHEV): Uses both an internal combustion engine and a battery charged from an external socket (they have a plug). This means the vehicle's battery can be charged with electricity rather than the engine. PHEVs are more efficient than HEVs but less efficient than BEVs.

Plug-in Hybrid Electric Vehicle (PHEV)

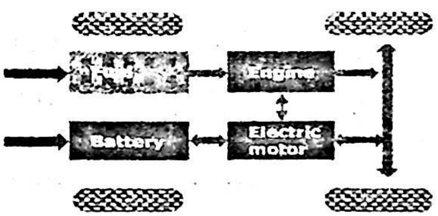

The PHEVs are also known as series hybrids. They have both engine and a motor. You can choose among the fuels, conventional fuel (such as petrol) or alternative fuel (such as bio-diesel). It can also be powered by a rechargeable battery pack. The battery can be charged externally.

• Fuel Cell Electric Vehicle (FCEV):Electric energy is produced from chemical energy. For example, a hydrogen FCEV.

Fuel Cell Electric Vehicle (FCEV)

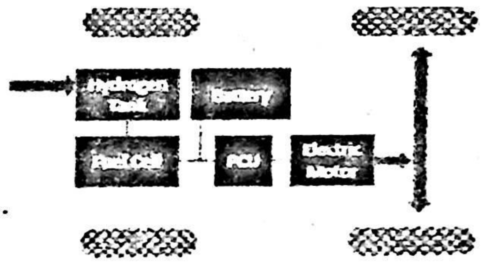

FCEVs are also known as Zero-Emission Vehicles. They employ 'fuel cell technology' to generate the electricity required to run the vehicle. The chemical energy of the fuel is converted directly into electric energy.

The difference between fuel cell and storage battery is battery stores energy and uses it whenever required however fuel cell generates energy by converting available fuel

So battery gets exhausted after certain period and needs recharging where as fuel cell generates electrical energy as long as fuel is available and fed into .

Fuel cells and Batteries are two viable solution to create electrical power trains with minimum pollution .

In fact the exhaust of fuel cell is water vapour so no GHG gas emission .

At present technology is being developed to use Hydrogen as fuel for fuel cells .Some of the fuel cells also have battery component to store the energy generated .

The below figure shows working of one type of fuel cells.

Solid Oxide Fuel Cell

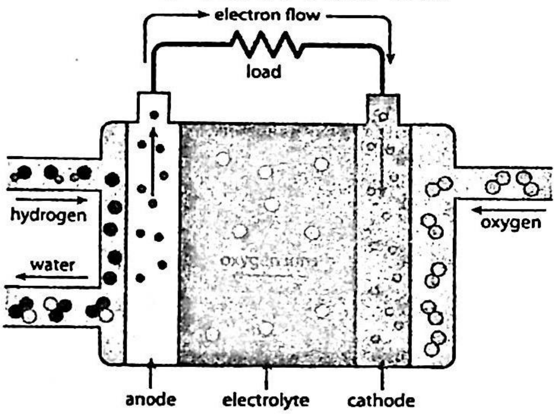

The success of EV depends on ease of availability of charging stations Two wheeler Evs can be charged from house hold electric points easily .But it takes 3-4 hours for charging of batteries . In one charge it runs for 30-40 km .Govt is in the process of establishing dedicated charging stations through Public sector undertakings. In Guwahati there are charging stations at Jalukbari, Airport, Beltola, Chandmari etc . Many more will come in due course of time.

Fuel cells based cars are being developed in India presently Toyota is testing its Mirai model for Indian road condition. It claims 650 km run on full tank condition and 0-100 km pickup in 9 seconds with top speed as 175 kms.

There is also a term used Green Hydrogen where Hydrogen is generated by using electrical energy produced by solar panels.

Thus in future of automobile industry will present environmentally friendly cars on road and transportation will be sustainable.

(Retd. Principal Director, National Power Training Institute ,
Ministry of Power, Govt. of India, Guwahati.)

■■■

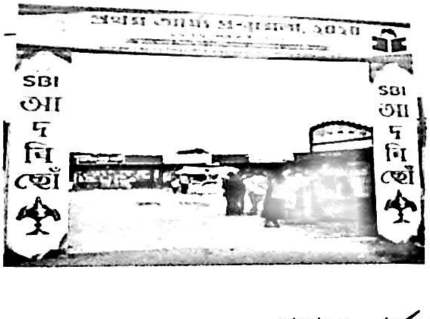

প্ৰথম আৰ্য্য গ্ৰন্থমেলা, ২০২০ ৰ একাংশ দৃশ্য

So battery gets exhausted after certain period and needs recharging where as fuel cell generates electrical energy as long as fuel is available and fed into .

Fuel cells and Batteries are two viable solution to create electrical power trains with minimum pollution .

In fact the exhaust of fuel cell is water vapour so no GHG gas emission .

At present technology is being developed to use Hydrogen as fuel for fuel cells .Some of the fuel cells also have battery component to store the energy generated .

The below figure shows working of one type of fuel cells.

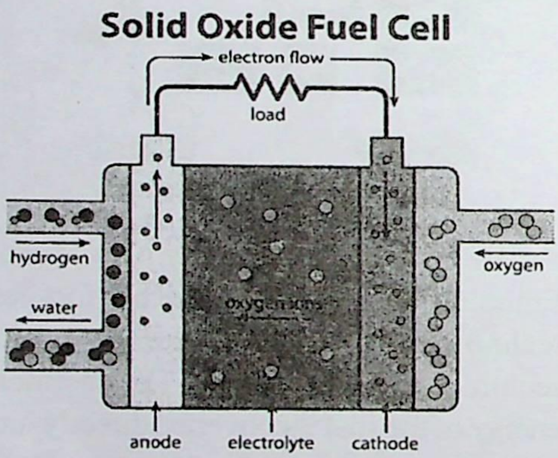

The success of EV depends on ease of availability of charging stations Two wheeler Evs can be charged from house hold electric points easily .But it takes 3-4 hours for charging of batteries . In one charge it runs for 30-40 km .Govt is in the process of establishing dedicated charging stations through Public sector undertakings. In Guwahati there are charging stations at Jalukbari, Airport, Beltola, Chandmari etc . Many more will come in due course of time.

Fuel cells based cars are being developed in India presently Toyota is testing its Mirai model for Indian road condition. It claims 650 km run on full tank condition and 0-100 km pickup in 9 seconds with top speed as 175 kms.

There is also a term used Green Hydrogen where Hydrogen is generated by using electrical energy produced by solar panels.

Thus in future of automobile industry will present environmentally friendly cars on road and transportation will be sustainable.

(Retd. Principal Director, National Power Training Institute ,
Ministry of Power, Govt. of India, Guwahati.)

■■■

প্ৰথম আৰ্য্য গ্ৰন্থমেলা, ২০২০ ৰ একাংশ দৃশ্য

NATIONAL GREEN CORPS (NGC), ASSAM

ARYABHATTA SCIENCE CENTRES (ASC)

ABOUT NGC

National Green Corps (NGC) is a major initiative of the Ministry of Environment, Forests and Climate Change (MoEFCC), Government of India for creating environmental awareness. It was launched in 2001-2002 to build cadres of young children working towards environmental conservation and sustainable development through Eco Clubs set up at schools and colleges.

OBJECTIVES

- Creating environmental awareness among masses.
- Facilitating environment education and capacity building of young children.
- Promoting environmental conservation and sustainable development.

ACTIVITIES OF ECO CLUBS

There are 8416 Eco Clubs in Assam and these Clubs have been carrying out activities such as-

- Awareness programs, seminars, debates, lectures, popular talks, etc., and competitions such as poster making, drawing, slogan writing, essay writing, etc., on environmental issues.
- Plantation drives, cleanliness drives, etc. in school campuses and public places.
- Growing kitchen gardens, medicinal gardens, botanical gardens, etc.
- Rallies, marches, street plays, etc. at public places to spread environmental awareness.
- Promoting eco-friendly practices such as avoiding single use plastics, reducing use of fossil fuels, avoiding wastage of water, etc.

ABOUT ASC

Aryabhatta Science Centres (ASC) have been set up in 219 number development blocks of the state under the aegis of ASTE Council, Department of Science, Technology & Climate Change, Govt. of Assam. The first batch of ASCs was launched on 28 th February, 2008.

OBJECTIVES

- To build scientific attitude among the school students.
- To make science education exciting through experimentations and other hands-on activities.
- To promote basic science as a career option.

ACTIVITIES OF ASCs

ASTE Council provides financial assistance to the ASCs to facilitate the block, district and state level programmes which include-

- Extempore speech, Innovative idea, Poster making and Drawing competitions among students.

In order to strengthen the activities of the centres following items were provided to the centres-

- Audio visual system.
- Science kits for conducting 30 nos. of experiments at school level.
- A Telescope (refracting type, 80 mm aperture, focal length 900 mm) ASCs.
- Building grants to 143 nos. of centers for construction of Assam Type house with an area of 44sq.m., etc.

Published by
The Director, Assam Science Technology & Environment Council
Bigyan Bhawan, G.S. Road, Guwahati, 781005
E-mail: astec@rediffmail.com